

משה קבל

פרק ראשון

אבות

לא לרחק ולא לקרב: יולד הרים וצורל רוח. ומה עמן זה לא חלל ללמד
ההרים עומדין על רוח: רוח סערה עשה דגרו. דבר הרוח הסערה עשה:
ומתחת. כל הנייה: וזוהי עולם. הסגלים אוח: משו. צורה: שלם
שלם. כרי. יסמי אחד למעלה ואחד למטה:

פרק שני

רבי אומר. סיפור. סיפור. סיפור: כל שהיה
תפארת לעושה ותפארת לו מן האדם.
שהיה טח לו ויהיו טחין בני אדם ממנו.
וזו יהיה כליך בכל המדות בדרך האמצעי
ולא יסד לאחד משי הקטנות. שאלו הוא כלי
ביותר יש תפארת לו שמוסף ממון הרבה
אבל אין בני אדם תפארת אוחו במדה זו.
ואם הוא מספר יותר מן הראוי. בני אדם
המקבלים ממנו תפארת אוחו אבל אינו
תפארת לעושה ואינו טח לו שהוא כל ידיו
עניו בשביל כך. אבל מדם הגדולים שהיה
למעשה בין הכילות והפיוז. היא תפארת
לעושה ששומר את ממנו ואין מספר יותר
מן הראוי (ה) ותפארת לו מן האדם שני
אדם מספרים אוחו שטח כח שראוי לו ליתן.
וכן הדין בכל שאר המדות: שאין אדם יודע
מחן שכן של מלכות. לא נחפז בפזר שכן
המקיים מלכות עשה ולא טעם המבטל
מעשית. דליל עונשן של מלכות ל"ס מסופק
הן. מקילה. שריפה. הרג. וחנק. כרס.
ומחם ידיו שמים. ומלקות. העונש הקל
לעבירה הקלה. והחמור לחמור: הוי מחשב
הפסד מלכות. מה שאחז מפסיד מספרותך
וממוק מפני עסק המלכות כנגד הפסד שיעלה
לך ממנה בעוה"ל או בעוה"ב שיהא יותר
מלכות הפסד: וסכר עבירה. הנאה שאחז
הנה בעבירה. כנגד הפסד שיעיד לזה לך
ממנה: מה למעלה ממך. שחם חלש למעלה
וגבור למטה חמם החלש של הגבור כ"ס
הגבור למעלה ומתן לא רחוק חלש למעלה
ממך ממס' כענין שנאמר שויתי ה' לעדי
חמדי: לקילעך. לאושפך: ותפארת לו מן
האדם. שהיה ישר בעיניו ובעיני רואיו שנס
לחיים מספרים ומשנחים אוחו. אבל אם ישר
רק בעיניו נס דרך איל ישר בעיניו: והוא רחם
רב נחמן, ואדעתא דהכי לא מרמי: הממוזר
שנכלן. חיזו מהסכוקים מבורר ומפורש
שנכלן שצריך למקח עמו לפי בני אדם:
שצריך להודיעו. המחדד צריך לקנות עמו מן
החדד ולהודיע את חושדו שאין זו אוחו דבר
מנוס: שלל. כלומר הכחין ולא כודע
מחן

מעלה עליו הכחין כחילו. חטול קנאה ותחרות בישראל לפי שכל אחד
ואחד מלך בתוך ביתו שנאמר להיות כל איש שורר בביתו (אדר"כ פ"ח):
אמר ר' יצ"ל אחר להם הקנ"ה לישראל אתם גרמחם להחריב את ביתי
ולכגלות את בני בני שאלים בשלומה ואני מוחל לכם מ"ט שאלו שלום

דווליס ואומר ודרשו את שלום העיר.
ואומר יכי שלום בחילך. ואומר למען אחי
ורעי וגו'. ומי שהוא אובד. שלום ורודף
שלום ומקדים שלום ומשיב שלום הקנ"ה
מורישו לחיו העולם סוה והעולם הכל
ועניו יורשו ארץ והתענו על רוב שלום
(אדר"כ פרק השלום):

פרק שני

איזוהי דרך ישרה ט'. כרחק מן
הכיעור ומן הדומה לו שמה
יחשדוך אחרים נדבר עבירה מנה ה"מ
דכתיב ושמרתם את משמרת חקותי אינו
אומה חלל משמרת שחור את המשמרת עד
שלא תכנס לחקה (מ' כלל):
ודוי זכיר וכו'. וזוהי עקב תשמעון זה
שומר הכחין למה אירא בימי רע
עון עקבי וסובי. יתברך שמו של הקנ"ה
שנתן תורה לישראל שיש בה תרי"ג מלות
ויש בהן קלות וחמורות ומפני שיש בהן
מלות קלות שאין בני אדם משגיחין בהן
אלא שמליכין אותן תחת עקביהן כלומר
שכן קלות לסיכך כיה דוד מתירא מיום
כדין ואומר רכוש של עולם אינו מתירא
מן מלות החמורות שנתורה שכן חמורות
ממה אני מתירא מן המלות הקלות שמה
עברתי על אחת מהן אם עשיתי אם לא
עשיתי מפני שהיתה קלה בעיני אחת אחרת
הוי זכיר במלכות קלה כמלכות חמורה לכך
אמר למה אירא בימי רע וגו' (מ' תנחומא
פרשה עקב):

וח שומר הכחין אורה חיים מן חסלם
כעו מעגלותיה לא תדע אחר רבי חלל
בר כהנא שלא חלל יושב ושוקל מלותיה
של תורה ורואה אוחו מלכות שזכה מרובה
ועושה אומה למה נעו מעגלותיה לא תדע
מטולטלין בן שבילי תורה. חני ר' חייא
מלכ"ד למלך שהיה לו פרסם וכהנים צו
פועלים ולא גלה להם המלך שכן נטיעת
הכרם שאלו גילה להם שכן נטיעתו כן
רואין אוחו נטיעה שזכה הרבה וטועים
אומה נמלאת מלכות הפרסם מקצתה בטלה
ומקצתה קיימת כך לא גילה הקנ"ה שכן
כל מלכות ומלכות שאלו גילה נמלאת
מקצתן קיימות ומקצתן בטלות. רבי אחא
בשם רבי חלל בר כהנא אחר טלטל הקנ"ה
שכן עושה מלכות בעוה"ל כדי שיכיו וישראל
עושו משלם (מ' תנחומא פרשה עקב):
לא

(ירושלמי פאה פ"ח) רבי ארמא בשם רבי

שנאמר יוצר הרים ובורא רוח והרוח במערה שנאמר
רוח סערה עושה דברו וסערה תלויה בורעו של
הקנ"ה שנאמר יוכהתת ורעות עולם וחכמים אומרים
על שנים עשר עמודים היא עומדת שנאמר יוצב
גבולות עמים למספר בני ישראל ויש אומרים על
שבעה עמודים שנאמר יחצבה עמודיה שבעה רבי
אלעזר בן שמוע אומר על עמוד אחד עומדת וצדיק
שמו שנאמר יצדיק יסוד עולם: (סנהדרין נ"ס) אחר רבי
אלכננדראי כל העוסק בתורה לשכה משים שלום
בפסליא של מעלה ובפסליא של מטה שנאמר יאו
יחזק במעוהי יעשה שלום לי שלום יעשה לי כו':
(ברכות סד) אחר ר' אלעזר א"ר חנינא הלמידי חכמים
מרבין שלום בעולם שנאמר וכל בניך למדי ה' ורב
שלום בניך אל תקרי בניך אלא בוניך ישלום רב
לאהבי תורתך ואין למו סכסול. יהי שלום בחילך
שלוה בארמנותיך. למען אחי ורעי ארברה נא שלום
בך. למען בית ה' אליהו אבקשה טוב לך. י"ה עח
לעמו יתן ה' יברך את עכו בשלום:

פרק שני

רבי אומר איזוהי דרך ישרה שיבור לו האדם כל
שהוא תפארת לעושה ותפארת לו מן האדם.
ודוי זהיר בסצוה קלה כבחמורה. שאין אדם יודע מתן
שכרן של מצות. והוי מחשב הפסד מצוה כנגד שכרה.
ושבר עבירה כנגד הפסדה. הסתכל בשלשה דברים
ואין אתה בא לידי עבירה. דע מה למעלה ממך. עין
רואה. ואחז שומעת. וכל מעשיך בספר נכתבים:
ג' דברים (מדרש כז) משתבח ליה רבא לרב נחמן ברב
סחורה דאדם גדול הא א"ל כשיבא לידך
הביאות לידי הנה ליה נררא לכישרא אתא לקמיה דרב
נחמן א"ל נדרת אדעתא דהכי א"ל אין אדעתא דהכי
אין כמה ויסנין איקפיד רב נחמן א"ל זיל לקילעך נפק
רב סחורה ופיתח פיתחא אנפשיה רבי אומר איזוהי דרך
ישרה שיבור לו האדם כל שהיא תפארת לעושה
ותפארת לו מן האדם והשחא דאיגבר רב נחמן
אדעתא דהכי לא גירי ושרא לנפשיה: (חומשית שקלים
ס"ג) כי העשה הישר והטוב המוב בעיני שמים
הישר בעיני אדם דברי ר' עקיבא רבי ישמעאל אומר
הישר בעיני שמים והטוב בעיני אדם וכן הוא אומר
יומצא חן ושכל טוב בעיני אלהים ואדם: (שקלים פ"ג) ר'
ישמעאל בר נחמן בשם ר' יונתן בתורה ובגבייתא
ובכתובים מצינו שאדם צריך לצאת ידי הבריות כדרך
שהוא צריך לצאת ידי המקום. בתורה מנן דכתיב
מנן דכתיב אל אלהים ה' הוא יודע וישראל הוא ידע. בכתובים מנן שנאמר
יומצא חן ושכל טוב בעיני אלהים ואדם, גמליאל זוגא שאל לרבי יוסי בי רבי בון איהו
המחורר שבכלן אומר ליה ודיחם נקיים מה' וישראל: (ברכות לא) ויין ושכר לא שתיתי א"ר
אלעזר מכאן לחורבן אותו בדבר ואין בו שצריך להודיעו: ודוי זהיר בסצוה קלה כבחמורה:
אבא בר כהנא כתיב 'אורה חיים מן תפלים נעו מעגלותיה לא תדע שלל הקנ"ה מתן שכרן
של

תורה אור מ עמוס ד: י תכלית קח: כ דברים לג: ל טס לג: מ משל ט: נ טס: ס ישיש כו: ע טס מ: פ פללים קט: צ טס כ: א דברים יג:
ב משל ג: ג כמדבר לג: ד פללים ג: ה משל ג: ו טס ט:

ח דעות הרבה יש לכל אחד ואחד סבני אדם וזו משונה מזו ורחוקה מסנה ביחוד יש אדם שהוא בעל חמה כועס חמיר ויש אדם שדעתו מיושבת עליו
ואינו כועס כלל ואם יכעוס כועס סגס ככסה שנים, ויש אדם שהוא גבה לב ביחוד ויש שהוא שפל רוח ביותר. ויש שהוא בעל האזה לא
תשבע נפשו מהלך בתאוה ויש שהוא טהור לב מאד לא יתאוה אפילו לדברים מעטים שהגוף צריך לתן. ויש בעל נפש רחבה שלא תשבע נפשו סכל ממון
שבעולס כענין שנאמר אוחב כסף לא ישבע כסף ויש סקצר נפשו שריו אפילו דבר מועט שלא יספיק לו ולא ירדוף להשיג כל דרכו. ויש שהוא מסבג
עצמו כרעב וקובץ על ידו ואינו אוכל אפילו פרוסת שלל אלא בצער גדול ויש שהוא סאבד כל סכנו בידו לדעתו ועל דרכים אלו שאר כל הדעות כגון
סתולל ואונן וכילי ושוש ואכזרי ורחמן ורך לבב ואמיץ לב וכיוצא בהן. ויש בין כל דעה ודעה הרחוקה ממנה בקצה האחר דעות בינוניות וזו רחוקה מזו

א) ע' (בספיד ל"ב) רבי אומר חיזו דרך ישרה שיבור לו האדם יאכב את סחוקותו כו' פ"ט במכשילא: ב) ע' נפיש פ"י כל מצות סברות נוחס סמנו: ג) ע"ש אין
סחוקים נכנס במגוד ספוט כו' שמה יספיר ויחמרו סברותם כלשכס כספיר כלסר לרין ללס ידו סברות כו'. וע' (יומא ל"ח) בית אבטינס כו' מעולם לא יאכס
כלס מכוסחם מנחין סחא יאמרו ממעסה סקסוים כס מהכשעין לקיים מה גלימד וספיקס נקיים כסי ומיכרלל. וע' (ירושלמי זיק פ"ט) חלל כו' עיאל ח"ס סדיי כס
ק"ד וסס פגד לים חלל איכסדין מן חד עמר דלל יסוון כריסלל חסדין מדין ללס. וע' (גילס ל"ט) כ"ס סלסו חכמים מסי מללים כמין חלילו נמדרי חדיס סבור:
ד) ע' לשל פק כ' משנס ג' כו' דן למלס קלס:

ובל הדעות יש מהן דעות שהן לאדם מתחלה כרייתו לפי טבע גופו ויש מהן דעות שטבעו של אדם זה מוכן ועתיד לקבל אותה במצורה יותר משאר הדעות ויש מהן שאינן לאדם מתחלה כרייתו אלא לסדר אותם מאחרים או שנפנה להן סעצמו לפי מחשבה שעלתה בלבו או ששמע שזו הדעה טובה לו ובה ראוי לילך והנהיג עצמו בה עד שנקבעה בלבו. שתי קצוות הרחוקות זו מזו בכל דעה ודעה אינם דרך טובה ואין ראוי לו לאדם ללכת בהן ולא ללמדם לעצמו ואם מצא טבעו נוטה לאחת מהן או מוכן לנשות לאחת מהן או שכבר לסדר אחת מהן ונהג בה יחזיר עצמו למשכב וילך בדרך הטובים והיא הדרך הישרה. הדרך הישרה היא מרה ביטנית שבכל דעה ודעה שיש לו לאדם והיא הדעה שהיא רוחקה משני תקצוות רחוקות שזו שאינה קרובה לא לח ואלא לה. לפיכך צו חכמים הראשונים שיהא אדם שם דעותיו חסיד ומשער אותם ומכין אותם בדרך האמצעית כדי שיהא שלם בגופו. כיצד לא יהא בעל חסות נוח לכעוס ולא כסות שאינו מרגיש אלא בינוני לא יכעוס אלא על דבר גדול שראוי לבעוס עליו כדי שלא יעשה כחצא בו פעם אחת. וכן לא יהיה עמל בעסקו אלא להשיג דבר וכן לא יתאזהר אלא לדברים שהגוף צריך להן ואי אפשר בזולתן כענין שנאמר צדיק אוכל לשובע נפשו. וכן לא יהיה עמל בעסקו אלא להשיג דבר שצריך לו להחי שנה כענין שנאמר טוב מעט לצדיק ולא יקפוצו ידו ביותר ולא ימור כל סמונו אלא נותן צדקה כפי מסת ידו ומלות כראוי לפי שצריך. ולא יהא סתולל ושחוק ולא עצב ואונן אלא שטח כל ימיו בנחת בסבר פנים יפות וכן שאר דעותיו ודרך זו היא דרך תחכמים. כל אדם שדעותיו דעות בינוניות סמוצעות נקרא חכם. ומי שהיה סדוק על עצמו ביוגר ויהרחק מדעה בינונית מעט לצד זה או לצד זה נקרא חסיד. כיצד מי שיתרחק מגובה הלב סמוצעות נקרא חכם. ומי שהיה סדוק על עצמו ביוגר ויהרחק מדעה בינונית מעט לצד זה או לצד זה נקרא חסיד. כיצד מי שיתרחק מגובה הלב עד הקצה האחרון ויהיה שכל רוח ביותר נקרא חסיד וזו היא מדה חסידות ואם נתרחק עד האמצע בלבד ויהיה עניו נקרא חכם וזו היא מדה חכמה ועל דרך זו שאר כל הדעות. וחסידים הראשונים היו מסין דעות שלהן בדרך האמצעית כנגד שתי תקצוות יש דעה שמסין אותה כנגד הקצה האחרון ויש דעה

לכאנא: מלאת מלכות: לא תכיר: וכללית: מה וכו' היה מתן שכר בשם: כוללית: כח מידה: וסדר: לו כל המלכות: שלש שנים: היה מחנא: לפי ששמה: גם גדול של חומר: מטה שפסחו לו ד' גלות: כל פני: זאת חומה: ה' ד' יוסף: דקלמל: מלכות: מטה: רוחם: רשע: ומלל: רשע: שירי: מטה: מטה: שיהיה: שירי: שיהיה: שירי:

לעבד כעסא לעפ"כ חשונה היל לעבד חמ
 הפורענות : שהרי תעסס פירי מלוא היל .
 ואיה מעבדס כדמילא כתיב וס' : המעליס
 בילס . זדיקס כדכתיב ומתל כדחזו מלכד
 עיר וכתיב זדיק פושל בירחא חלויס : הספד
 מלוא . שמחבמל מריוח כביל פשוטס כמלוא
 אז פתן לדקס ומחכר פשוט : ככד שכרס .
 המרובס לעידי לבא : חס חסס פושס כן .
 למכס הספד ככד שכר וכו' : כעיר זה ס' .
 שמחפסס בילז וכדכרי סלמיס וליס פושל
 בילז : חלז חס מן המחשבין . זדיקס ומחל
 חלז מחשבין כדלמריק כסדקין לעיל כח"ס
 מכוס מחוססו מל חכירז חוססו של קסן וסיס
 מחוססו של חכירז פגדול הימט : פנקריל
 סיחין . חילוט כדכתיב זדיק כחמד יסרס
 כלכר כלבסן יסגס . וכל יסס הסדס פדס
 יססס כלרן מחרגמין כל חילס חקלס : פד
 פושל . כעיר פמסך חכר חלוצו וחלס
 נמי סלס נמי סכוס המגבירין דעתן כנחמס
 ארסן כלל : כעלי נחמס . כמ כעלי נסס :
 חכד חסבוס של פולס . כלומר ליה דין וליו
 דין : פד נפח . כלומר חס שמחפסס מחלוצו
 כדכתיב מחלוצו חס לא נח : שחלוצי
 חמסן . כמ דלכון נח : פד דכד . קודמ
 כריך הול מה דכמי למעבד לרשסיס לעוס"כ
 דחילו כחוס"כ זרכס ללחס כדי למדון לעוס"כ
 פד זריס ליה פד דכד מידכס דריס ליה מלי
 דכמי כללן קר : יפספס כחמסין . פשפס
 ככר ויכדוק פכירוס פכירז ויסודס ויסוב :
 חמסמס כחמסין . כפסס פשפס כון חס כל
 מלוא לידו יחשוב הספד מלוא ככד שכרס לא
 יסח מלפשוטס כביל הספסד פכרי שכרס
 פכיר לבא וחס כל פכירס לידו יחשוב שכרס
 פמחכר כה פכסין ככד כספסס הפכיר לבא
 יספס פממו : הסס לורחוסיו . מחשב הספד
 מלוא ככד שכרס וסכר פכירס ככד כספסס :
 אל פכרי וסס : כמחל חלל . וסס כימין :
 כפכס דריגלס לא כוס פכסי ליה . מוס
 חלוצו כולי עלמא לפירקא ולי מקסי ולא כוס
 פכריס כוס מכסי : קרי עליה וסס
 דך . שמחכר כשפס חלוצו מכן להקשות
 חלוצו מכן שלס להקשות : מלל כל חלוצן .
 פשפס פמכרסב ויורד למסס ויזוקי קומס
 מלוא

את כל המצוה הזאת כל המצוה למוד מדרש הלכות ואגדות. וכי"א למען
 חודיעך כי לא על הלחם לבדו יחיה האדם זה מדרש. כי על כל מוצא פי
 ה' יחיה האדם אלו הלכות ואגדות (ספרי עקב פמ"ח):

זהו מחשבו' . השבתי דרכי ואשיבה רגלי אל עדותיך . רב הונא בש"ר
אחא אחר השבתי מתן שבת של מלכות
והפסדן של עבירות ואשיבה רגלי אל עדותיך
(ויק"ר פרשה ל"ד) :
לעניים ושליש נטלה בידה
לבית מדרשו של רבי ח

שומר מצוה לא ידע דבר רע ועתה משפט
ידע לב חכם שיטען חכם לב רחוק
את הכול ומחשבו הפסד מצוה כנגד שכרה
וסכר עבירה כנגד הפסדה. וכול תשים
אל לבו אם היום אעבור על המצוה ויש
לי עת לעשות חפצו ואין מי שימחה בידי
למחר יבא עת שיעשה הקב"ה בו משפט
על שעבר על תורתו. וכן הוא אומר
החכם עיניו בראשו והכסיל וגו'. ואומר
לב חכם לימינו וגו'. ועתה משפט ידע לב
חכם. מי שלבו חכם יודע הוא שאם
יעבור על המצוה יבא העת שיעשה הקב"ה
משפט בו וכול פורש חן העבירה. הכ"ד
אחריו כי לכל חפץ יש עת ומשפט וגו'.
בכל דבר שיעשה האדם הפטו ויבטל חפץ
המקום ידוע יהיה לו שצחיד ליתן הדין.
ואע"פ שאין כפרעין מחנו מיד אל יחשוב
שהקב"ה יוותר לו על עונו אלא תאריך
רוחיה וגני דוליה. ואימתו פורע מחנו
לכשימלא הדין. וכן הוא אומר במלוא
ספקו יצר לו וגו'. לכך נאמר רעת האדם
רבה עליו (במד"ר פרשה י"ד):

אם חסן אתה להתרחק מן החטא לא
וחשוב ועין סופו דכתיב החכם
עיניו בראשו ועיני כסיל בקצה הארץ
מכתכל לחם שיש לפניו ומשכה סופו (בריוקא)
דחכמת כללה :

רע מה למעלה מתך . כי האלהים בשמים .
ומי אינו יודע שהקב"ה בשמים ובני
אדם על הארץ אלא אחר שלמה כל זמן
שאפילו חלש שבהלצים למעלה הוא טוח
את הגבורים כשהוא מלחמה ולמעלה גבור
שבגבורים עאכ"ו וככ"א הלא' תגמלו
ואת . משל לאחד שהיה עומד וזוכה כנגד
גליוסטוס בשוק אחרו לו השומעים שוטה
שנעולם כנגד גליוסטוס אתה עומד וזוכה
מה אם רצה להכותך ולקרוע את כסותך
ולחנשך בבית האסורים אתה יכול לו אם
היה קטרוך שגדול הימנו עאכ"ו אם היה
אפרוכים שגדול משיהם עאכ"ו (ספרי
האוינו פי' ש"ט) :

עין

שנאמר "מלא כל הארץ כבודו רב הונא בריה דרב יהושע לא מסגי ד' אמות בגילוי הראש אמר שכינה למעלה מראשי: (מדרים כ) תניא "ובעבור תהיה יראתו על פניהם זה בושא לבלתי תחטאו מלמד שתבושה מביאה לידי יראת חטא (לפ"ל פ"א ה"ג) : (מסכתין כח) תניא "כתב לו את משנה וגו' כתב לשמו שתי תורות אחת שהיתה יוצאת ונכנסת עמו ואחת שמונחת לו בבית גנזיו אותה שיוצאה ונכנסת עמו עושה אותה כמין קמיע ותולה בודעו שנאמר "קשיתי ה' לנגדי תמיד כי מימיני כל אמוס: (שנה קמס) ת"ר כתב המהלך תחת

תורה אור נ כמדנר כא : ס הכלים נ : ע ישיבה ו : ס שמוס כ : צ זמרים יז : ק פסלים קה :

שמיני אותה כנגד הקצה הראשון והוא לפני משורת הרין . ומצוין אעז ללכת בדרכים תאלו חכינונים והם הדרכים המוכים ותישורים שנאמר והלכת בדרכיו . כך לסדו כפי מצוה זו מה הוא נקרא חנון אף אותה וזה חנון מה תוא . נקרא רחום אף אותה היה רחום כה תוא נקרא קדוש אף אותה היה קדוש ועל דרך זו קראו הגבאים לאל בכל אותן הכנוין ארץ אפים ורב חסד צדיק וישר המים לבדו וחזק וכיוצא בהן לתנודע שאלו דרכים טובים וישרים הם . והייב אדם להתנהיג עצמו כהן ולהרשות אליו כפי כחו . וכיצד יגדל אדם עצמו בדרעות אלו עד שיבקעו בו יעשה וישנת וישלש במעשים שערכה על פי הדעות האמצעית ויהיה כהן המיד עד שיהיו מעשיות קלים עליו ולא יהיה בהם סורה עליו ויקבעו הדעות בנפשו ולפי שהשמות האלו נקרא בהן הוציא והן הדרך הביטנית שאנו הייבים ללכת בה נקראה דרך זו דרך ה' והיא שלמרה אברהם אבינו לבניו שנאמר כי ידעתו למען אשר יצוה וגו' והחולך בדרך זה מביא טובה וברכה לעצמו שנאמר למען הביא ה' על אברהם את אשר דבר עליו (סלכות דפוס ט"ו) :

אין ישיבת האדם והנעתו ודסקיו והוא לבדו כביתו בישיבתו ותנועתו ועסקיו והוא לפני מלך גדול ולא דבורו והרחבת פיו כרצונו והוא עם אנשי ביתו וקרוביו כרבונו בטושב המלך ומפני זה כי שיבחר בשלמות האנוש וישיחה איש האלהים באמת יעור משנתו וידע שהמלך הגדול הסדופף עליו יתרגם עמו תמיד הוא גדול מכל מלך בוד' כי ומשקף ורואה אם יסתיר איש במסדרים וגו' . ודע כי כאשר ידעו זה השלמים תגיע עליהם מן היראה והכניעה וזהו השם ויראתו ובשים מבינו תמיד בדרכים אמתים לא רמיונם מה ששמו צפונותיהם עם נשיותיהם וכביית הסרחן כנגליהם עם שאר בני אדם . כמו שהסגא מנהג הכסנים המאורסמים עם נשיותיהם סגלה כסח ומכנה כסח . ואסרו גיב איוזה צדק זה תנפנה בלילה כדרך שנפנה ביום . וכבר ידעה ההורים מלכת בקומה וקומה . משום מלא כל הארץ כבודו ליישב בלב בים באלו המעשים כולם הענין אשר זכרתי לך . והוא שאנחנו תמיד בין ידי השם יתברך ולפני שכינתו נלך ונשוב וגדולי הכסנים ול היה נמנעים סלגלות ראשם לחזק השכינה סרפפת על תאדם ומסוככת אורו . וכן חזן

עין רואה. כי נכח עיני כי דרכי איש וכל מעגלותיו חסלים. אל תאמר
אם אני עושה עבירה אין הקב"ה רואה אותה למה כי כללית
נשמים ואתה על הארץ אעפ"י כן נכח עיני כי וגו'. תכלה אומר דע מה
למעלה חתך (מ"ח פ"ה):

וידא כי לפי שברשעים אומרים אין הקב"ה
רואה כשאנו חוטאים. כי רחוק הוא
ושבעה רקיעים בינו וכיוצא. שנאמר עבים
מתו לו ולא יראה וכן דוד אומר עליהם
ויאמרו לא יראה יי ואלו יצין אלפי יעקב.
והקב"ה אומר להם רשעים שגולים בטומע
און הלא ישמע אם יוצר וגו' הלא הוא
חזים לכל דבר שנאמר כן כל אלה רואה
עיני שומע אזני וקנן לה. ומיין שהקב"ה
טעם און ויוצר עין שנאמר בטומע און
כלל ישמע אם יוצר עין כלל יציע ואפ"ס
שכח אומרת כן עלי כי הוא ידע מחי
שוא וירא און ולא יתנוק אף בדבר הזה
עשיתי כשנלכס שנאמר וירא כי כי רצה
רעת האדם הארץ (אב"ז פ"ה):

וידר הדור והמונה אלו כשנפך עמדים
במדרי חורים במקום העומן ואומר
מי רואה ומי יודעני שנאמר והיה כמתקן
מעשים ויאמרו מי רואה ומי יודעני
ואומר ויאמרו לא יראה יי ואלו יצין אלפי
יעקב. ואומר הדור און אדם אשר זקני
בית ישראל עושים כמתקן ונאמר כי אומרים
אין כי רואה אומרו עובד כי את הארץ.
כדור המקום כדור כדור. שאין לפניו משוא
מים כשם שהם עוברים עבירות כחור
חדרים וכמתקנים ונמקם חסד ומחן כד
הקב"ה יתפס שמתקנים מתוך אורות ונרות
שנאמר בעת ההוא אחפש את ירושלים
בנרות ופקדתי על כל האנשים כקופאים
על שמריהם האומרים כלבס לא יתב
כי ולא ידע לכך נאמר סדרס (חמ"ה)
רבה פ"ה):

אמר רבי יוחנן חלך ב"ז כשחזר נכנס
לטהקלק אינו יודע מה בקיפון והקב"ה
אינו כן חלל כי כיוכל קדשו כי נשמים
כפאנו וגו' נוסק ומכיס לכל כלי עולם ואין
עין שולטת בו (ח' תהלים פ"ה):

אם יסתר איש כמתקנים ואינו לא חרש
נאם כי הלא את השמים ואת הארץ

אני מלא נאם כי כך דרך של שברי עבירות משמרים שעת אפל שעת נשף שלא יראה און צדק וכך נאמר ועין טאף שמרס נשף. וכן כגנבים
משמרים שעת החשך שנאמר חסר כחשך נחים וכן הוא אומר כיו המתמקנים חיי לפתור עכס ויהי כמתקן מעשים וגו'. קשה כטאף וכגנב
כחמלקין את השכינה ככיוכל שהקב"ה מלא את העליונים ואת התחתונים שנאמר הלא את השמים ואת הארץ את חלה ונמקם שכן באלן ללאוף
ולגטב ככדור של הקב"ה שם שנאמר חלל כל הארץ ככדור. וכטאף אומר סלק את עצמך וקן לי מקום לשעה כדבר קשה עד מאד ככיוכל הוא
אך חמים וטון לו מקום לשעה שנאמר הוא ידע מחי שוא וירא און ואומר וסתר פנים ויסים כי ועין טאף שמרס נשף לאמר לא תשורני עין.
וכ שומר ככחוב אם יסתר איש כמתקנים כיו כנר נאמר בכל מקום עיני כי מאוטמות ככל הארץ נוסות רפים וטובים וכן עיני כי כמה משוטטים.
ומה חל ואינו לא חרש לא חרש ואפ"ס חששו לבריות כלל את השמים ואת הארץ את חלל את חלל את העליונים ותחתונים. שנאמר
השמים כסאי והארץ הדורס רגלי ד"ה אם יסתר איש כמתקנים חלל לארצותקטון שהיה קאטרקטון על מדינה התחילו בני המדינה מתמקנים ככפס
וזכנס לתוך אותם כמתמקנים שכו צה אחר להם כארצותקטון אני צניתי המדינה ואני עשיתי את כמתמקנים שמה מחמי אתם מתמקנים כד
אחר הקב"ה לתנאים מחמי אתם מתמקנים עצמכם אם יסתר איש כמתקנים אני כריתי אתכם ועשיתי אתכם מחילים מחילים שנאמר ותשבת
אל מחולק מהו מחולק לאל ששעה און מחילים מחילים אין חסר יכולן לכעמן עצמכם. למה. אני כי חוקר לב ודון כליות לתת לאיש
כדרכיו וכפרי מעללו. ואני הוא שתקריב אותם למשפט שנאמר וקרבתי אליכם למשפט. וכיוצא עד מתקן כמתקנים וכמתקנים וכגנבים כשמי
לשקר וכעושי שקר שכור חלמנה ויחוס ומטי גר ולא יראוני אחר כי צנאות לכך אל תכיו עושים אחר יצר הרע (מדרש תנחומא פרשת נשא):
ואון שומעת וכל מעשיך. פתח רבי תנחומא בדרי אבא גר חלבים נשמת אדם חופש כל מדרי בטן א"ר אחא כשם שחלבי כשר ודם יש להם
קריוסים וכס חודיעים לחלך כל דבר ודבר כך יש לפני הקב"ה קריוסים ומגידים כל דבר ודבר שאלם עושה כמתמקנים כחושך וכלו ואלו
כן הקריוסים של הקב"ה זו כפס שמגדת לחלך ומלך לכרוב והכרוב להקב"ה מין שכן שלמה הוא אומר כי עוף השמים וילין את הקול ובעל כנפים
יגיד דבר ודפטראות כחכמות לפני הקב"ה כל מה שצני אדם עושין ולעמוד לבל אחד מעשו וכס תמאים למח"ל לאמר
שהים נשוי של חלך וכו' חלכים ושאל של מושל חלך ככל יוס והמלך אומר לו כך וכך עשית כמתקן כך וכך כמסת כך וכך כמת את עבדך
כך

מלאה כדוחק: אל חסנו אל מדפסכם. כחן שאלם מתחלים כהם חסר חסון
אל מדפסכם (כ"ף בשם המדון): רשי לו. יסה לו וסוג היה לו אם לא נא
לפולס ואומר אי שואל לשון רחמים כלומר מנוחם היה אם לא נא לעולם:
וסאלך הדורס רגלי. והעובר עבירה כמסר אומר אין כמקום כאלן לפיכך הוא

כמסר אומר אין יודע ומלא כדוחק רגליו
ומקדן אומר אין כאלן: ע"כ. כחמים כלומר
ולא יסר משורס ב"ז: ולוי. מיהא כמו
מורס ב"ז סא"כ תחולו מעבירות הרבה:
כשואל עובר עבירה. כמסר מתחסה ון
הגריס ויודע הוא שכל גלי וידוע לפי
הקב"ה ואינו ממהו ככך: התמורה טורה.
לסלס כפל ד' ו': וה': השוא כנר ענד. לא
ירא מני אדם כדרך שלא ירא מהקב"ה חלל
גנב לא השוא ענד לקוט חלל ככד כענד
יוצר מקוט שוא ירא מני אדם ומעין של
מעלה לא חסר: למסר טלה. כמו להסמיר
יוען כמתקנים לגטב להרס: כי הנה יוצר
הריס וטורס רוח. מגיד לחס מה שיח חלילי
דברים שאין כהם חסל כגון שיחס יסירה
שכן אדם לחששו דברי שחוק חלפני כחמים:
ככל היוול מסי. חלילי מה שטלה כדעשו
לדבר וחור בו מגיד לחס ודריס לים מדכחיב
מה שיח ודייט מה שיחיס שיח: יוצר הריס
וכורס רוח ומגיד לחס. חלילי רוח מגיד
לחס למסר שכלל כחוב על פנקבו: חלן
יפסארי. הק כמתקני הריס: יפסארי.
כמו נסירה דמסכת כלים פ"ו: סכו חסך
ואפסל. כנרס עמין כס כהריס: אל חלמיט
כרס. האומר ק חסל: ואל חנפחו כחלוק.
למר

חחת הצורות וחחת הדיוקנאות אסור לקרותה בשבת
ודיוקנא עצמה אף בחול אסור להסחבל בה משום
שנאמר יאל הפנו אל האלילים. מאי חלכודא. א"ר חנין
אל חפנו אל מדפסכם: עין רואה"ן (חנינה יל) כל שלא
הם על כבוד קוט (ראוי) [רהוי] לו שלא בא לעולם.
מה היא כו' רב יוסף אמר זה העובר עבירה בסתר
בדבר יצחק דאמר רב יצחק כל העובר עבירה בסתר
כאילו דוחק רגלי השכינה שנאמר שבה אטר ה' השמים
ככאי וגו' איני והא אסר ר' אלעאי חוקן אם רואה כו':
(כד:וח כח) חנו רבנן כשחלה רבן יוחנן בן זכאי נבנסו
תלמידיו לבקרו אמרו לו רבינו ברכנו אסר להט יחד
שוא כורס שמים עליכם כמסר בשך ודם אסרו לו
רבינו ע"כ ותי לא אסר להם ולואי תדעו כשאדם עובר
עבירה אומר שלא יראני אדם: (כ"ק עס) שאלו
תלמידיו את רבן יוחנן בן זכאי מפני מה החמירה תורה
בגנב יותר מבגולן. אסר להם זה השוא כבוד ענד
לכבוד קוט זה לא חסרה כבוד ענד לכבוד קוט
ככיוכל עשה עין של מטה כאילו אינו רואה ואון של
מטה כאילו אינה שומעת שנאמר יהי המעסיקים מדי
למסר עצמה והיה במחשך מעשיהם וגו' וכתוב ויאמרו
לא יראה יי ולא יבין אלהי יעקב וכתוב יכו אסרו עוב
ה' את הארץ ואין ה' רואה א"ר כאר משיי משל כשום
רבן נמליאל למה הרבר דוסה לשני בני אדם שחז
בעיר ועשו משהה אחד וימן את בני העיר ולא וימן
את בני הסלך ואחד לא וימן את בני העיר ולא וימן
את בני המלך אי זה מהם עשו מדובה דיו אסר זה
ואון שומעת (גריס סל) אסר רב הונא
אמר רב משום רבי מאיר לעולם יהי דבריו של אדם סועשים לפני הקב"ה שנאמר יאל הבהל
על פיך ולבך אל יסתר להוציא דבר לפני האלהים כי האלהים בשמים ואחא על הארץ על
כן יהי דברך מעשים: וכל מעשיך כמסר נבחים: (ירושלמי חנינה פ"ב) זה אחד מששה מקריית
שהיה רבי קורא אותן ובוכה כו'. והרן כי הנה יצר הרים ובורא רוח וגו' אפילו דברים שאין
בהן חסא נכתבין לאדם ומי מגיד לאדם הבל היוצא מפיו רבי חני בשם ר' יעבך
יצר הרים ובורא רוח ר' חני בשם ר' יעבך אילין ציפארי ויהו חשך ואפילה: (חנינה סו) דרש
רב יהודה בר נחמני מחורגמניה דריש לקיש ס"ד יאל האמינו ברע ואל הבטחו באלוף אם
יאמר לך יצר הרע חסא והקב"ה מוחל לך אל תאמן בו שנאמר אל האמינו ברע ואין רע אלא
יצה"ר שנאמר יכי יצר לב האדם רע מנעוריו ואל הבטחו באלוף און אלוף אלא הקב"ה שנאמר
יאלוף נעוריו אתה שמו אומר אדם מי מעיד בי אבני ביתו של אדם וקורות ביתו של אדם מעדיין
בו

תורה אור ר ויאל סו: ש ויפס כו: ח חס כו: א ויחלל ת: ב קבלס ס: ג עמס ד: ד חיס ס: ח מלפס ח: י דמיס :

תורה אור ר ויאל סו: ש ויפס כו: ח חס כו: א ויחלל ת: ב קבלס ס: ג עמס ד: ד חיס ס: ח מלפס ח: י דמיס :
כמתקנים דכריהם לאת חסרה. וכבר בארנו מה שראוי לבאר במעשים הרבים באבות. כי האלהים בשמים ואחא על הארץ על כן יהי דברך מעשים:
זה העין אשר העיוותך ע ית הוא כחכמה כמטי חסרה כלם. כי במרשים חסר המעשים כולם ובעשיות חסר תגיע רגילות ליוצרים והחסדים עד
שישלמו של וס אנוס. ויפסו ס"ס וירא סמט
מי עכס ויפס א יס מה שראוי (פול"ס פ"ה פ"ה):

אן פו פקס א' פוס פו פוס וס: א פו פקס א' פוס
והפוס פוס וס פוס

כך כל דבר ודבר וסוף יוצא ואומר לפני פלסון מי אחר לו שכן עשיתי
מנין הוא יודע. אחריו לו שוטף אתה בתי אתה נשוי ואתה אומר מנין
הוא יודע בתי היא מגדת לו כך האדם הזה עושה כל מה שמבקש
וגם מגדת הכל להקב"ה והקב"ה דן את האדם ואומר כך וכך עשית

עק וכפים מעץ יעננה רבי
רת הסלוק אותו מעידין בו
וחמשים אומרים נשכחו
ששוכבת חיקך שמו
בחיקו של אדם וזי אומר
זיו של אדם מעידין בו
אני אל: (הפית יא) אמרו
ת עולכו כל מעשיו נפרטין
עשית במקום פלוני ביום
לו התום ודחתם שנאמר
אלא שמצדק עליו את
לקיים מה שנאמר למען
ד וגו' :

ו של רבי יהודה הנשיא
מלמוד תורה עם דרך ארץ
וכל תורה שאין עמה
ח עון. וכל העמלים עם
שם שמים. שזכות אבותם
ואתם מעלה אני עליכם
לו עשיתם :

ואספת דגנך וגו' מה
סר לא יבוש ספר ההורה
בן תלמוד לומר ואספת
גרין דברי ר' ישמעאל ר'
אדם הורש בשעת חריצה
שעת קצירה ודש בשעת
רה מה תהא עליה אלא
ל מקום מלאכתן געשית
זרים ורעו צאנכם ובזמן
שום מלאכתן געשית עי
לא עוד אלא שמלאכת
גר יעבדת את אויבך .
ישמעאל ועלה בידם
מה בידם אמר ליה רבא
י ניהן וביומי תשרי לא
תפרדו במוציא כולה
חת עקל: (קדושין מ) כל
דרך לא במהרה הוא

וכוא עומד ומתחיה ולאמר מי הולדו
שעשיתי כל אלו והם משינן אותו ולאמרים
לו שטתה שבעולם בנתו אתה נשוי ורוחו
עליך שנאמר ויפח בנפשו נשמת חיים
ואתה אומר מנין הוא יודע מה שאתה
חושב בלכך נפשך מגדת לו כל הדברים
כוי כר אליהם נשמת אדם חופש כל חדרי
בטן מחפש כל מה שבתמוניות ומגדת
להקב"ה (פסיקתא רבתי פסקא וזוהר
בעת הכהו):

בין שכל אדם להפטר מן העולם נלה
עליו הקב"ה ואמר ליה כתוב מעשיך
שעשית שאתה מת על מעשיך והוא כותב
וקול חתום ולעתיד לבא כשיבא הקב"ה
לדין על בריותיו מביא כל הספרים של
בני אדם ומראה להם מעשיהם לך נאמר
בד כל אדם יחתום (ילקוט איוב פ' ל"ז):
יפה תלמוד תורה עם דרך ארץ. טובה
חכמה עם נחלה טובה חכמה כשיש
עמה נחלה דחנין תמן נאבות רבן גמליאל
בנו של רבי יהודה הגישא אומר יפה
תלמוד תורה עם דרך ארץ וכו' (קהלת רבה
פרשה ו):

ראה חיים עם אשה אשר אהבת. א"ל
מאוס עדה קדושה קנה לך אומנות
עם בתורה. מה טעמא ראה חיים וגו'.
למה הוא קורא אותן עדה קדושה שהם
היו ר' יוסי בן משולם ורבי שמעון בן
מנסיא שהיו משלשין היום שלוש לתורה
שליש לתפלה שליש למלאכה וי"א שהיו
יגעין בתורה בימות החורף ובמלאכה בימות
הקיץ (שם ס' ע) :

תנא רבי אליהו סעס אחת כויתיו עובר
תתקום למקום תצאני אדם אחד
שהיה בו מקרא ואין בידו תשנה אחר לי
רבי אומר לפניך דבר אחד ומחירא אני
שמה תקטיר אחרתי לו ח"ו אם אתה
שואלני בדברי תורה אחר לי רבי מפני
מה כתיב טחן לחם לכל בשר וכתיב טחן
לבהמה לחמה וכי אין אדם חכן לחמו
אחר לו זה דרך ארץ שאדם עושה בידיו
והקב"ה מוצרך מעשה ידיו שנאמר לחטן
יברכך ה' אליהו בכל מעשה ידך יכול
יהא יושב ובעל ח"ל אשר תעשה אחר לי
חשובה זו הוא שעה ראשונה שאמרתי לך
אחר לו בני אשינך לא ולמד מן השוטה
בשניטלה חמט חכמה אינו יכול לפרנס
עצמו שעה אחת כך בני אדם בשניטלה
מחס דעה חשובין כבהמה וכחיה ועוף
והקב"ה מחלק חזונות לכל בנאי עולם (תנא"א)
דכס פרעה י"א :

בי' ה' אליהו ברכך בכל מעשה ידיך. ראנ"י אומר כי ה"א ברכך יכול אפי' יושב ובעל ת"ל בכל מעשה ידיך אם עשה הוא מתנבך ואם לאו אינו מתנבך (מדרש תהלים פכ"ג): בלולה נשמן. זו החורה שצריכה לבלול במעשים טובים כהיהו דתנינן יפה תלמוד תורה עם דרך ארץ סיגינעא שניהם משכחת עון הוי למנחה שאותה עשה הוא טעם נחת רוח ליוצרו בזמן האדם עוסק בתלמוד תורה הוא בעל מעשים טובים ושומר עצמו מן החטא (במד"ר פ' י"ג): וכל העוסקים עם הציבור. אמר ר"ל תה אגוז זה חלק. דתנינן רבי שמעון אומר אף בחלוף אגוזים וכל מי שעולה לראשו ואינו נוטן דעתו כלפי יעלה הוא טפל ומת וטפל שלו מן האגוז. כך כל מי שהוא מנהיג שררה על הציבור כישאל

תורה אור : ח תכלית לא : ש מבינה : י ישינו מב : ב תכלית נא : ל דברים יא : ב ישינו סא : ס דברים כס : ע קבלס ד :

א אלל חן שאן חלק לעזר' אלא נבריהם ואבורים ונידונן על גורל רשעם וחטאתם לעולם ולעולמי עולמים וכו'. ומשילי אימה על העבור שלא לשם שמים זה הדרה צבור בחוקת חן יראים ופוח'ים כמנו הרבה וכחנתו לכבוד עצמו וכל חפציו שלא לכבוד שמים (כלום פונס מל') : אמור לאדם לנהוג בדרה על העבור ובנסות תורה אלא בעניה ויראה. וכן אמור לו לנהוג ברין כלות ראש אצילים שהן עמי הארץ ולא יפסיע על ראשי עם הקדוש מע'ם שהן הירומה ושגלים בני אברהם יצחק ויעקב הן וצבאות השם שתצא מארץ מצרים בכח גדול וכיו חוקה וכדכל מורח העבור וכשאן במשה רבינו שנאמר בו כאשר ירא האנוח את חזק צא ולמד מסשה רבן של כל תנביאים בין ששלו חקב' במצרים גאמר ויצום על בני ישראל אמרו מטי חקבלת

ישראל ואינו נתן דעתו הלא כח מנהיג את ישראל. סוף שהוא טפל וטפל שלו מחמת ידיהם. כה"ד קדש ישראל לה' ראשית תבואתו כל אוכליו ואשמו וגו' (שם"ר פ"ו):

שובת אבותם מסייעתן. מתהלך בתומו ודיוק וגומר אשריהם הננים שם זכות לאבותם שזכותם עומדת להן אשריהן ישראל שזכות אברהם יצחק ויעקב עומדת להם בזכותן היה הקב"ה מליץ כשהיו במצרים מה כתוב וישמע אליו את כל בקשתם וכו' וכשילאו בזכותן יצאו שנאמר כי זכר את דבר קדשו וגו' ויוצא עמו בששון וגו' כשעשו את העגל מה כתוב זכור לאברהם ליצחק ולישראל עבדיך וגו' נימי אליהו מה כתוב אליהו אברהם יצחק וישראל וגו' כך בכל דור ודור זכות אבות עומדת להן (אגדת בראשית פרשה י): עשה

לכם עבדות אני נותן לכם שנאמר יהודברו אליו לאמר אם היום תהיה עבד לעם הזה: (ירושלמי פאה פ"ה) ר' אליעזר היה פרנס חד זמן נחית לבייתיה אמר לון מאי עבדיהון א"ל אתא חד סיעא ואכלון ושחון וצולן עליך אמר לון ליבא אנר שב נחת זמן הננין אמר לון מאי עבדיהון א"ל אתא חד סיעא חורי ואכלון ושחון ואקלונך אמר לון ברון איבא אנר טוב ר"ע בעון מבייתיה פרנס אמר לון נמלך גו בייתא הלכון בתריה שמעון קליה דאמר על מנת מהקלל על מנת מבייתיה: שזכות אבותם מסייעתם וצדקתם כו'. (שם"ר) יושבא אני את הכתים שכבר מהו בשחטאן ישראל במדבר עמד משה לפני הקב"ה ואמר כמה תפלות ותחנונים לפניו ולא נענה ובשאר יכור לאברהם ליצחק ולישראל עבדיך מיד נענה ולא יפה אבר שלמה אני את הסתים שכבר מהו: (נרכות נ"ב) א"ר אלעזר א"ר אושעיא ס"ר ג"ס אלה תשכחנה זה מעשה העגל ואנכי לא אשכחך זה מעשה סיני: (מגילה מו) יושבא כתוב כתב סיבתי ליה. מלמד ששכחתי מוחק ובריא כותב. א"ר אבי דרש רב שילא איש כפר תמרתא ומה כתב של משה של זכותן של ישראל אינו נמחק כתב של מעלה על אחת כמה וכמה (תענית ד) אמר רבי שמואל בר נחמני א"ר יוחנן כו' ג' שאלו שלא כהוגן כו' א"ר ברכיה אף כנסת ישראל שאלה שלא כהוגן והשיבה הקב"ה כהוגן כו' שאלה שלא כהוגן אמרה לפניו רבש"ע השימני כחותם על לבך כחותם על זרועך אמר לה הקב"ה בתי את שואלת דבר שפעמים נראה ופעמים אינו נראה אבל אני אעשה לך דבר שנראה לעולם שנאמר והן על כפים חקוקים:

(ל"ה) שזכות אבותם כו' (ירושלמי נרכות פ"ד) בשמיני את רבי אלעזר בן עזריה בישיבה בן שש עשרה שנה היה ונתמלא כל ראשו שיבות והיה רבי עקיבא יושב ומצטער ואמר לא שהוא בן תורה יותר כמני אלא שהוא בן גדולים יותר ממני אשרי אדם שזכו לו אבותיו אשרי אדם שיש לו יתד להתלח בה וכי מה היתה יתדתו של רבי אלעזר בן עזריה שהיה דוד עשירי לעזרא:

וצדקתם עומדת לעד: (נחמס קג) א"ר אלעזר א"ר חנינא בשעה שפוסקין גדולה לאדם פוסקין לו ולזרעו עד בוף כל הדורות שנאמר לא יגיע מצדק עיניו ואת כלבים לכסא ויושיבם לצדק ויגברו ואם הגיס דעהו הקב"ה משפילו שנאמר וואם אסורים בויקים ילכדון בתבלי עוני: (יומא נב) אמר רב יהודה אמר שמואל ספני מה לא גמשה מלכות בית שאול ספני שלא היה בה שום דופי דאמר ר' יוחנן משוש ר' שמעון בן יהוצדק אין מעמידין פרנס על הצבור א"כ קופה של שרצים תלויה לו סאתוריו שאם חזון דעתו עליו אומרים לי חזר לאהורין: (ס"ה) א"ר גהרדי בר אידי אמר שמואל כיון שנתמנה אדם פרנס על הצבור מיד מתעשר מעיקרא כתיב בבוק ולבסוף כתיב במלאים ודילמא מלאי דידהו אם כן מאי רבותא דמלהא: (סנהדרין נב) אמר רבי אלעזר כל פרנס שבנהיג את הצבור בנחת זוכה ומנהיגם לעולם הבא שנאמר כי מרחם ינהגם ועל מבויעי מים ינהלם: (ירושלמי תענית פ"ה) הגיע י"ז במרחשון ולא ירדו גשמים התחילו היתידים מתענן וכו' אלו הן הית דים אלו שהן מתמנין פרנסין על הצבור מכיון שדוא מתמנה פרנס על הצבור הוא מתפלל ונענה אלא מכיון שהוא מתמנה פרנס על הצבור נמצא נאמן כדאי הוא מצליח ומתעניא: (ירושלמי פאה פ"ה) ר' יוסי עאל לכפרה בעא מוקמא לון פרנסין ולא נאמן כדאי הוא מצליח ומתעניא: (ירושלמי תענית פ"ה) הגיע י"ז במרחשון ולא ירדו גשמים התחילו היתידים מתענן וכו' אלו הן הית דים אלו שהן מתמנין פרנסין על הצבור מכיון שדוא מתמנה פרנס על הצבור הוא מתפלל ונענה אלא מכיון שהוא מתמנה פרנס על הצבור נמצא נאמן כדאי הוא מצליח ומתעניא: (ירושלמי תענית פ"ה) הגיע י"ז במרחשון ולא ירדו גשמים התחילו היתידים מתענן וכו' אלו הן הית דים אלו שהן מתמנין פרנסין על הצבור מכיון שדוא מתמנה פרנס על הצבור הוא מתפלל ונענה אלא מכיון שהוא מתמנה פרנס על הצבור נמצא נאמן כדאי הוא מצליח ומתעניא:

תורה אור ק דברים א: ר ט: ש נחמס ו: ח מלכים א יב: א קבלת ד: ב שפות לב: ג ופסוק פס: ד חסד ו: ה שם"ר ד: ו ופסוק פס: ז חסד ו: ח ט: ט ט"ל יא: י טס טו: כ ופסוק פס: ל מל"ה:

שאר חמ למשה ולאחריו על מנת שיהיו מקללים אחתם ומוקללן אחתם באבנים (כלכות סנהדרין ע"ס): בדרך שחלק לו הכתוב הכבוד הגדול והייב הכל בכבודו כך צוהו להיות לבו בקרבו שכל והלל שנאמר ולכי רלל בקרבי ולא ינהיג גמח לב בישאל יחר מראי שנאמר לבלתי רוס לבבו סאתור ויהיה רגון וסירם לקטנים ולגדולים ויצא ויבוא בהפציהם ובשובתם ויחוס על כבוד קטן שבקטנים וכשדבר אל כל הקהל כלשון הרבים ידבר רבות שבעוני אחי ואומר אם היום תהיה עבד לעם הזה וגו' לעולם ינהג בענה יהיה אין לנו גדול מסשה רבינו והוא אומר ונחמנו מה לא עלינו תלונותיכם ויסבול מרחם וסיטאם ותלונותם וקצצם כאשר יצא האומן את היונק רועה קראו הכתוב לרעות ביעקב עמו ודרכו של רועה מסורש בקבלה כרועה עדרו ירעה כרועה יקבץ מלאים ובהיקו יצא וגו' (כלכות מלכים פ"ב):

[א] ג' (כ"ק נ"ב) דרש הסוף גילגלס ע"ס דרש חסדא כדנניו כמ"א על ענה עמד לנודא כמייסא ופרכיי לפי סמכותה מנכר עימכ ונכשנכס ונשולת כבורות וכעדר אחרים כך כשמוקם נצטע מנכס יצאל מנכס לכס כרנכס כלימס מכוניס: וידי (פרקיין י"ז) חד למר מרנס לסי דורו וחד למר דר לסי פרנס: (ונכשנכס כ"ד) פס יעשו מנכס כדור שד"ן דורן דומס וסס. פס שס חס מעיני סעדה כו' מכל לכיס שמיסס סרופוס כל נוסח ליד דיקה כו':

ורכס הנחמס והכדים: אין כדעם סובלתן. דאפילו כן עמון מתחרין לאחר וכן ונכס כעירי עמון: המתגלה כחנס. מהג עליהם מרדכ ולינו עמד עליהם כעמט דהקס: חד זמן ירד לנינו. חמר לנינו מה עשיהם ח"ל אסא חדל שירא של אורחיס ואכלו וססו והספללו עליך על חילתן וסחייהן ח"ל אין כאן שבר טוב מן השמים שאלו היו חבין לוחו היה שכרו כפול מן השמים: ואקליך. מבזין ומקללן לוחך: על מנת מהקלל על מנת מבייתיה. על מנת מהקלל כה ומבזין כי לך מקבל: עמד משה. ואין לך לדיק ממנו ולא נענה בזכותו: גס חלה. מעשה העגל שנאמר ט חלה חלתיך ישראל: ואנכי זה מעשה סיני. שנאמר גו חלתי ה' חלתיך: כחכ. מעמט שהיה כתוב מחדש כחכ מעמט מעיקרא וימלא כתוב כספר זכרון אשר הציג מרדכי: עמסי. סופר המלכים היה: פעמים נראה. כשכחא פרוס נראה זרעו ונראה כנגד לבו ואינו נראה כשהוא לבוש וכף נראה כל שעה שהיה נראה לפנים ח"ל על כסים השמים נורח חרס כשכחא. וכן נסח לבנו חל כסים: יושב ומצטער. שמיט חס דאנ"ע ולא מיט לוחו עד שחלל חסונה ואמר כו' וינכחו וחס אסורים בזיקים. נכחות לבס גורס להם להיות אסורים בזיקים ילכדו בתבלי עוני: לא נמשה. לחוקך ימים: שלא היה בה שום דופי. משפחה ויחנאלו המלכים היוצאים מזרעו על ישראל חלל דוד מרות המואביה חסא: קופה של שרצים. דופי משפחה: מרחמס. כעשה"ל ינהגם כעשה"ל: מכיון שהוא מתמנה וכו'. ופרק צמחיה ודי מה סיבו עבד שיהא נענה: ומשי כיון וכו'. ונמלא כחון כעמדת הנכור ומוכר נפשו לעמוד כפרן להגין עליהם כדאי הוא שיענה לו מן השמים כשמתפלל בעד הנכור: בעי מוקמין לון פרנסין. היה דולה למנות גבלין מבני העיר ולא קבלו ממנו שהיו טורחים מן העברה ח"ל הלל מירכון בן נבא על הפקים ממנה על הסחילות ומה זה שלא היה רק הסממט קלה על הסחילות וכה להמנות עם הממוסס אחרים גדולי הדור ונמנמנין כשקלים נמט כ"ס חס כו': הוס מעמין לון אורייתא. לקח ס"ה ומחן להס למעון לוחה כדנען למד לך שאין ראוי להיות מנהיג חלה מי שהוא בן תורה ומלכה כל העברה והכבוד שנאמר כי מלכים וגו': להסכר. להסכר ולהיום נמסרין ביד המלכות וראשיהן עומדין להסחל עליהן לפיכך הקדימן שסא אין ראשית משחלקן לפיים חס המלכות אין כה ביד הזקנים ללמוד תורה: הוי קבל. חסל: וקיים. וחמיה כלומר כחמק מן הכנעת שמקכרת חס בעליה:

קבלון עליהן ועל ואמר קומיהון בן בבי על הפקיע ומה אם זה שנתמנה על הפחילה וכה להיכנות עם גדולי הדור אהם שאתם מתמנין על חיו נפשות לא כל שכן ר' חני כד היה פקים פרנסין היה פסעין לון אורייתא לומר שכל שררה שניתנה מתורה ניתנה שנאמר לבי מלכים יסלכו בי שרים יסורו: (ירושלמי הוריות פ"ג) אתם נצבים היום כלכם גו'. רבי יהושע דסיכנין בש"ר לוי משה ע"י שצפה ברוח הקדש שעתידין ישראל להכתתר במלכות וראשיהן עומדין על גביהן הקדים ראשים לזקנים: (סנהדרין יד) רבי יצחק היה מיסמר מלכמכיה דאמר רבי אלעזר לעולם הזה קבל וקיים כיון דשמעה להא דאמר רבי אלעזר אין אדם עולה לגדולה אלא א"כ מוחלק לו כל עונותיו אמצו

[illegible]

[illegible]

א ב"ד דברים מעבדין את החשיבה ב' ומהן ה' דברים העושה מהן אין חזקתו לשוב מהן לבי שהן דברים קלים בעיני רוב האדם ונמצא תוסא והוא ידעת
(א) ע' (כסדרין כ"ה) מפני נוס לא נהגו עמתי כהורס שכרי כי מקראות נפגלו טעמה ונכסל כסס גדול המולס : ב] ע"ט פלימו כיס רביל למיחר כל יומא גירא בעיסס
דמיטנא יומא חד כ"י א"ל מ"ט אמרת ככי אלא כיכו אימא א"ל לימא חד דתחנא נטער ניש כסמן . וע"ס רימ כיו מסלול : בעובדי פניכס וכו' : ג] ע"ל סק א
מפני ו' וכיו דן אס כל האדם לכך זכות : ד] ע' לטיל פ"א מ"א מ' : ח"שס כוסרו : במפניכס וכו' :

ואל תאמר לכשאמנא אשנה. פה למנא לך' כפרו תורתך מי שחומר
אקרא חשאמנא חלל בכל שעה ושעה כיו עושה (מ' תהלים פרשה
ק"ט): רבי שמעון בן יוחאי אומר חשל לשני אחים שהיו חסגלים ממון
אחד חביבם אחד חזק דניר ואוכלו ואחד חזק דניר ומניחו זה שחזק

אנא הוא אי הוה ידענא רצנעיתו כולי האי לא הוה
קטילנא לבו: ואל האמר לכשאמנא אשנה" (ירושלמי
נרכות פ"ט) רבי חלקיה בשם ר' מישן העושה תורתו
עתיים הרי זה כפר ברית מאי טעמא "הפרו תורתך
עת לעשות לך". אמר רבי סה התינוק הוה צריך לינק
בכל שעה שביום כך כל אדם שבישראל צריך לינק
בהורה בכל שעות שביום ר' יונה בשם רבי יוסן בן
גזורה כל פטטיא בישן ופטטיא דאורייתא מבין כל
כרבייא מבין וכרביא דאורייתא בישן ארשב"ל במגלת
חסידים סצא כתוב יום תעבני יומים אעזבך לשנים
שיצאו אחד סמבריא ואחד מצפורי ופגעו זה בזה בחרא
משכנא לא הספיקו לפרוש זה מזה עד שהלך זה מיל
וזה מיל נמצאו רחוקים זה מזה שני מילין. ואשה
שהיתה יושבת ומטהגת לאיש כל זמן שהיה בדעתו
להנשא לה היתה יושבת ומטהגת לו כיון שהפליג דעתו
מטנה היא היתה הולכת וגשאת לאחר:

ברתני ה ה הוה אומר אין בור ירא חמא. ולא
עם הארץ חסיד. ולא הביישן למד.
ולא הקפדן מלמד. ולא כל המרבה בסתירה מחבים.

ובסמך שאין אנשים השתדל להיות איש:
גר"י (ספסוף נרכות פ"ט כ"ג) אין בור ירא חמא ולא
עם הארץ חסיד למה הדבר דומה למכר בער
דום שאמר לעבדו לבשל לו תבשיל והוא לא בשל לו
תבשיל סימני סוף שמקדחת את התבשיל ומקניט את
רבו לחפות לו חלוק והוא לא חיפת לו חלוק כימיו סוף
שמלכלך את החלוק ומקניט את רבו: (פסגה סג) אמר
ר' שמעון בן לוי אם עם הארץ הוא חסיד אל תדור
בשכונתו: (מדרס כ) תניא אל תהי רגיל אצל עם הארץ
שנאמר להאביך שבלים ואל תהי רגיל אצל כהן ע"ה
שנאמר להאבילך תרומה ממאה: (אדר"י סוף פ"ג) ודלא
משמש חביביא קטלא חייב כיצד אמרו כעשה בארם
אחר בבית רמח שהיה נוהג בעצמו מדת חסידות שלא

אליו תלמיד אחד רבן יוחנן בן זכאי לברדקו הלך ומצאו שנמל שמן ונתנו על גבי כידים ונמלו
מעל כידים ונתנו לתוך של גריסין אל מה אתה עושה אל כהן גדול אני ותרומה בסתירה אני
אוכל אל כידים זה טמא או טהור אל וכי יש לנו בהורה על כידים שטמא והלא לא אמרה
תורה אלא על תנוד שטמא שנאמר "כל אשר בהובו יטמא אל כשם שאמרה תורה על תנוד
שטמא כך אמרה תורה על כידים שטמא שנאמר "תנוד וכידים יותן טמאים הם אל אם בן הית
נוהג לא אכלת תרומה טהורה סימך: (סופה כג) איתמר קרא ושנה ולא שימש תלמידי חכמים
ר' אלעזר אומר הרי זה ע"ה ר' שמואל בר נחמני אמר תרי זה בור: (ירושלמי מ"ד פ"ו) אמר ר'
עקיבא כך היתה תחלת תשמישי לפני חכמים פעם אחת הייתי מהלך בדרך ומצאתי מת סצוה
ונטפלתיו בו בארבעת מיל עד שהבאתיו למקום הקברות וקברתי ונשבאתי אצל ר"א ואצל ר'
יהושע אמרתי להם את הדבר אמרו לי על כל פגיעה ופגיעה עדיית פוסע מעליך עליך
כאילו שפכת דמים אמרתי אם בשעה שנתכוונתי לזכות נתחייבתי בשעה שלא נתכוונתי לזכות
על אחת כמה וכמה באותה שעה לא חתי מלשמש חכמים הוא היה אומר דלא שימש חכמים
קטלא חייב: ולא הביישן למד: (נרכות סג) א"ר שמואל בר נחמני מאי דכתיב "אם נבלת
בהתנשא ואם זמות יד לפה אמרי רבי ינאי מ"ד כי מין חלב יוצא ממאה ומין אף יוצא
דם ומין אפים יוצא ריב. במי אתה סוצא חמאה של הורה במי שמקיא חלב שינק משרי
אמו עליה. ומין אף יוצא דם כל תלמיד שכועס עליו רבו פעם ראשונה ויחזק וזה להבהין
בין דם מכה לדם מהוד. ומין אפים יוצא ריב כל תלמיד שכועס עליו רבו פעם ראשונה ושניה
לדיני נפשות דהנן רבי ישמעאל אומר הדתה שיתחכם יעטוק בדיני סמונות שאין לך מקצוע
(גיטין מג) אוקי רבה בר רב הונא אמורא עילוייה ודרש והכבשלה הזאת תחת ירך אין אדם עומד על דברי תורה אלא א"כ נכשל
בהם: (נדר כז) תנו רבנן שליו בבית טמא לא שחשליא וד אלא שאין שליו שאין חלד עמו דברי ר' מאיר. ר' יהודה ור' יוסי
ד' שמעון מוהרין וכו' יתיב רב פפא אתוריה דרב ביבי קסיה דרב המנוא ויתיב וקאמר מאי טעמא דר"ש קסבר כל מוסאה שנתערב
בה

תורה אור ת תהלים ק"ט: א ויקרא יא: ב ט: ג משל ל: ד טס:
שאין זה חמא ואלו הן כר תחישד כשרים אומר כלבו שאינו חמא למי שהוא אימר מה עשיתי לו וכי יש שם לא חשר שטמא עשה או לא עשה והוא
אינו יודע שזה עון שמשים אדם כשר בדעתו כבעל גבירות (כלכות ספסוף פ"ד):
א שטמא האמר עד שאקבץ ממון אחזר ואקרא עד שאקנה מה שאני צריך ואמנא מעטקי ואחזר ואקרא אם תעלה מחשבתה זו על לבך אין אתה זוכה
לבתרה של תורה לעולם אלא עשה תורתך קבע ומלאכתך עראי ולא תאמר לכשאמנא אשנה וכו' (כלכות ס"ג פ"ג):
ב לא יאמר התלמיד הבנהי והוא לא חבין אלא תנוד ושאל אפילו כמה פעמים. ואם כעס עיני רבו ורגז יאמר לו רבי הורה היא וללמוד אני צריך ודעתי
קצרה. לא ידע התלמיד בוש סחבריו שלמדו מפעם ראשונה ושניה והוא לא לכד אלא אחר כמה פעמים. שאם נהבייש בדבר זה נמצא נכנס
יוצא לבית המדרש והוא אינו למד כלום. וכן חרב שלמד ולא חבינו ההלמידים לא יכעוס עליהם וירגז. אלא חזר ושנת הדבר מפילו כמה פעמים עד
שיבינו עומק ההלכה (סס):

א [מ] למי פה מ"ד סי פסגה פורק קנ: ב [מ] פה לא פסגה. פי' (מקדוין כ"ו) מהפסגה מושלם חלילו לרגזי סורס קו:
תורה אור ת תהלים ק"ט: א ויקרא יא: ב ט: ג משל ל: ד טס:
שאין זה חמא ואלו הן כר תחישד כשרים אומר כלבו שאינו חמא למי שהוא אימר מה עשיתי לו וכי יש שם לא חשר שטמא עשה או לא עשה והוא
אינו יודע שזה עון שמשים אדם כשר בדעתו כבעל גבירות (כלכות ספסוף פ"ד):
א שטמא האמר עד שאקבץ ממון אחזר ואקרא עד שאקנה מה שאני צריך ואמנא מעטקי ואחזר ואקרא אם תעלה מחשבתה זו על לבך אין אתה זוכה
לבתרה של תורה לעולם אלא עשה תורתך קבע ומלאכתך עראי ולא תאמר לכשאמנא אשנה וכו' (כלכות ס"ג פ"ג):
ב לא יאמר התלמיד הבנהי והוא לא חבין אלא תנוד ושאל אפילו כמה פעמים. ואם כעס עיני רבו ורגז יאמר לו רבי הורה היא וללמוד אני צריך ודעתי
קצרה. לא ידע התלמיד בוש סחבריו שלמדו מפעם ראשונה ושניה והוא לא לכד אלא אחר כמה פעמים. שאם נהבייש בדבר זה נמצא נכנס
יוצא לבית המדרש והוא אינו למד כלום. וכן חרב שלמד ולא חבינו ההלמידים לא יכעוס עליהם וירגז. אלא חזר ושנת הדבר מפילו כמה פעמים עד
שיבינו עומק ההלכה (סס):

א [מ] למי פה מ"ד סי פסגה פורק קנ: ב [מ] פה לא פסגה. פי' (מקדוין כ"ו) מהפסגה מושלם חלילו לרגזי סורס קו:

אל תאמר לרעד לך ושוב וסחר חזון ויש
אחך. רעד זה הקב"ה שנאמר זה
דודי וזה רעי (מ' כונא כס' מנן אבות):
וענתה נז דקתי ביום מחר רבי יהודה
נר סימון אומר אל תהכלל ביום
מחר. אהס אחרת וענתה נז דקתי ביום
מחר למחר נתן יונתא ומתענה טנא' וטנא
דינא נח לאה (כ"ר פ"ג):
אין בור ירא חמא. דכיון דלא ידע
באורייתא מידו לא ידע לחמר
מחשבות ולא עם הארץ חסיד מ"ט כיון
דלא שחט במילי דאורייתא קרי ביה חסיד
אזני משמוע תורס (כריתות דמסכת כלה):
ר"ע אומר מי שאינו משמש לתלמידיו
חכמים אין לו חלק לעולם כנא
(אדר"י פ"ו):
לא הביישן למד. ישאל אדם את הפסוק
ואת ההלכה אעפ"י שהכל משחקים
עליו שנאמר אם נבלת נהחנשא אם נבלת
כה תחנשא כה (מנ"ל רכס פ"ג):
ולא

אליו תלמיד אחד רבן יוחנן בן זכאי לברדקו הלך ומצאו שנמל שמן ונתנו על גבי כידים ונמלו
מעל כידים ונתנו לתוך של גריסין אל מה אתה עושה אל כהן גדול אני ותרומה בסתירה אני
אוכל אל כידים זה טמא או טהור אל וכי יש לנו בהורה על כידים שטמא והלא לא אמרה
תורה אלא על תנוד שטמא שנאמר "כל אשר בהובו יטמא אל כשם שאמרה תורה על תנוד
שטמא כך אמרה תורה על כידים שטמא שנאמר "תנוד וכידים יותן טמאים הם אל אם בן הית
נוהג לא אכלת תרומה טהורה סימך: (סופה כג) איתמר קרא ושנה ולא שימש תלמידי חכמים
ר' אלעזר אומר הרי זה ע"ה ר' שמואל בר נחמני אמר תרי זה בור: (ירושלמי מ"ד פ"ו) אמר ר'
עקיבא כך היתה תחלת תשמישי לפני חכמים פעם אחת הייתי מהלך בדרך ומצאתי מת סצוה
ונטפלתיו בו בארבעת מיל עד שהבאתיו למקום הקברות וקברתי ונשבאתי אצל ר"א ואצל ר'
יהושע אמרתי להם את הדבר אמרו לי על כל פגיעה ופגיעה עדיית פוסע מעליך עליך
כאילו שפכת דמים אמרתי אם בשעה שנתכוונתי לזכות נתחייבתי בשעה שלא נתכוונתי לזכות
על אחת כמה וכמה באותה שעה לא חתי מלשמש חכמים הוא היה אומר דלא שימש חכמים
קטלא חייב: ולא הביישן למד: (נרכות סג) א"ר שמואל בר נחמני מאי דכתיב "אם נבלת
בהתנשא ואם זמות יד לפה אמרי רבי ינאי מ"ד כי מין חלב יוצא ממאה ומין אף יוצא
דם ומין אפים יוצא ריב. במי אתה סוצא חמאה של הורה במי שמקיא חלב שינק משרי
אמו עליה. ומין אף יוצא דם כל תלמיד שכועס עליו רבו פעם ראשונה ויחזק וזה להבהין
בין דם מכה לדם מהוד. ומין אפים יוצא ריב כל תלמיד שכועס עליו רבו פעם ראשונה ושניה
לדיני נפשות דהנן רבי ישמעאל אומר הדתה שיתחכם יעטוק בדיני סמונות שאין לך מקצוע
(גיטין מג) אוקי רבה בר רב הונא אמורא עילוייה ודרש והכבשלה הזאת תחת ירך אין אדם עומד על דברי תורה אלא א"כ נכשל
בהם: (נדר כז) תנו רבנן שליו בבית טמא לא שחשליא וד אלא שאין שליו שאין חלד עמו דברי ר' מאיר. ר' יהודה ור' יוסי
ד' שמעון מוהרין וכו' יתיב רב פפא אתוריה דרב ביבי קסיה דרב המנוא ויתיב וקאמר מאי טעמא דר"ש קסבר כל מוסאה שנתערב
בה

תורה אור ת תהלים ק"ט: א ויקרא יא: ב ט: ג משל ל: ד טס:
שאין זה חמא ואלו הן כר תחישד כשרים אומר כלבו שאינו חמא למי שהוא אימר מה עשיתי לו וכי יש שם לא חשר שטמא עשה או לא עשה והוא
אינו יודע שזה עון שמשים אדם כשר בדעתו כבעל גבירות (כלכות ספסוף פ"ד):
א שטמא האמר עד שאקבץ ממון אחזר ואקרא עד שאקנה מה שאני צריך ואמנא מעטקי ואחזר ואקרא אם תעלה מחשבתה זו על לבך אין אתה זוכה
לבתרה של תורה לעולם אלא עשה תורתך קבע ומלאכתך עראי ולא תאמר לכשאמנא אשנה וכו' (כלכות ס"ג פ"ג):
ב לא יאמר התלמיד הבנהי והוא לא חבין אלא תנוד ושאל אפילו כמה פעמים. ואם כעס עיני רבו ורגז יאמר לו רבי הורה היא וללמוד אני צריך ודעתי
קצרה. לא ידע התלמיד בוש סחבריו שלמדו מפעם ראשונה ושניה והוא לא לכד אלא אחר כמה פעמים. שאם נהבייש בדבר זה נמצא נכנס
יוצא לבית המדרש והוא אינו למד כלום. וכן חרב שלמד ולא חבינו ההלמידים לא יכעוס עליהם וירגז. אלא חזר ושנת הדבר מפילו כמה פעמים עד
שיבינו עומק ההלכה (סס):

אליו תלמיד אחד רבן יוחנן בן זכאי לברדקו הלך ומצאו שנמל שמן ונתנו על גבי כידים ונמלו
מעל כידים ונתנו לתוך של גריסין אל מה אתה עושה אל כהן גדול אני ותרומה בסתירה אני
אוכל אל כידים זה טמא או טהור אל וכי יש לנו בהורה על כידים שטמא והלא לא אמרה
תורה אלא על תנוד שטמא שנאמר "כל אשר בהובו יטמא אל כשם שאמרה תורה על תנוד
שטמא כך אמרה תורה על כידים שטמא שנאמר "תנוד וכידים יותן טמאים הם אל אם בן הית
נוהג לא אכלת תרומה טהורה סימך: (סופה כג) איתמר קרא ושנה ולא שימש תלמידי חכמים
ר' אלעזר אומר הרי זה ע"ה ר' שמואל בר נחמני אמר תרי זה בור: (ירושלמי מ"ד פ"ו) אמר ר'
עקיבא כך היתה תחלת תשמישי לפני חכמים פעם אחת הייתי מהלך בדרך ומצאתי מת סצוה
ונטפלתיו בו בארבעת מיל עד שהבאתיו למקום הקברות וקברתי ונשבאתי אצל ר"א ואצל ר'
יהושע אמרתי להם את הדבר אמרו לי על כל פגיעה ופגיעה עדיית פוסע מעליך עליך
כאילו שפכת דמים אמרתי אם בשעה שנתכוונתי לזכות נתחייבתי בשעה שלא נתכוונתי לזכות
על אחת כמה וכמה באותה שעה לא חתי מלשמש חכמים הוא היה אומר דלא שימש חכמים
קטלא חייב: ולא הביישן למד: (נרכות סג) א"ר שמואל בר נחמני מאי דכתיב "אם נבלת
בהתנשא ואם זמות יד לפה אמרי רבי ינאי מ"ד כי מין חלב יוצא ממאה ומין אף יוצא
דם ומין אפים יוצא ריב. במי אתה סוצא חמאה של הורה במי שמקיא חלב שינק משרי
אמו עליה. ומין אף יוצא דם כל תלמיד שכועס עליו רבו פעם ראשונה ויחזק וזה להבהין
בין דם מכה לדם מהוד. ומין אפים יוצא ריב כל תלמיד שכועס עליו רבו פעם ראשונה ושניה
לדיני נפשות דהנן רבי ישמעאל אומר הדתה שיתחכם יעטוק בדיני סמונות שאין לך מקצוע
(גיטין מג) אוקי רבה בר רב הונא אמורא עילוייה ודרש והכבשלה הזאת תחת ירך אין אדם עומד על דברי תורה אלא א"כ נכשל
בהם: (נדר כז) תנו רבנן שליו בבית טמא לא שחשליא וד אלא שאין שליו שאין חלד עמו דברי ר' מאיר. ר' יהודה ור' יוסי
ד' שמעון מוהרין וכו' יתיב רב פפא אתוריה דרב ביבי קסיה דרב המנוא ויתיב וקאמר מאי טעמא דר"ש קסבר כל מוסאה שנתערב
בה

תורה אור ת תהלים ק"ט: א ויקרא יא: ב ט: ג משל ל: ד טס:
שאין זה חמא ואלו הן כר תחישד כשרים אומר כלבו שאינו חמא למי שהוא אימר מה עשיתי לו וכי יש שם לא חשר שטמא עשה או לא עשה והוא
אינו יודע שזה עון שמשים אדם כשר בדעתו כבעל גבירות (כלכות ספסוף פ"ד):
א שטמא האמר עד שאקבץ ממון אחזר ואקרא עד שאקנה מה שאני צריך ואמנא מעטקי ואחזר ואקרא אם תעלה מחשבתה זו על לבך אין אתה זוכה
לבתרה של תורה לעולם אלא עשה תורתך קבע ומלאכתך עראי ולא תאמר לכשאמנא אשנה וכו' (כלכות ס"ג פ"ג):
ב לא יאמר התלמיד הבנהי והוא לא חבין אלא תנוד ושאל אפילו כמה פעמים. ואם כעס עיני רבו ורגז יאמר לו רבי הורה היא וללמוד אני צריך ודעתי
קצרה. לא ידע התלמיד בוש סחבריו שלמדו מפעם ראשונה ושניה והוא לא לכד אלא אחר כמה פעמים. שאם נהבייש בדבר זה נמצא נכנס
יוצא לבית המדרש והוא אינו למד כלום. וכן חרב שלמד ולא חבינו ההלמידים לא יכעוס עליהם וירגז. אלא חזר ושנת הדבר מפילו כמה פעמים עד
שיבינו עומק ההלכה (סס):

א [מ] למי פה מ"ד סי פסגה פורק קנ: ב [מ] פה לא פסגה. פי' (מקדוין כ"ו) מהפסגה מושלם חלילו לרגזי סורס קו:

מראה: ממין אחר. חסידו ממין סומא חס חסד שם לה נפלה: אחריו
 פנים. ח"ל פשיטא מ"ס מעמייהו מעמייהו כולל חזק מלפא אמרי: חסילו
 כי חלי מלפא. דחייתי לדי חובא: לימא חייט. דלמא מהוך דבריו ח"ל מעמא:
 ולא לשפוק. ולימא מסכרמא ליה: חס נבלת ענאך. על ד"ח כופך להמפא:
 ואם זמנא. ושתקא כוסך לבוס יד על הפה
 שלא מדע להשיב חס השולחן: כשם שאני
 הסכרתי לך פנים כך אתה הסכר פנים.
 והיינו דכתיב פנים בפנים: הרב נכעם.
 עליהם משום מעשה העגל: ותלמיד נכעם.
 וגם אתה מראה להם כעם שהרחקת מהלך
 מתאיהם: חס אתה מחזיר מהלך למקומו.
 והיינו דכתיב ופז אל המתנה השב האהל
 למחנה: וחס לאו משרתך יהושע בן נון נער
 לא יפס מחוכה. פשיטא מחזיק: ואע"פ.
 שהשיבו לאחר שנמצאה הקב"ה לשראף והוקס
 המסקן לא ילא דבר לבטלה. ל"ג שנאמר
 ומשרתו יהושע וגו': להרבות לו פנים.
 ללמדו ולתת מעט לדבריו מפני מה זה מותר
 וזה חסור וכל אשר יוכל לא יאמר כך שמעתי
 הבן אתה הפעם מעמך וחכמו כפ"ח שהיה
 חסר על סמך פסוק ומראה לו פנים: אשר
 חסיד לסיים. ולא כתיב אשר תלמדו דרך
 חסד לסיים ולסדר לסיום פנים פנים המיישג
 תלמודו: חרצת מלה זמני. כל פרקא מקמיה
 דליגמא: בעינה. לרבי פרידא למלפא דמנוס
 בשוקא: נפקא בת קול ואמרה ליה. לרבי
 פרידא: שפנים קלקל. שהרשע לו פנים
 רעות: ידנה רעים. לפנים הימנו פיססיר לו
 פנים: סחרנים. מחזיקין בעיירות: תגרין.
 בעיר במקומו חלל נראה וחינו נראה כדאמרין
 לעיל: בשפתא דמכניהן. שאין חכמי הדור
 מרביצים תורה לתלמידים: פור. חסד לשטח
 להלמידים: כשפתא דמפזרים. שהגדולים
 מכדור מרביצים תורה: כנס. חסד ולא תכול
 שררה עליהם דלף זו לכבוד שמים הוא לחזק
 במדת העטרה וכתיב עת לעשות לה' הפרו
 תורתך: ואם ראית דור שאין תורה חביבה
 עליו כנס. ולא חסיל דברי תורה לבזיון:
 הפרו תורתך. מלפזרה בשעה שהכנס לשם
 שמים: ח"ג זלח קסון קנה מיניה. חס ראית
 פרקמטיא כולל קנה מיניה ואסוף שטופה
 להפיק: פשיטא. הא דחזי למא לי פשיטא
 שלא יורה חסד הלכה בפני רבו למא ליה
 לחזי למשמש מכלל: כשפניהם סוין. חס
 באת במקום ח"ח וליך גדול ממנו אל סכול
 סמרה גדולה במקומו: נפנתי חמרתך. כנסתי
 דברי מלחמות במקום שהיה חוסא עליהן:
 דק. דברי תורה: פירא ביארי. רבו היה
 כדכתיב הים כהן לדוד רב לדוד: חזקנה.
 נהלשה כוקנה ובמלות קאמר כדמסיים:
 ברתגרי על דאשפתא חספוך. רשע היים
 ומלפסס חס הגריות ומלפסן כהר.
 וכלותה מדה מדדו לך: וסוף מטיסך יסופון.
 מלא היה הדבר מסור בידן להגן חלל לב"ד
 והקצ"ה מסך בידן שמגללים חובה פ"י
 חייב. ופירא הוא חס"כ לחנוע מהן מיתסך:
 מתח

בה כמין אחר במלה אמר רב פפא פפא היינו נבי מעמייהו
 דר' יהודה ור' יוסי אחיו עליה מ"ש פשיטא אמר רב
 פפא אפילו כי וזאי מלפא ליכא איניש ולא נשתוק קבא
 רביה משום שנאמר 'אם נבלת בהתנשא ואם זמנא יד
 לפה: (נרכות ד) 'לדוד שטרה נפשי כי חסיד אני רבי
 לוי ורבי יצחק חד אמר כך אמר דוד לפני הקב"ה
 רבש"ע לא חסיד אני כו' ולא עוד אלא שכל מה
 שאני עושה אני נמלך. במפיושית רבי ואומר לו
 מפיושית רבי יפה דנתי יפה תייבתי יפה זכיתי יפה
 מדרתי יפה טמאתי ולא בושתי. א"ר יהושע בריה דרב
 אידי מאי קראה ואדברה: עדותך נגד מלכים ולא אבוש
 כו' (לעיל פ"ח): ולא הקפדן מ"ס ד"א: (נרכות סג) "ודבר
 ה' אל משה פנים אל פנים א"ר יצחק אמר ליה הקב"ה
 למשה משה אני ואהה נסביר פנים בהלכה א"ר כך
 א"ל משה כשם שאני הסכרתי לך פנים כך אתה הסכר
 פנים לישראל וחזר ראהל למקומו "ושב אל המתנה וגו'
 א"ר אבהו א"ל הקב"ה למשה עכשיו יאמרו הרב בכעם
 ותלמיד בכעם ישראל מה תהא עליהם אם אתה כחזיר
 האהל למקומו כוסב ואם לאו יהושע בן נון תלמידך
 משרת תחתך והיינו דכתיב ושב אל המתנה אמר רבא
 אעפ"כ לא יצא הדבר לבטלה שנאמר "וסשרתו ירושע
 בן נון נער לא ימיש מהוך האהל: (עירובין נד) ר"ע
 אומר סנין שחייב אדם לשנות לתלמידו עד שילמדנו
 שנאמר 'ולמדך את בני ישראל וכנין עד שההא סודרה
 בפיהם שנאמר שימה בפיהם ומנין שחייב להראות לו
 פנים בה שנאמר 'ואלה המשפטים. רבי פרידא הוה ליה
 ההוא תלמידא דהוה תני ליה ארבע מאה ויכני וגמר
 זמנא חדא בעינה למלפא דמצוה חנא ליה ולא גמר
 א"ל האידנא מ"ש א"ל כהאי שעתא דאמרו ליה למר
 איכא מילתא דמצוה אישרדי אפחתי לדעתאי אכינא
 השתא קאי מר השתא קאי מר א"ל הב דעתך דאהני
 לך תנא ליה ארבע מאה ויכני אחריני וגמר נפקא בת
 קול ואמרה ליה ניהא לך דליכפו על היך ארבע מאה
 שני או דחובה את ודרך לעלמא דאתי אמר ליה בע נא
 ראזכה אנא ודראי לעלמא דאתי אמר הקב"ה חנו לו
 זו חו: (מנחות ח) רבא אמר אם ראית תלמיד שתלמדך
 קשה עליו כברזל בשביל רבו שאינו מסביר לו פנים
 שנאמר 'יהוא לא פנים קלקל מאי הקנתיה ירבה עליו
 רעים שנאמר וחיילים יגבר ויתרון הכשר חכמה כל שכן
 אם הוכשרו מעשי בפני רבו מעיקרא:
 ולא כל המרבה כו'. (נדה ע) שאלו אנשי אלכסנדריא
 את רבי יהושע ב"ח מה יעשה אדם ויהבים אמר
 להן ירבה בשיבה ויכעס בסחורה כו': (עירובין נג) רבי
 יוחנן אמר מ"ד ילא בשמים היא ולא מעבר לים היא
 לא בשמים היא לא חסצא בגמי הרוח ולא מעבר לים היא
 ובמקום שאין אנשים כו' (נרכות סג) תניא הלל הזקן אומר בשעת המכנסים פור בשעה
 ששפורים כנס אם ראית דור שהתורה חביבה עליו פוד שנאמר יש ספור וגוסף עוד
 ואם ראית דור שאין התורה חביבה עליו כנס 'נאמר יעת לעשות לה' הפרו תורתך. דרש
 בר קפרא זלח קפין קנה מינה באתר דלית גבר תמן הוי גבר. אמר אביי ש"ס באתרא דאית
 גבר תמן לא תהוי גבר. פשיטא לא לצרכה אלא כששניהם שוים: (נ"ה כג) א"ר יוחנן כל
 הלומד תורה ומלמדו במקום שאין תלמיד חכם רוכה לחסד בסרבר דחביב לכל ומאן דשקיל
 מינה שקיל: (עירובין סג) רב המנוא הכי כתיב 'בלבי צפנתי אמרתך וכתוב בשרתי צדק בקדל
 רב כאן בזמן שעירא האיירי קיים כאן בזמן שאין עירא האיירי קיים: (ירושלמי נרכות ס"ט) תני רבי
 תורה אור ח משה לו: ו ספליס פו: ו שפ קט: ח שמוח לב: מ סס: * סס: ב דניס לא: ל שמוח כה: ס קבלם י: ו דניס ל: ס פליס קיס:
 ע סס: ס סס: ו צ מלי כג: ק שמיחל ח ח:
 [א] מ' (כח ל"א) למלס יכא אדם ענוון כהלל ואל יכא קסדן נשמחי כו'. קסדומו על שמחי נקסס לעוודו מן העולם כו': [ב] מ' לעיל פ"ח מ"ב כסיקא ועקיבן
 לעווד וס"ס מיה מ' על סמך חס כרניס כו':

וכוף מטיסך יסופון. שופך דם האדם
 נאדם דמו ישפך. ח"ר לוי וסרי
 כמה בני אדם שחרנו ומחו על מוטותיך.
 כשינו אותו מחו נאדם דמו ישפך.
 כשינואו כל בני אדם לעתיד לבא אותה
 שעה דמו ישפך. אמרו מעשה בשני אחים
 שרג אחד מהן את חנינו מה עשה חמון
 נעלה

וכוף מטיסך יסופון. שופך דם האדם
 נאדם דמו ישפך. ח"ר לוי וסרי
 כמה בני אדם שחרנו ומחו על מוטותיך.
 כשינו אותו מחו נאדם דמו ישפך.
 כשינואו כל בני אדם לעתיד לבא אותה
 שעה דמו ישפך. אמרו מעשה בשני אחים
 שרג אחד מהן את חנינו מה עשה חמון
 נעלה

וכוף מטיסך יסופון. שופך דם האדם
 נאדם דמו ישפך. ח"ר לוי וסרי
 כמה בני אדם שחרנו ומחו על מוטותיך.
 כשינו אותו מחו נאדם דמו ישפך.
 כשינואו כל בני אדם לעתיד לבא אותה
 שעה דמו ישפך. אמרו מעשה בשני אחים
 שרג אחד מהן את חנינו מה עשה חמון
 נעלה

וכוף מטיסך יסופון. שופך דם האדם
 נאדם דמו ישפך. ח"ר לוי וסרי
 כמה בני אדם שחרנו ומחו על מוטותיך.
 כשינו אותו מחו נאדם דמו ישפך.
 כשינואו כל בני אדם לעתיד לבא אותה
 שעה דמו ישפך. אמרו מעשה בשני אחים
 שרג אחד מהן את חנינו מה עשה חמון
 נעלה

וכוף מטיסך יסופון. שופך דם האדם
 נאדם דמו ישפך. ח"ר לוי וסרי
 כמה בני אדם שחרנו ומחו על מוטותיך.
 כשינו אותו מחו נאדם דמו ישפך.
 כשינואו כל בני אדם לעתיד לבא אותה
 שעה דמו ישפך. אמרו מעשה בשני אחים
 שרג אחד מהן את חנינו מה עשה חמון
 נעלה

נעלה כוס אחד ומלחמו מדמו והניחה אותו במגדל והיתה נכנסת כל יום ויום ומלכה אותו כדס חוסס פעם אחת נכנסה וכניטה אותו ומלכה ששתק אותה שעה ידעה שנהרג בנה האחר לקיים מה שנאמר שופך דם האדם בדם בדם דמו ישפך (דב"ר פ"ב):

מרבית בשר מרבית רמה:

הוא היה אומר כל המרבה לאכול מרבה להוציא וכל המרבה בשר מרבה רמה ותולעה וכל המרבה מעשים טובים משים שלום בגופו (אדר"כ פ"ח):

אל ירבה בשר ויין יותר מדאי ואם הרבה בשר ויין יותר מדאי הרי מקרא מוכיח עליו אל תהי כסוכאי יין בזוללי בשר למו כי סוכא זולל יורש ואם לא זכה אדם לבקש רחמים על ד"ת שיכנסו לחן מעיו מכל מקום יבקש רחמים על אכילה ושתייה ויתירם שלא יכנס לחן מעיו שנאמר הנה צרפתוך ולא כנסך צרפתוך ככור עוני מה כור זה אפילו אחת טחן בו כל העצים שבעולם הרי זה שורפן ומפסידן כך גרונו של אדם אפילו אחת טחן בה כל אכילות וסוף שבעולם הוא בולען ומפסידן. מעשה ברבי יהודה הנשיא שאמר בשעת מיתתו גלוי וידוע לפני הקב"ה שעמלתי בתורה בכל עשר מצעויותי ולא אכלתי ולא נהניתי בעולם הזה אפילו בחמת מצעויותי הקטנים מעולם לא אחרתי אלא ואוכל ואשתה ואהנה מן עוה"ז ולאך אח"כ מתוך תענוגי עוה"ז ואפסוד מן העוה"ז לעוה"ב אלא לא עשיתי לי אכילה ושתייה רק כדי חיותי ועסקתי בתורה כל ימי הוי לכן עכשיו תן לי מנוחה בבית עולמי מה היו משיגין לו יבא שלום ונוחו על משכבותם הולך נכחו וכל העושה כן עליו הכתוב אומר טוב איש חונן ומלוה יכלכל דבריו בחשפט (תנח"א רבה פכ"ו): רבי יהודה הנשיא אומר כל המקל עליו תענוגי העולם הזה מונעין ממנו תענוגי העולם הבא. וכל שאינו מקל תענוגי העולם הזה נותנין לו תענוגי עולם הבא (אדר"כ פכ"ח):

מרבה

פתח לה פתחא להאי פרשתא מהבא יואשר לא צדה והאלהים אנה לידו "כאשר יאמר משל הקדמוני מרשעים יצא רשע במה הכתוב מדבר בשני בני אדם שהרגו את הנפש אחד הרג בשוגג ואחד הרג בכזיר לזה אין עדים ולזה אין עדים הקב"ה מוסיף לפונדק אחד זה שהרג בכזיר יושב תחת הסולם וזה שהרג בשוגג יורד בסולם ונופל עליו והרגו נמצא זה שהרג בכזיר נהרג וזה שהרג בשוגג גולה" (סוטה ה) אמר רב יוסף אף על גב דמרבה במיל במרה לא במילי דאמר רב יוסף וכן הני רבי חייא מיום שחרב בית המקדש אף על גב שבטל כנהדרין ארבע מיתות לא בטלו. והא בטלו אלא דין ארבע מיתות לא בטלו. מי שנתחייב סקילה או נופל מן הגג או חיה דורסתו. מי שנתחייב שריפה או נזל ברליקה או נחש מכישו. מי שנתחייב הריגה או נכנס למלכות או לסטין באין עליו. מי שנתחייב חנק או טובע בנהר או סת במרוכזי: תניא היה רבי מאיר אומר מנין שבמרה שאדם מורד בה מודרין לו שנאמר "בסאסאה בשלחה תריבנה אין לי אלא סאה מנין לרבות אפילו תרקב וחצי תרקב קב וחצי קב רובע וחצי רובע תומן ועוכלא ת"ל "כל מאן סואן ברעש ומנין שכל פרוטה ופרוטה מצטרפין לחשבון גדול ת"ל יאחת לאחת למצוא חשבון וכן מצינו בפוסה שבמרה שמרדה בה מדרו לה היא עמרה על פתח ביתה ליראות לו כו'.

מרת"י? הו"א היה אומר מרבה בשר מרבה רמה.

מרבה נכמים מרבה דאנה. מרבה נשים מרבה כשפים. מרבה שפחות מרבה זמה. מרבה עבדים מרבה גול. מרבה תורה מרבה חיים. מרבה ישיבה מרבה חכמה. מרבה עצה מרבה (נמ' תורה) הבונה. מרבה צדקה מרבה שלום. קנה שם טוב קנה לעצמו. קנה לו דברי תורה קנה לו חיי העולם הבא: גר"ס' (שם קנה) יזדיתי פרש על פניכם פרש חניכם אמר רב הונא וא"ל א"ר חנא אלו בני אדם שמנהיג דברי תורה ועושים כל ימיהם כחגים אבר רבי לוי א"ר פפי אמר רבי יהודה לאחר שלשה ימים כרסו נבקעת ונופלת לו על פניו ואומר לו טול מה שנתת בי' (ופכמים קד) אמר רבה בר בר חנה א"ר יוחנן משום ר' יהודה בר אלעאי אכול בצל ושב בצל ולא תיכול אוזניך

לגני ביתו. ומרבה עבדים לעבוד השדות והכרמים. לכך הן שנין בסדר זה: מרבה תורה מרבה חיים. דכתיב כי היא חייך וחיוך ימך: מרבה חכמה. מנותן פעם לדבריו. והספרות שלו מתישבות על לב השומעים מרבה ישיבה. הרבה תלמידים מחקלים ובלים לשמוע סברותיו, ואיך דגרי מרבה ישיבה מרבה חכמה מי שמרבה בתלמידים מהדדים אותו ומרבה ומוסיפין על חכמתו: מרבה ענה. מי שמרבה לישול ענה: מרבה חכמה. מנין דבר מתוך דבר. מנחות שיעשונו נוחים לו: מרבה צדקה מרבה שלום. שנאמר והיה מעשה הצדקה שלום: אכול צלל. אכול צללים ומי ירקות: ושב צלל. בביתך ולא הצורך למכור ביתך: ולבך רודף עליך. מחלוא לאכול כל שעה מה שהרגילתו: דאכיל חליה. חליה כלומר בשר שמן תדיר: פסי בעליה. נסתר בעליה ששאלו להוצעו הקפתו דאכיל ואין בידו מה לפרוע: קקולי. ירקות: אקקולי דמחא. על השפות העיר מקום ששאר בני אדם יושבין הוא יושב ואין הוצעין אותו כלום: לא יאכל בשר. הדיר שלא ישר: מנקר. חש ים לו בעדרו יקח ואם לאו לא יקח בשוק: כל בקרו. חש חין לו חלל שור אחד וזבחה: לססו. לקדירתו לשון חלפה: משקל לישראל יקח. חלל בשר לא יאכל: דגים. היו צול במקומו יותר מן הבשר: יפסחו. כשנחמים קדרה על הכירה קרי שפיתה: ואיך חמח. חלו האחרים שאמרה לישראל דגים ולישראל בשר חמח חש לא צלל יום: להוש. ולהסתפק בחומות קלים: חבא ממסתחם בריחיה. ר' יוחנן קרי לרב חבא: כנון חיו. שאין חש בריחיה: מי שאין לו חלל כדוכה ירינה לחנוני. ולא יסגף עלמו בעיניו ויפטר לבדיו יומר: אמר רב נחמן כנון חיו. רב נחמן אהר דוכו של ר' יוחנן היה והמיר העולם היה משתנה והולך ולא היה בריא כאלוהן שבימי רבי יוחנן ולפיכך הוא אומר כנון חלו דחילו חן לנו הסרובה עלינו ללון ולחלול: ככשים ללבושך. מקרא הוא בספר משלי קנה לך נאן ויהא לך הניחן ללבוש: ויקח

תורה אור ר שבות כא: ש ב"א כד: ת ישיבה כו: א שם ט: ב קבלת: ג מלחם כ: ד דברים יב: ה שם: ו משלי כו:

[א] ע' (שם ל"ב) כי וטול כנוסל דאוי זס לישול פסי"ב כו' חלל שמיגליין זכות כו': [ב] ע' (סנהדרין ז"ה) מנין בכל מדותיו של הקב"ה מדה כנה מדה כו': ושר' (סוטה י"א) מיד כי בדבר השג וזו עליהם נקדסו כשגלו כס נחשלו: [ג] ע' פ"ב גב' גפיהקא וכחלוא:

[א] עי' (שבת ע"י) חזק ששם ראשונה מאלל לידים כו' שיש מאלל ח"ה כו' : ב] עיל כס"ר מיל נשיקא לחזקו פשר בשמת בחלקו . ובשבת י' כו' ממעט בשק ונמשא כ"ה כספא וסקנא : ג] עי' (ס סדרין ס"ג) דבז כים כספיות סן : ד] עי' כס' מיל נמי גדולס חזרה סקיל ונבנת חיים נבולו עסיב : ה] עיל כס"ה ספס ו"ב נשיקא והסמיון פלמדיס כדנ . ו"י (יומא מיה) מייסין סל אבויסו נל ססס נשיבס מכס כו' . (ובבב ק"ב) נישבס סל חזר חבס :

א"ל. רבי ישמעאל לרבי הוה צבי מינאי מילתא: כדברי חנא: רבי יוסי ורבי
כדברי רבי: חנא דסמקי. חנא של אחיו מקום: חנא. מרש"ק בלעז שמד
במקומו ואזי מים חיים: כמים שיש להם כוף דמי. שאינו יכול לשוט על פניהם
למרחוק הלך אל חנא דסמקי הוה חזו ליה: גלי חפליה. למקום רחוק ומשם
יחא: לא יאונה ללדיק כל חון. שלא בלח
חקלם זו לידו של רב לדווח את רב טילה:
ותשועה ברוב יועץ. תשועה מן המכשול מפני
שנפילי עליה משמאל: מעשה הלדקה. עורח
המעשים את הנריהם מדלל כהן ויסיס
הלדקה שלום: פרקליטין. מליצי יופר של
מלאכי השרת: כי חפסתי את שלומי מאת
העם הזה. ומהו השלום את החסד ואח
הרהמים שהיו רגילין לעשות ואינם עושין:
מונזו המלך. בנה של הילי המלכה מורע
חשמונאים: כשחמת מארץ חנא. חף משמים
נשקף הלדק לשלם גטול: נשקף. מביט כמו
נשקפה וסיבב כלומר זכות לדקה מביט ומסתכל
למטה: מרון כסאך גניחון מחת מפון הכסא:
דבר העושה פירות. והקין קיים לעוה"ב
והפירות אוכל בעוה"ז שנאמר כי פרי מעלליהם
יאכלו: היך. בעוה"ז: ואורך ימים.
לעוה"ב: בירתי' אל החזק טובה לעמך.
לומר הרבה תורה למדתי ולפי שהוא לא היה
לא מקרא ולא פשה. הלכה ואגדה שלא למד
היה לומר בן: צור סוד. נרס' ולא צור
סוד כלומר כבוד סוד בסי: שאינו מאחד
ספס. כך הוא אינו שיכח דבר תלמודו:
אשר יולדו. מהושרת במדות טובות עד שכל
העולם לומדים עליו אשרי מי שילדו וי"א
ע"ס שהיה גרמה לו: שהיה חכם. שהיה
מחזק על כל בתי מדרשות שבעיר. ואחרת
להם בבקשה מכס בקשו רחמים על העובר
הזה שגמתי שיהיה חכם ומיום שטולד לא
הוליה עריכתו מנה"מ. כדי שלא יכנס
באזניו ללא ד"ח: חסיד. שעשה לפניה
משרת הדין: ירא הטא. מהמיר על טעמו
ואמר עליו דברים העתירים מיראתו שמת
יבא לירי חסא. דאם לא בן מאי רבותיה
אפילו עס הארץ אפשר להיות ירא חסא: מפין
המתגבר. לכו רחב ומוכיף סלפול וסברות
מדעתו: חנא שאל לומר משמו. של רבי
יוחנן בן זכאי: ואלעזר בן ערך בכך שיה.
מלאכי כתוב דאנא שאל לא נחלק על ח"ק.
ושני הדברים אמרם רבן יוחנן בן זכאי ושהיה
חמא. דלמנן הנקיות והזכרון היה רבי
אליעזר מכריע. ולעין המדיפות והסלפול היה
רבי אלעזר בן ערך מכריע: שיהח הולך.
דבר הבאי ושחוק כלומר מה פסוק בידי לא
משי שלא פרהי כל אלה וי"א שחמרו
רבותי דבר צניח המדרש ולא שמעתי ומה
שלא שמעתי לא לומר שכך היה מדתי: בלי
תורה. בלא גירסא שהיה הולך ופונה חמיר:
חון מערבי פסחים. מפני עשיית פסחים
ומפני התימקות שלא יטו כך משרת בפסחים:
ובפ"ס. שזריך לחסול מנעוד יוס: משנה.
דבר משנה ונרייהא של ששה סדרים וח"כ
וספרי: גמרא. זו היא סברא שהיו תנאים
אחרונים מדקדקים בדברי הראשונים הכתומים
לפרשן וליתן להם פסם כמו שעשו האמוראים
לאחר התנאים שפירשו דברי התנאים שלפניהם
וקבעו להם גמרא. ויוחנן דקדוקים שנימי
התנאים היה נקרא גמרא: הלכות. הלכה
למשה

מרבית עצה וכו'. אמרו חכמים כל מלכות שאין לה יועצים אף מלכותה מלכות. ומנין אנו למדים ממלכות בית דוד שהיו לה יועצים שנאמר ויהונתן בן דוד יועץ איש מבין וסופר הוא. ומלכות בית דוד היו לה יועצים ושאר כל האדם על אחת כמה וכמה שהיא טובה להם שנאמר ושומע לעצה חכם וכתוב אחד אומר ותשועה

ברוך יועץ (פרקי ר"א פ"ג):

מרבח גדק מרבה שלום. א"ר יהודה
ב"ר סימון המני הזה יושב ומתעס
מה אני גרוע מפלוני הוא יסן על מטתו ואני
יסן כאן פלוני יסן בביתו ואני כאן ועמדת
אתה ונתת לו חייך שאני מעלה עליך
כאילו עשית שלום בינו לביתי. ה"ד או
יחזק במעוזי יעשה שלום לי שלום יעשה לי
(ויק"ר פ' ל"ד):

קנה שם טוב קנה לעצמו. דכתיב אם חכמת
חכמת לך (בריותא דמס' כלה):

נבחר שם חמשה רב. בא וראה כמה
 שקול הוא ש"ט שאפילו יש לו לאדם
 אלף דונרי זהב ולא קנה שם טוב לא קנה
 כלום (ח' משלי רבקה פ' כ"ב):

74

מרבבה צדקה מרבבה שלום]. (צ"כ ט) אמר ר' אלעזר גדול המשה יתיר מן העושי שנאמר "והיה מעשה הצדקה שלום ועבורת הצדקה השקט ובטח עד עולם. אמר רבא לבני מחזא במסותא מיניכו עושו אהרדי כי היכי דההוי לכו שלמא במלכותא: (סס) תיא א"ר אליעזר ברבי יוסי כל צדקה וחסד שישראל עושים בעולם הזה שלום גדול ופרקליטין גדולים בין ישראל לאביהם שבשמים שנאמר "כה אמר ה' אל תבוא בית סרוח ואל תלך לספור ואל תנוד להם כי אספתי את ש ומי מאת העם הזה נאם ה' את החסד ואת הרחמים. חסד זה גמילות חסדים. רחמים זו צדקה: ק"ה שם טוב קנה לעצמו]: (צ"כ יא) ת"ר מעשה במינכו הסלך שבובו אוצרותיו ואוצרות אבותיו בשני בצורת וחברו עליו ארזו ובית אביו ואמרו לו אבותיך גנוזו אוצרות והוסיפו על של אבותם ואתה בזבזת אוצרותיך ואוצרות אבותיך. אמר להם אבותי גנוזו אוצרות לכמה ואני גנותי אוצרות למעלה שנאמר "אמת מארץ תצמח וצדק משמים נשקף. אבותי גנוזו במקום שדוד שולטת בו ואני גנותי במקום שאן היר שולטת בו שנאמר יצדק ומשפט ככון כסאך. אבותי גנוזו דבר שאן עושה פירות ואני גנותי דבר שעושה פירות שנא' יאמרו צדיק כי טוב כי פרי מעלליהם יאכלו. אבותי גנוזו אוצרות כסון ואני גנותי אוצרות נפשות שנאמר 'פרי צדיק עץ חיים ולוקח נפשות חכם. אבותי גנוזו לאחרים ואני גנותי לעצמי שנאמר יולך ההיה צדקה. אבותי גנוזו לעולם הזה ואני גנותי לעולם הבא שנאמר יוהלך לפנד צדקך כבוד ה' יאספך: (נרכס י) אמר רבי יוחנן כי הוה מסיים רבי מאיר כפרא דאיוב אמר הכי כוף אדם לבית וסוף בהמה לשחיטה והכל למיתה הם עומדים אשרי אדם שנדל בתורה ועמלו בתורה ועושה גת רות ליוצרו וגדל בשם טוב ונפטר בשם טוב מן העולם ועליו אמר שלמה בחכמתו 'טוב שם' משמן טוב ונו':

קנה לו דברי תורה כו"ג. (קדושין ט) חנן אלו דברים שאדם עושה אותן אוכל פירותיהם בעוה"ז והקדן קיימת לו לעוה"ב ואלו הן כבוד אב ואם וגמילות חסדים והבאת שלום שבין אדם להברו ותלמוד תורה כנגד כולם כו'. בתלמוד תורה כתיב "כי הוא חייך ואורך ימך אי הוי בשלוח הקדן נמי כתיב "למען יושב לך והארכה ימים כו'.

מתני' ח רבי יוחנן בן זכאי קבלו מחלל ושטאי. הוא היה אומר אם לכדת תורה הרבה אל תחזיק טובה לעצמך כי לך נוצרת. חמשה תלמידים היו לו לרבן יוחנן בן זכאי ואלו הן (ס"א לא נזכרו רבי בלוקין) רבי אליעזר בן הורקנוס. ור' יהושע בן חנניה. ורבי יוסי דבון. ור' שמעון בן נתנאל. ור' אלעזר בן ערך. הוא היה מונה שבתן. ר' אליעזר בן הורקנוס בור סיר שאינו מאבד טפה. ר' יהושע אשרי יולדתו. ר' יוסי דבון חסיד. ר' שמעון בן נתנאל ירא הטא. ור' אלעזר בן ערך כמעין המתנכר. הוא היה אומר אם יהיו כל חכמי ישראל בבק מ'נים ואליעזר בן הורקנוס בבק שניה מ'ניע את כלם. אבא שאול אומר משמו אם יהיו כל חכמי ישראל בבק מאוננים ור' אליעזר בן הורקנוס אף עמהם ור' אלעזר בן ערך בבק שניה מ'ניע את כלם: גרסי' (סוכה כח) אמרו עליו על ריב"ז מימיו לא שח שיחת הולין ולא הלך ארבע אמות בלא תורה ובלא תפילין ולא ישן בבית המדרש לא שינת קבע ולא שינת עראי ולא קרמהו אדם בב"ה ולא הניח אדם בבית המדרש וצא ולא הרגה במבואות המטונפות ולא מצאו אדם יושב ודוכס אלא יושב ושונה ולא פתח אדם דלת לתל ידיו אלא הוא בעצמו ולא אמר דבר שלא שמע מפי רבו לעולם ולא אמר הניע עת לעבוד מבית ה' דרש חזן מערבי פסחים וערבי יוה"כ. וכן היה ר' אליעזר תלמידו נהג אחריו: ת"ר שמונים תלמידים היו לו להלל הזקן שלשים מהם ראון שתשרה עליהם שכינה במשה רבינו ע"ה ושלשים מהם ראון שהעמיד להם חמה כיהושע עשרים מהם בינונים גדול שבכלן יונתן בן עוזיאל וקטן שבכלן רבן יוחנן בן זכאי. אמרו עליו על רבן יוחנן בן זכאי שלא הניח מקרא משנה גמרא הלכות ואגדות

התורה אור ק פסלו יב : ר טס יא וכד : ט יטפוס לב : ח ירמיה טו : א תכלים טז : ב טס טז : ג יטפוס ז : ד מטלי יח : ה דנחם כד : ו יטפוס נח : ז קבלה : ח דנחם ד : ט טס :

א) ע"י כפ"ג מ"ז חן לו משלו. וכפ"ס משיג די חרות ביומא זדקא : ב) ע"י כפ"ז מ"י"ב פשוטא ופסד קס טוב מולס פל כולס : ג) ע"י כפ"ק פא קלמס מ"ז זכרעא ופסדעא לכיוס זדקא כ"י. וכפ"יו גדולס פורס פכא טעמא פדס כ"י וכפ"ס כ"ז

למטה משה כגון גד ולבד וזמן עקומה שיעורין חליץ מהלץ עשר נשיעית
ערכה וניסוך כמים : ודקדוקי טורס . רבי אומר שכלים לדקדק לדחם
בין רבין ויעושין כגון סלחה לכולם אם הגשים מדקדקה המורה גלגונה
לכסוב אום יסידם ללמד : ודקדוקי סופרים . סאפיסו לדקדק אחר מעשה הגריות
ולחמיר לעשות סייג ואזים לחורס . וגזרו

גזרות להרחיק האדם מן העגורס ודטחיס
בכבודם גר הגל דברי מורס פליו חזן
מדבר אחד חן מקבלין ר' יוסי בר' יוסה
אומר חסילו דקדוק אחד מדקדוקי סופרים :
קלים וחמורים . דברים הלמדים בק"ו מיתמו
לזן מעמס לכל אדם ולא סירשו כלום כסיו :
וגזרו שום . דברים הלמדים בג"ס :
סקופות . חסון הלך חס וחס : גמטריאות .
דברים הלמדים בל' גמטריא כגון פסך ככל
בא"ת ב"ס כסדים לב קמ בא"ס ב"ס (מקרא)
הוא על יושני לב קמי וסיים כסדים) סהר
מזן בא"ס ב"ס . וכן לפי מזן האומיות כגון
סחם גזרות שלשים יום מקדוש יסיה יסיה
גמטריא חלמן הו : סחם מלחי סהר
סחם שדים סחם דקלים . לא ידענא מאי
סחם : משלות כובסים משלות מועלים . דבר
חכמה סיסדו קדמוים לחס חמלחס לחוכחחס
וחולין אומה כובסין וכסועלים כגון מאזי
דק . חסום יחלכו כוסר . ודק מלחס חלן
ובימי סאמוראים סחמחו : היות דלכני ורנא
כל חכמים להו לאכני ורנא חוס מספחא להו
ובכולן חן לב וזמן כסם קסם . ובימי
סאמוראים סחמחו : סרף . סהיו מלחי סהר
סכיוו ומחכמים לסמוע . חורס מפיו : עמד
לו ר' יוחנן ב"ר בחר . מרוב עממחמו : סין
הוא קמן סכס . כלומר אומה ססוס מקמין
עמם מכלכס : חב לדורס . ססנכס סריב"ז
יסיה נסיה : חון סנכס ח"ל . פליכס נאמר
המקרא סזה להחיל אסכיו ים נסמחס דכדרי
חורס וסלורסוסס חמלח כסלח חכמח סחמרו
על ריב"ז ססיה ידע סחם דקלים כו' :
סיף . סוחה נכנס . סוחה יולל וכיו סמדין
בכנא כסרס גבי סקרת סכית סנחנסה סוף
סול סוף סוף : דלורסח . סלחין כלומר כל
סנוסין לעמל ככרלו : סוכיה לדכיו . ססריו
למי סוכה וסיה עמל . וסרלו כסורס . ל"ל
דלורסח סים סרף סחמין בו מעומ כל
סנוסין סרסחין סס לקכל ולסכסם דכרים ססריו
למי סוכה ונעסס סרסח . ססל : ר"ל
סחי זכוסיו : סנגללין . כסנגללין ס"ס וסכסכ
סכוסס קד סחמלס ומסכסס סורה סנגלי
כסלחמו לפי סלל סחמיו ולמדו סחמי : ולא
ססרמי מרובוי ככלכ סמלק מן סיס . לפי
סחמס ססיה גדולס חן סלמודי עולה לססרס
ולקכל ססס סכמס חלל מעס ככלכ סמלק
מן סיס וכן סלמודי לא ססריו ולא קכלו
סחממי לססר חס יסרון סחממי ססס חסילו
כמו סחמסר כמכחול . כססוסרס כסכול ח'
לא ססרמי . כלומר לא ססרמיס סחמסס
ממס ססיו סחמלס גדוליס יוסר ממר וגס עמס
גדוליס סס ממר לפי סלל למדמי סחמסס
כ"ל מעס ממס : ססוסרס . קסס סנוסמיס כס
כחול ומכחול קיסס על עץ לו סל כסף
סחמכין כסוכו ומסכלו כסחול ומסילו : כסרס
עס . כסלכות מרלות ננעיס : כססיוס קסחיס .
כסלכות מרלות ננעיס : כססיוס קסחיס .

ר"א ור' יוסע ור' עקיבא . ר"ל אומר
חס יסיו כל סיסמיס דיו וסנמיס
קולמוסין וסמיס וסרף מכלות וכל כני סלסס
לכלריס חן מססיקין לכסוב חורס סלמדחי
ואני לא ססרמיס חלל כלסס סמטכיל
זכרוסו כמכחול כיס . ר' יוסע אומר חס
יסיו כל סיסמיס דיו וסנמיס קולמוסין
וסמיס וסרף יסעוץ וכל כני סלסס
חן מססיקין לכסוב דכרי חורס סלמדחי
ולל ססרמיס דק כלסס סמטכיל זכרוסו
כמכחול כיס . רבי עקיבא אומר חני חן
כי כס לומר כסו סחמרו ככריו חלל ככריו
ססרס . ואני לא ססרמיס חלל ככריו
כסרסו ססרמיס כסס וסלחורסו לא ססר
וכמלח סחמח סיסמיס וכמלח סחמח סר
ססס חסח ססס רבי עקיבא כסלל לכית
סמדס כס ויסכ לו סכחון כסלל סלס
וו סלסס חמרו סלסס סכחון . חורס
ונסללס סללס חמרו חורס סכחון חורס
ונסללס סללס חמרו עקיבא סכחון . סנו
לו מקוס כסו ויסכ לו לסמי דליו של רבי
סליוסר וכית סדסרו של רבי סליוסר סיס
עסוי כמין ריס וסכן סחח סיסס סס וסיה
סיוסח לו ליסכס . ססס חסח נכנס ר'
יוסע סחחיל נוסק סוחס סכסן וסמר
סכסן סוחס דומס לסר סיוי וס סיסכ עלוס
דומס לסרון ככריו (מ' סס"ס ס"ס) :

רבי אומר כסס ר' יוסו כר סנינל חמר
כסס סעלס ססס למרוס סחס קולו
סל סקכ"ס יוסכ ועוסק כסרס סרס
סדומס וסמר סלסס כסס . אומרס רבי
סליוסר כני אומר עגלס כס ססס וסרס
כס ססס חמר ססס לפיו רכס"ס סעליוסיס
ומסחמוס סלך סן וסחס אומר סלסס ססמו
סל כ"ו חמר ליס דקיס חמר סחיד לעמוד
כעולמי

רבי אומר כסס ר' יוסו כר סנינל חמר
כסס סעלס ססס למרוס סחס קולו
סל סקכ"ס יוסכ ועוסק כסרס סרס
סדומס וסמר סלסס כסס . אומרס רבי
סליוסר כני אומר עגלס כס ססס וסרס
כס ססס חמר ססס לפיו רכס"ס סעליוסיס
ומסחמוס סלך סן וסחס אומר סלסס ססמו
סל כ"ו חמר ליס דקיס חמר סחיד לעמוד
כעולמי

רבי אומר כסס ר' יוסו כר סנינל חמר
כסס סעלס ססס למרוס סחס קולו
סל סקכ"ס יוסכ ועוסק כסרס סרס
סדומס וסמר סלסס כסס . אומרס רבי
סליוסר כני אומר עגלס כס ססס וסרס
כס ססס חמר ססס לפיו רכס"ס סעליוסיס
ומסחמוס סלך סן וסחס אומר סלסס ססמו
סל כ"ו חמר ליס דקיס חמר סחיד לעמוד
כעולמי

רבי אומר כסס ר' יוסו כר סנינל חמר
כסס סעלס ססס למרוס סחס קולו
סל סקכ"ס יוסכ ועוסק כסרס סרס
סדומס וסמר סלסס כסס . אומרס רבי
סליוסר כני אומר עגלס כס ססס וסרס
כס ססס חמר ססס לפיו רכס"ס סעליוסיס
ומסחמוס סלך סן וסחס אומר סלסס ססמו
סל כ"ו חמר ליס דקיס חמר סחיד לעמוד
כעולמי

רבי אומר כסס ר' יוסו כר סנינל חמר
כסס סעלס ססס למרוס סחס קולו
סל סקכ"ס יוסכ ועוסק כסרס סרס
סדומס וסמר סלסס כסס . אומרס רבי
סליוסר כני אומר עגלס כס ססס וסרס
כס ססס חמר ססס לפיו רכס"ס סעליוסיס
ומסחמוס סלך סן וסחס אומר סלסס ססמו
סל כ"ו חמר ליס דקיס חמר סחיד לעמוד
כעולמי

רבי אומר כסס ר' יוסו כר סנינל חמר
כסס סעלס ססס למרוס סחס קולו
סל סקכ"ס יוסכ ועוסק כסרס סרס
סדומס וסמר סלסס כסס . אומרס רבי
סליוסר כני אומר עגלס כס ססס וסרס
כס ססס חמר ססס לפיו רכס"ס סעליוסיס
ומסחמוס סלך סן וסחס אומר סלסס ססמו
סל כ"ו חמר ליס דקיס חמר סחיד לעמוד
כעולמי

אבות

פרק שני

מתני' ג אין סודס. מסתמך במה שיש לו ואינו מתקן דברים יתירים ואינו מקבל כשרואה שיש לחבירו יותר ממנו: חכר סוב. שמוכרו כשרואה אותו עושה דבר שאינו האון: עקן סוב. מטי אללו בין ביום בין בלילה. והלו חכר סוב איש מטי אללו בכל שם: הרואה את רבולד אומר וזהו

בעולמי ועתה לפתוח בפרשת סרה אדומה תחלה ר' אליעזר אומר עגלה
 ב' שנתה ופרה ב' שנים. אחר לפניו רבן העולם י"ר שיצא מחלני
 אחר ליה חיך שהוא מחלניך כה"ל ושם האחד אליעזר ושם א'ותו
 החייתו אליעזר (תדרש תנחומא פ' חקת) :

אמר להם צאו וראו איננו דרך טובה.
 כך הם הצדיקים נוחים בלא רמה
 למה שזקקים ושומרים וחוקרים באלה
 דבר יבואו למי בעוה"ב לכן דוד אומר
 תודיעני פורת חיים. וכן משה אמר
 להקב"ה ועתה אם נא מצאתי חן בעיניך
 תודיעני נא את דרכך. וכן"ל הדריכני
 באתחך וכן"ל בורני ה' דרכך וגו'
 וכתיב כה אמר ה' עמדו על דרכים וראו
 ושאלו לנתיבות עולם איזו הדרך הטוב לכו
 בה ראו באלוה דרך הלך אברהם ובאלוה
 דרך הלך נחורד ואלוה מהם הצליח.
 באלוה דרך הלך יעקב ובאלוה דרך הלך
 עשו ואלוה מהם הצליח (מדרש שו"ט
 תהלים פקייט):

שכן טוב . כיצד היו שריוֹם כלֹוִים יחזו
סביב למשכן . משה ואהרן ובניו
במזרח הכתיב והכוֹוִים לפני המשכן קדמה
לפני אהל מועד מזרחה . משה אהרן ובניו
סמוכין להם ומלדס יהודה יששכר וזבולון
מכאן אמרו אשרי הדרוך ואשרי שכניו
אלו שלשה שבטים שהיו סמוכין למשה
ואהרן נעשו גדולים בתורה לא יסור שבט
מיהודה ומחוקק וכתיב יחודה מחוקקי ומגני
יששכר וודעי בינה לעתים לדעת מה יעשה
וישראל ראשיהם מאתים אלו מאתים ראשי
בנהדראות שיצאו מיששכר ומזבולון מושבים
בשבט סופר על שהיו שכני תורה נעשה
כולם חכמים . ומן הדרוס בני קהת וסמוכין
להם ראובן שמעון וגד מכאן אמרו אזוי
לרשע ואזוי לשכנו אלו שלשה השבטים שהיו
שכנים לקהת הדרוס אכדו עמו במחלוקתן
שנאמר ותפתח הארץ את פיה ותבלע אותם
(תקנומא במדבר) :

שבבלל דנריו דברוכס . למד אל תקרי
למד אלא "לב" "מזין" דעת מלמד
משקול הלב כנגד כל האברים לאדם יש לו
עינים כי . ואין שנאה ואהבה אלא בלב
שנאמר לא תשנא את אחיך בלבבך ונאמר
ואהבת את ה' אלהיך בכל לבבך ואין קנאה
אלא בלב שנאמר כי יום נקם בלבי .
ואין דאגה אלא בלב שנאמר דאגה בלב
איש ישהנה ואין דווי אלא בלב שנאמר
והסר כעס מלבך לפיכך אין הקנ"ה צוה
אלא ללב שנאמר כי האדם יראה לעינים
וה' יראה ללבב (אותיות דר"ע חות ל') :
בכל לבי דרשתיך אל תשגני ממדותיך
הלב הזה הוא מכניס לדיוקים לג"ע
ולכן של דשעים מורידם לגיהנם . וכה"א
הנה עבדי יאכלו ואתם תרעבו . הנה עבדי

ישתו ואתם תצמחו. ככה עבדי ירונו משוב
את אלהי אביך ועבדו בלב שלם כי כל ל
הכליות מכל האנשים. אלא העונים הולכות
את הלב והלב גומר. לביכך אינו מזכיר את
את אלהי אביך ועבדו בלב שלם גו' כי כל
ולא תתורו אחרי לבבכם ואחרי עיניכם מ
שבעולם הא מה ת"ל ולא תתורו אחרי ל
גאמר לפי שהוא אומר שמה בחור בילדותך
עין רעה. נבדל לכוף איש דע עין זה המלו

תורה אור ע פגלים לו : פ מפלי כב : צ חיוכ כ : ק קבלת כ : ר מפלי טו : ש דמח יא : ת מפלי כג :

(א) ע"ל במ"א בראשית וסוף חשבון כספד כ"ו : ב] ע"י ירושלמי (ברכות ס"ד) דבית ר' ינאי אמרי כגמור טענתו לרין לומר כ"ו יב"י רל"ז סתמן לי לב מזכ חלק טוב וצ' טוב כבד טוב שם טוב ע"ין טובה ונפש טוב ונפש שכלה ודום מחזק כ"ו :

מתני' ט אמר להם צאו וראו איזוהי דרך ישרה
שידבק בה האדם. רבי אלעזר
אומר עין טובה. רבי יהושע אומר חבר טוב. ר' יוסי
אומר שכן טוב. ר' שמעון אומר הרואה את הנולד.
ר' אלעזר אומר לב טוב. אמר להם רואה אני את דברי
אלעזר בן ערך מדבריהם. שבכלל דבריו דבריהם.
אמר להם צאו וראו איזוהי דרך רעה שיתרחק ממנה
האדם. ר' אלעזר אומר עין רעה. ר' יהושע אומר חבר
רע. ר' יוסי אומר שכן רע. ר' שמעון אומר הלזה ואינו
משלם. אחד הלזה מן האדם כלזה מן המקום ברוך
הוא שנאמר "לזה רשע ולא ישלם וצדיק חונן נותן".
ר' אלעזר אומר לב רע. אמר להם רואה אני את דברי
ר' אלעזר בן ערך מדבריהם שבכלל דבריו דבריהם:
גמרא (סופס לה) א"ר יהושע בן לוי אין נותנין כוס של
ברכה לברך אלא לטוב עין שנאמר "טוב עין
היא יבורך כי נתן מלחמו לדל אל תקרי יבורך אלא
יברך: רבי יהושע אומר חבר טוב. (ב"ב מז) "וישמעו
שלושת רעי איוב וגו' מאי ויעדו יתרו א"ר יהודה אמר
רב מלמד שנכנסו כלם בשער אחד וחנא בין כל אחד
אחד שלש מאות פרסה. מנא הוה ידעי איבא דאמרי
בלילי הוה להו וא"ר אילני הוה להו כיון דכמשי הוה
ידעי. אמר רבא היינו דאמרי אינשי אז חברא כחברי
דאיוב או מיהותא: (יבמות סג) אמר רב פפא סק דרגא
בבחר שושבינא: רבי יוסי אומר שכן טוב: (מסכתין
גג) תניא כך הוה נקיי הדעת שבירושלים עושין לא הוה
חותמים על השפך אלא א"כ הוה יודעים מי חותם
עמהם ולא הוה יושבין ברין אלא א"כ הוה יודעים מי
יושב עמהם ולא הוה נכנסים במעודה אלא א"כ יודעים
מי מיסב עמהם: (הרואה את הנולד): (שם נב) שאל
אלכסנדר מוקדון את זקני הנגב אמר להם אי דין
מתקרי חכים אמרו לו איזוהי חכם הרואה את הנולד:
ויבשלמי סופס פ"ח) א"ר מאיר כתיב "החכם עיניו בראשו"
הבטיל במה ברגליו א"ר אבא מרי החכם עד שהוא
בראשו של דבר הוא יודע מה בסופו:

ל' טוב: (אדר"ג פ"ד) נכנס ר' אלעזר: אמר לב' טוב
לשמים ולב' טוב לבריות: (קידושין מה) דרש בר
קפרא רגון לא עלתה בידו אלא רגונותו ולאדם טוב
מטעמים אותו ספרי מעשיו בעולם הזה: (שבת פ"ח)
אמר רב מלאי בשכר וראך ושמה בלבן ובה לחשן
המשפט על לבו: (נ"ב קמ"ה) רבי יהושע בן לוי אמר
יכל ימי עני רעים זה שדעתו קצרה: וטוב לב' משה
תמיד זה שדעתו רחבה:

שֶׁבַח לָל דְּבָרָיו דְּבָרֵיכֶם . (יְרוּשָׁלַיִם בִּרְכוּם פ"ח) שׁוּלָא
תְּתוּרָו אַחֲרֵי לְבַבְכֶם וְגו' א"ר יֵצְחָק עֵינָא
וְלִיבָא תְּרֵי סְרֻסְרֵי דְחֻסָּא נִינְהוּ דְכְּתִיב הִנֵּה בְנֵי
לֶבֶךְ לִי וְעֵינִיךְ וְגו' אִמְרַהֲקֵב"ה אֵין יִהְיֶה לִי לֶבֶךְ וְעֵינִיךְ
אֵנָּה יָדַע דָּאָה רִידִיץ : עֵין רַע . (סוּפָה לֹה) א"ר יְהוֹשֻעַ
בן

[illegible]

ישתו ואתם תצמחו. הנה עבדי יורשו מטוב לב ואתם תצטקו מכאב לב ומשבר רוח תילילו. וכן היה דוד אומר לשלמה בנו ואתה שלמה בני דע את אלהי אביך ועבדו בלב שלם כי כל לבבות דורש ה' וכו' (מ' תהלים פ' קי"ט): וז"ה אני ה' חוקר לב בוחן כליון למה הזכיר את הלב ואת הכליות מכל האברים. אלא העינים הולכות אחר הלב והאזנים ומתאזנים ומתאזנים שואלים כולם הולכים אחר הלב. והכליות וועצות את הלב והלב גומר. לפיכך אינו מזכיר אלא הלב והכליות בלבד והקב"ה חוקר את הלב ובוטח את הכליות. וכן הוא אומר ואתה שלמה בני דע את אלהי אביך ועבדו בלב שלם גו' כי כל לבבות דורש ה'. מהו כי כל לבבות אלו שני לבבות שיש לו לאדם יצר טוב ויצר רע (מ' תהלים פ' י"ג): ולא תתורו אחרי לבבכם ואחרי עיניכם מגיד שהעינים הולכות אחרי הלב. או הלב אחר העינים אחרת והלא יש סומא שעושה כל תועבות שבולס הא מה ת"ל ולא תתורו אחרי לבבכם מגיד שהעינים הולכות אחר הלב. רבי ישמעאל אומר ולא תתורו אחרי לבבכם כל תועבות נאמר לפי שהוא אומר שמה צמח בילדוהך והלך בדרכי לבך בדרכי ישרה או בכל דרך שתרצה ת"ל ולא תתורו אחרי לבבכם. (ילקוט פ' שלח לך):

להון

לכן איש רע עין חנו סומרי שניעית שמחזקת להעשיר ואין משמר את השניעית וסבורין שהן מתעשרין אמר הקב"ה הלא חסרון יש לך בדבר כיון שלא שמר את השמטה התחיל כמחרה לכנסה בחמנו וזהו מוכר מה כתוב למעלה מן הענין ושכתב הארץ שבת לה'. ואחרי כן וכי תמכרו ממכר (תנחומא פ' צהר) :

מן יקיה דבר עם לבבך בלעל. וזהו וזה שלא תמנע רחמים שכל כמנוע רחמים מקיט לע"ה ופירוק מלכות שמים מעליו שנאמר בלי עול (ילקוט ראש פ' י"ד) : הלזה ואינו משלם. ג' נקראו רשעים הפוסט יד בחברו שנאמר ויחמר לרשע לחם חכה רמך ובעל מחלוקת שנאמר סורו נא מעל אהלי האנשים הרשעים האלה והלוה ואינו משלם שנאמר לזה רשע ולא ישלם (ילקוט תהלים פ' ל"ז) :

יהי כבוד חסידך חביב עליך כשלך. דכתיב ואהבת לרעך כמוך (בריוותא דמס' כלל) :

ולא תעלה במעלות על מזמתי אשר לא תגלה ערוךך עליו. וזהו דברים ק"ו ומה אנשים שאין בהם דעת אמר הקב"ה לא תהג בהם מנהג בזיון. חסידך שהוא בדמותו של מי שאמר וזהו העולם דין הוא שלא תהג בו מנהג בזיון (מכילתא סוף פ' יתרו) :

ואל תהי נוח לכעוס. וזהו אף ה' צם וילך מאחור שהודיע סרחון אח"כ גזר עליהם נידוי והלא דברים ק"ו אס הקב"ה לא כעס על נ"ו קודם שהודיע סרחונם ק"ו שלא יכעוס אדם על חברו עד שידועו סרחונו (ספרי בהעלותך פסוקא כ"ד) :

אל

כל המרחם על הבריות בידוע שהוא טורעו של אברהם אבינו וכל שאינו מרחם על הבריות בידוע שאינו טורעו של אברהם אבינו (יבמות פס) אמר דוד שלשה סיבנות יש באומת זו רחמנות ונפילי חסדים. רחמנות דכתיב ונתן לך רחמים ורחמך והרבך בו' (לעיל פס) : (שנת קלג) תניא אלי ואגוהו. אבא שאול אומר ואגוהו הוי דומה לו מה הוא חנון ורחום אף אתה הוי חנון ורחום : רבי יהושע אומר חבר רע. (עין פס"א מ"ז נס"י ואל תתחנן לרשע) : רבי יוסי אומר שכן רע וע"ה נסיקא דההך משכן רע) :

הלזה ואינו משלם : (נ"ב י) א"ר יוחנן מאי דכתיב 'מלזה ה' חנון דל אלמלא מקרא בחוב אי אפשר לאומרו כביכול 'עבר לזה לאיש מלזה : לב רע. (הדר"ס פ"ד) לב רע לשמים ולב רע למצות ולב רע לבריות : (יומא כג) כתיב 'לא תקום ולא תטור ההוא בסכון הוא דכתיב דתניא

איו היא נקימה ואיו היא נטירה נקימה א"ל השאילני קרדומך אומר לו לאו למחר א"ל הוא השאילני קרדומך אומר לו איני רוצה להשאילך כדרך שלא השאלתני זו היא נקימה. ואי זו היא נטירה א"ל השאילני מנלך א"ל לאו למחר א"ל השאילני קרדומך וא"ל הילך ואני עושה בסותך

שלא השאלתני זו היא נטירה : (ב"ר פ"ג) ה"ה אמר שלשה דברים רבי אליעזר אומר יהי כבוד חסידך חביב עליך בשלך ואל תהי נוח לכעוס. ושוב יום אחד לפני מיתתך. והוי מחמם כנגד אורן של חכמים והוי זהיר בגחלתן שלא תכחש. שנשיכתן נשיכת שועל. ועקיפתן עקיפת עקרב. ולחישתן לחישת שרף. וכל דבריהם בגחלי אש : גר"ס (הדר"ס פ"ג) כיצד מלמד

שכשם שרואה את כבודו כך יהא אדם רואה את כבוד חברו וכשם שאין אדם רוצה שיהא שם רע על כבודו כך יהא אדם רוצה שלא להוציא שם רע על כבודו של חברו : (גמרא כח) חנו דבין כשחלה ר' אליעזר נכנסו תלמידיו לבקרו אמרו לו רבי למדנו אורחות חיים ונוכח בהם לחיי העוה"ב אמר להם הוזהרו בכבוד חבריכם. בו' ובשכיל כך תוכו להי העוה"ב : (פסחים ק"ג) אמר רבה בר בר חנה א"ר שמאל בר מריתא א"ר משום יוסף איש הוצל מנין ליודע בהברו

שהוא גרול מסנו אפילו בדבר אחר שחייב לנהוג בו כבוד שנאמר לכל קבל די רוח יהירא

בית ומלכא עשית להקמותיה על כל מלכותא : (יבמות פס) אמרו שנים עשר אלף זוגים תלמידים היו לו לרבי עקיבא מגבת ועד אנשיפירם וכולן מתו בפרק אחד מפני שלא נהגו כבוד זה בזה : (ירושלמי תענית פ"ג) אמר רבי יוסי המסתכבד בקלק חברו אין לו חלק לעולם הבא : (מגילה כח) שאלו תלמידיו את רבי נחמיה בן חזקיה במה הארכת ימים א"ל סימי לא נהכבדתי בקלק חברי כי הא

דרב הונא דרי מרא אבהפיה אתא רב חנא בר חנילאי וקא שקיל מיניה א"ל אי רגילת דרדית במאתך דדי ואי לא איחיקורי אנא בוילותא דידך לא ניהא לי : (ואל תהי נוח לכעוס) : (הדר"ס פ"ג) כיצד מלמד שיהא עניו כהלל הזקן ואל יהי קפדן בשמאי הזקן. מח היה ענוהנותו של הלל הזקן אמרו מעשה בשני בני אדם שעמדו וחמרו זה את זה בארבע מאות וזו אמרו כל מי שילך ויקנים את הלל יטול

ארבע

אל בית אבך וגלמיה לו כנולד של מצרים הכתובה ביחזקאל עד וימרו זו ואעפ"כ לא נהקנה בו כנולד : מדרש צרי עין. ואין אולכים משלחן : כי חס מורס הרשה. לעיל מיהא משחשי בצרי עין נארכה לדס וגו' כל הון יקר נמלא : מורה. לפון יורה על מורס נפרים כך הניידים דרכם לזכות חסידים ושעורים ברשעם כדי שיבואו העושות לאכול ואילו לרי

עין במס' מאגדים ממוותיהם שזרין ברשעם בעיני כל בעלי כף שאף הם חסידים בהם ואין נהנים ממנויותיהם : כי כמו שער נפשו כן הוא. שער זה על כרחו לשון פעל ונקודתו מוכח שהיו קמץ וחליו פתח ופעמו מלמסה כאלו זה האוכל מירר והעשיר נפשו של לר עין וכן הוא לשון כחמים הסוערים וממסס בן סרוק פירש לשון שיעור חסיד הוא משער בנפשו כמה יאכל זה ועד מתי : ופסטרסו בלא מווסת. כלומר למזומס האלך ולא היה לו וראה אחד נושא מזומס וזה לחוספס ממס כלום רענוס וזה עליו והרנו : בלא לויס. חסרה שילך עמסה : לרוס עין. חסרה עיש באחרים ואינו מהנה שנינו מכליו ע"ה חסרה : שמויחד ביסו לו. ואינס מהנה לאחרים משלו : שעניו לרוס. שלא להסחסו מנכסיו : לרי עין. מלהסנוס אחרים במנוס : סורפי מרף. גזלמים : ומלמלי הלב. מן העניים לרוס : ומן לך רחמים. שמתרס על הבריות : מלה ה' חוק דל. החוק דלס נעשה מלוס להקב"ה וכתיב ענד ליה לאיש מלוס : חיי כמותן שלא השאלתני זהו נטירה. שהדבר שמוס בלנו ולא הסיוח מדעסו :

מתני' י הם אמרו שלשה דברים. בדרך ארץ ומוסרים ובמדות. דאלו

בענין האסור והמותר והספור וההיזק דברים הרבה אמרו אי נמי אלו השלשה דברים הוי מרגלל בסומייהו חסיד : יהי כבוד חסידך חביב עליך כשלך. ואימתי יהא זה כשלך חסיד נוח לבעוס. שאל חסיד נוח לבעוס אי אפשר שלא חזול ככבוד חסידך כרי דגור אחד וסוב יוס אחד לפני מיתתך. כרי שמים. והשלישי הוי מחמם כנגד אורן של חכמים וכו' : שוב יוס אחד לפני מיתתך. לפי שאין אדם יודע אימתי ימות יעשה תשובה היום שמא ימות למחר : ויהי זהיר בגחלתן. שלא תהג בהן קלות ראש : שלא תכחש. שלא תעסע על יין : נשיכת שועל. רפוחסו קשה לפי שנינו דקות עקומות ועקומות ולריך הרופס לחתוך הנשר באחמל ולהרמיב הכניכה : עקלת עקרב. קשה מנשיכת נחש : ולחישתן. דבורן : לחישת שרף. כהכל היואל מפי השרף ששורף בשעה שסוף לחש. סי' אחר. השרף הזה אינו מקבל לחש כשאר נחשים כדכתיב אשר לא ישמע לקול מלהשים. כך תלמיד חכם אס תקניטנו ותבא לפייסו אינו מקבל פיוס :

ג מנצח ועד אנשיפירם. שס מקומות : מלה פרי"ס בלעז : וקא שקיל מיניה.

לכבוד וישלם הוא : דרים במלחמך. שאלה טעם

תורה אור א משלי א : ב סס כג : ג דברים כל : ד ויקרא יד : ה משלי ג : ו דברים כו : ז סס יג : ח שמוס עו : ט משלי יט : י שס כז :

[א] פ' (נ"ב נ"ד) לוי לך אל תמנע טוב מעליו : [ב] פ' (ברכות פ"ו) רבי כמר ללוהים אחר ובי רצון בו' מהאילני כח מאדם רע וממנו רע מלך רע משכן רע כו' : [ג] פ' (פירושין י"ג) מסט מה יכו ב"ס כו' ולא פור אלא שמקדימין דברי נ"ס כו' : [ד] פ' (בבא מציעא פ"ג) חסידים מילתא לא ליסדר לוס מילתא פסי מלי דל"ל מנבים : [ה] פ' (נ"ב נ"ד) חסידים מילתא לא ליסדר לוס מילתא פסי מלי דל"ל מנבים : [ו] פ' (נ"ב נ"ד) חסידים מילתא לא ליסדר לוס מילתא פסי מלי דל"ל מנבים : [ז] פ' (נ"ב נ"ד) חסידים מילתא לא ליסדר לוס מילתא פסי מלי דל"ל מנבים : [ח] פ' (נ"ב נ"ד) חסידים מילתא לא ליסדר לוס מילתא פסי מלי דל"ל מנבים : [ט] פ' (נ"ב נ"ד) חסידים מילתא לא ליסדר לוס מילתא פסי מלי דל"ל מנבים : [י] פ' (נ"ב נ"ד) חסידים מילתא לא ליסדר לוס מילתא פסי מלי דל"ל מנבים :

סעודת כלי חסד צעירך : לא תרחם . לא תכעס . ממנוך הכעס חלה בל ליד
הסא : גלוי עריות . כשמניע זמן פנימית בעת נזה והיא ידעם לומר לא
ענולי ומשמעו נדס : פסיס דחיס . כי הכל לו פעמים שבורחת מפניו
ועולם בלחם הסחטים לו בגשר : וחלול שבתות . פסמים שמדלקת נר או מבטלת
משחשכה מפני חיתמו והוא חיס יודע :

עשרתם . פירות שגלל למחר : ערבתם .
עירובי חירות : בהמתן של לדיקים . בכלל
שומעין : אבר מן החי . שאכל מהן אבר
השומע ומפני חיתמו החכו עבדיו אבר מן
החי והביאו פתחו שלא יצין : אורייתא
מרתחא ליה . שיש לו רוחב לב מתוך תורתו
ומסים ללבו יוסר משאר בני אדם וקטל
דחיינן לדנו . לכף זכות : כלש . שמהמת
כל גוט : קחו לי מנן . להעביר כעס שבעם
על יסורם : ופני עליו יד ה' . מכלל
דלמחלק : לא בחר . משום חלל מלמחיתו
משמע שמתחל מלמחיתו מפני דגו מכלל
שמתחלה נבחר . ואף על גב דהאי מעשה
דמחיתא קודם לרגשות מיהו לא מליט בו
דוסי חלל זה בלבד ומפני שגלי לפניו שהוא
רגזן מחסו : שנאמר כי כעס נחיק כסילים
יוח . חלמא דכועס הוי כסיל וכחיד וכסיל
יפרוס חולם חלמא מסיף פספוס : לא עלה
בידו . בשכרו חלל כחש בשדו ברגשותו ולא
נשתכר כלום : וכל סק . שממני שחיו יודע
זה חיוס יוס ימות וקודם השוכה יוס אחד
לפני מותו ממלל כל ימיו יהיה בשוכה :
בגדיך לבדים . שמתוך שכורה ונקייה : כלים
חסר בית המלך . במחיה הכל מוכן ושמח
יבטלנו לכח פתחוס וחלו לרצין להכנס לסעודה
מקושטין : כלום יש סעודה בלא פורח . מדין
יפסדו לפורח של בית המלך לרבי סעודה ויש
למ שהם הרבה להפסק : יעמדו ויראו .
ואף לעולם הבא לדיקים יושבין ואוכלין ורשעים
שומדין ורואין : כמ"ל . אין שומדין ורואין
שח"כ חף הם היו מלאין מן הקדושים ולשמע
סק דק כספרתים שומדין ואין כאן טעה :
חלו ציח . שמעלן כנגד : חלו מפילן . שהם
שם משמן מוצ דכסיד ורלו כל עמי הארץ כי
סם ה' נקרא עליו וגומר וסמיה רבי אליעזר
הגדול אומר חלו מפילן שבראש : ברוך . גלי
חסא : מקי . מעבירות : אשר נחנס . קרא
יתירה הוא לידרש הים והיז שמשכנס חלו
כמו שחנסה לך מקייה בלא עין : כלים יתנו
לאוצר . להציען חף זו מתן חסד כסא הכבוד :
לכניסה . ללנן חף זו לגיהנס לצורפס שם :
צנים האסורין . בחשך בלא אורה ועלם :

כף

אל תנהל ברוחך לכעוס . א"ר יודן הכמה דמעולא עזיל על פלכחיו כן
סלוק ליה בפלכחיו הוא כסיב . כך מה דקומקומא גליש על גיסיס
ספיק כל דרתיק לעיל על חסוי גפל משלים הם מתסיל על הכעסן שאין
עולה בידו חלל רגשותו הכמה בו . כמו כטוב הזה שטוב המטוב על הסלך

כן עולה לו וכן חוזר וטטלו מן הסלך או
חלל אחר כמו כדוד של נחשת כשהוא
מעלה רתיחה על נדו הוא עוסך מימיו
דרותחוס וכן כל כרוחק למעלה ממנו חוזר
ונטפלו לו על פניו . דקומקומא דוד של
נחשת גליש רוחא (קה"ר פ"ו) :

איש חמה יגרה מדון א"ר נחמיה זכ
שדעתו קצרה עליו וארך חסיו
ישקיע ריב וכו' שדעתו ארוכה עליו תמן
חנין חיוכו גבור הכובש את יצרו (מדרש
משלי פט"ו) :

ושוב יוס אחד בו . ככל עת יהיו נגדיך
לכנים ושמן על ראשך חל יחסר .
א"ר יוחנן בן זכאי חס כנגדים לכנים
ככתוב מדבר כמה כגדים לכנים יש להם
לרשעים . ואם כשמנים טובים ככתוב
מדבר כמה שמנים טובים יש לרשעים .
הא חיו מדבר חלל במנות ונחשעים
טובים וכתורה . דר קפרא ור' יוחנן דר
קפרא אמרו לאשתו של בולדריס שחיתא
מקשטת עצמה בפני שכינתה אמרה לה
שכיניה צעליך חיו כלן כפני מי חל
מקשטת עצמן . אמרה לזון כעלי מלח
הוא חס יודמן לו מעט רוח תיכף יכא
ונחמא עומד למעלה מראשו לא מוטב
שיראה אותו בכבודו ולא צמודו . כך ככל
עת יהיו נגדיך לכנים מן העבירות .
ושמן על ראשך חל יחסר ממנות ומעש"ס
(קה"ר פ"ט) :

וחיו

לי מנן והיה כנגן המנגן וחיו עליו יד ה' . א"ר מני בר פמיש כל אדם שבעים אפילו פוסקין
לו גדולה מן השמים מורידין אותו , מנא לן כאליאב דכתיב "ויתר אף אליאב ברוד ואמר וגו'
וכי אזל שמואל למסשחיהו בכלהו כתיב בה' יצא לא בחר ה' ובאליאב כתיב ואמר ה' אל
שמואל אל חבט אל מראשו ואל גבה קומתו כי מאסתיהו מכלל דמעיקרא דזה חיו : (מדרש
כז) רב ירמיה מרפתי אבר אף משכח תלמודו ומוסיף מפשות שנאמר כי כעס בתיק כסילים
ינוח , וכתיב כסיל יפרוש אולת : (קדושין מא) דרש בר קפרא רגזן לא עלתה בידו אלא רגזותו
ובו"א" (לעיל) : ושוב יוס אחד לפני מיתתך" : (פגמ קנן) תנן התם רבי אליעזר אומר שוב
יוס אחד לפני מיתתך . שאלו תלמידיו את ר"א וכי אדם יודע אזה יוס יסות , אמר להם וכל
שכן ישוב היום שמא ימות למחר ונמצא כל ימיו בתשובה ואף שלמה אמר בחכמתו יבכל עת
יהיו נגדיך לבנים ושמן על ראשך אל יחסר . אמר רבן יוחנן בן זכאי משל לסלך שזימן את
עבדיו לסעודה ולא קבע להם זמן פקחים שבהם קשמו את עצמן וישבו על פתח בית המלך
אמרו כלום חסר מבית המלך מפשין שבהם הלכו למלאכתן אמרו כלום יש סעודה בלא
פירח , פיראום בקש המלך את עבדיו פקחים שבהם נכנסו לפני המלך כשהן מקוששים והמפשין
שבהם נכנסו לפניו כשהן מלובלכין שמה המלך לקראת פקחין וכעס לקראת מפששים אמר הללו
שקשמו את עצמן לסעודה ישבו ויאכלו וישתו הללו שלא קשמו את עצמם לסעודה יעמדו ויראו , חתנו של ר"ם היה אומר משום ר' מאיר
אף הם נראין כמשמשין אלא אלו ואלו יושבין הללו אוכלין והללו רעבים הללו שותים והללו צמאים שנאמר "כה אמר ה' הנה עבדי יאכלו
ואתם תרעבו הנה עבדי ישתו ואתם תצמאו וגו' הנה עבדי ירנו סמוב לב ואתם תצעקו מכאב לב . דבר אחר בכל עת יהיו נגדיך לבנים
אלו ציצית . ושמן על ראשך אל יחסר אלו תפלין : (ירושלמי נרכות פ"ב) א"ר אבא "יהי מקורך ברוך יהי מקראך לקבר ברוך . א"ר ברכיה
"עת ללדת ועת למות אשרי אדם ששעת מיתתו כשעת לידתו נקי כך בשעת מיתתו יהא נקי" : (פגמ קנן) ח"ר יוהורוח
חשוב אל האלהים אשר נתנה חנה לו כאשר נתנה לך בטהרה אף אתה בטהרה" , משל לסלך ב"ו שחלק בגדי מלכות לעבדיו פקחים
שבהם קפלוס והניחום בקופסא מפששים שבהם הלכו ועשו בהם מלאכה , לימים בקש המלך את כליו פקחים שבהם החזירום לו כשהם
מנהגים נפשים שבהם החזירום לו כשהם מלובלכין שמה המלך לקראת פקחים וכעס לקראת מפששים אמר יתנו כלים
לאוצר והם ילכו לבתיהם לשלום תל המפששים אמר כלים יתנו לכביסה והם יתחבשו בבית האסורים אף הקב"ה על גופם של צדיקים
אומר יבא שלום ינותו על משכבותם ועל גשמתם הוא אומר "והיתה נפש אדני צרורה בצרור החיים על גופן של רשעים הוא אומר
אין

תורה אור מ יתמיה כנ : ג קבלת יא : ס נפדד לא : ע תנן ג : פ ש"א י : צ שס מו : ק קבלת : ר שס פ : ש יעמים סס : ח מפלו ס : א קבלת ס :

ב שס : ג יעמים מ : ד ש"א כס :

א דאצל ורשות כל אדם נחונת לו ככו שבארנו ישתדל אדם לעשות תשובה ולהתודות בפני סומאיו ולעזור בפני מחשבויו ברי שיסות והוא בעל השוכה
דוכה לרי העולם חבא . לעולם יראה אדם עצמו כאילו הוא נטה למות ושםא ימות בשעתו ונמצא עוסד בחסאו לפיכך ישוב מרחסאו מיד ולא
יאמר כשאזקן אשוב שםא ימות סרם שיוקן הוא ששלמה אמר ברכותו בכל עת יהיו נגדיך לבנים (מנ"ס כי עוסקס רס"ז) :

א"י (פסחים ק"ז) ג' חיהם חיים כדפחריס כו' : ב' ע"ל כפ"ר מ"א כס סק' תשיבס ומעשים טובים פס"ג : ג' פ"י (כ"מ ק"ז) ברוך אלה כנאוף וגו' שפכא ויחאף
מן כפולס בלא תעל כניאףק לעולם בלא תעל : ד' פ"י (נדס ל') כוי יודע שפכג"ס טכור ומעשים קטורים ונאמס סאן כן עסודס חס אפס מפחדס כפכסס מפס כו' :

א. ע"י (אופס י"ג) ים מכן אומרים אשתי ילדתינו בלא בייבט את זקנתנו ואלו חסידים ואנשי מעשה וים מכן אומרים אשתי זקנתנו וקטנתו שכרם על ילדותנו אלו נשים אלו ואלו גמורים אשתי בלא בעל וזו שחטה יסוב וימחול לו : ב) נ"י (מניח ג') א ל יודו כדז ידו וקבל את פיתך כ"ז : ע"י (מ"ט י"ח) כולא כשננה ב"א קלמן חבליה : א) ע"י (מ"ק ט') ויל גסיכו דלננך כ"ז ב"ן פולסו ברכאם שטו כ"ז :

עין הרע. כי תבא אל ארץ כנען. כה"ד יגל יגל ביתו נגרות כיום אש
 יח גורדן ומזלן. אימתי כיום שגרה הקב"ה אש בלוחו כחש.
 הא כיצד אדם אומר לחברו השאילני קצ חטים ואמר לו אין לי.
 קצ שעורים אין לי. קצ תמרים אין לי. אשה אומרת לחברתה השאילני
 כפה היא אומרת אין לי. השאילני כנרה
 ואומרת אין לי. מה הקב"ה עושה מנרה
 נגעים בתוך ביתו ומתוך שהוא מוציא את
 כליו הנרות רואות ואומרות לא היה אומר
 אין לי כלום ראו כמה חטים יש כאן כמה
 שעורים כמה תמרים יש כאן. לוט ביתא
 באלק לוטא. רבי יצחק בר אליעזר
 מיימי לה מן הדין קרא שקערורות שקע
 ביתא באלק לוטא. לפיכך משק מזהיר
 את ישראל כי תבא אל ארץ כנען
 (ויקרא ט"ו):

יצר הרע כיצד אחריו שלש עשרה שנה
 גדול יצר הרע מיצר טוב מתמי אמו
 של אדם היה גדול וכל עמו והתחיל מחלל
 שבתות און ממחה בידו כורג נפשות אין
 ממחה בידו הולך לדבר פנייה און ממחה
 בידו לאחר י"ג שנה טולד יצר טוב כיון
 שמחלל שבתות אחר ליה ריקה הרי כול
 אומר מחלליה מות יומת כורג נפשות אחר
 ליה ריקה הרי הוא אומר שופך דם האדם
 בלדם דמו יספך. הולך לדבר פנייה
 אומר לו ריקה הרי כול אומר מות יומת
 הנואף והטאפת בזמן שאדם ממחה את
 עצמו והולך לדבר וימה כל איצרו נשמעון
 לו מפני שז"ה מלך הוא על מלכים
 וארבעים ושמונה אנשים כשהוא הולך לדבר
 מצוה התחילו מתענין לו כל חבריו מפני
 שיצר הרע שמתענין מלך הוא על מלכים
 וארבעים ושמונה אנשים שנאדם ויצר טוב
 אינו דומה אלא למי שהוא חנוש בניות
 באסורין שנאמר מניות הסורים יצא לחלוק
 זה יצר טוב. רבי ראובן בן אבטרובלי
 אומר הלאך מתרחק אדם מיצר הרע
 שמתענין לפי שטיפה ראשונה שלדם מטיל
 בלשם הוא יצר הרע. ויצר הרע אינו שריו
 אלא על מפתחי הלב שנאמר לפתח הטאת
 רובץ אחר לו לאדם בשעה שהתנוק מוטל
 בעריסה חוש מתקן להורג הוא רוצה
 שיתלוש ממנו כשערו תינוק מוטל בעריסה
 הנית

לרשות שלך: (כחוטט קג) אמר רב הונא לשון חכמים
 ברכה, לשון חכמים עושר, לשון חכמים מרפא. לשון
 חכמים ברכה ברכת הבית ברובה. לשון חכמים עושר
 דת"ר הסוכר פירות לחברו משך ולא מדר קנה מדר
 ולא משך לא קנה ואם היה פקח שוכר את מקומו.
 לשון חכמים מרפא דתנן לא ילעוס אדם חטים וחתן על
 מכתו בפסח ספני שהן מחפיות: (ל"ה) וכל דבריהם
 בנחלי אש. (פירושין כד) אמר רבי אחא ברבי חנינא
 מ"ד קדושה וזנות יאבר וכן כל האומר שמועה זו נאה
 ושמועה זו אינה נאה מאבר הנה של תורה: (פירושין
 כה) יולדג הרבה יגיעת בשך א"ר פפא בריה דרב אחא
 בר אדא משכיה דרב אחא בר עולא מלמד שכל
 הלועג על דברי חכמים נזון בצוואה דותחת:

(ל"ה) וכל דבריהם בנחלי אש. (כ"מ פה) הניא ספני
 פה חרבו הגיות של בית חני שלש שנים
 קודם ידושלים ספני שהעמידו דבריהם על דברי תורה
 שהיו אומרים "עשר תעשר ואכלת ולא סוכר הבואת
 ודעך ולא לוקח: (שבת ט) אמר רבא האי מאן דעבר
 ארבעין שרי למיקרי ליה עבריינא:

מתני' יא רבי יהושע אומר עין הרע ויצר הרע
 ושנאת הבריות מוציאין את האדם
 מן העולם: גרסי' (אדר"ג ס"ג) עין הרע כיצד מלמד
 שכשם שאדם רואה את ביתו של עצמו כך יהא רואה
 ביתו של חברו. וכשם שאדם רוצה שלא להוציא שם
 רע על אשתו ובניו כך יהא אדם רוצה שלא להוציא
 שם רע על אשת חברו ועל בניו של חברו. ד"א עין
 הרע כיצד שלא תראה עינו של אדם צר במשנתו של
 חברו. מעשה באחד שהיה עינו צר במשנתו של חברו
 נתקצרו חיו ונפטר והלך לו: (כ"מ קו) "והסיר ה' מכך
 כל חולי אמר רב זה העין רב למעמיה דרב סליק לבי
 קברי עבר באי דעבר אמר תשעים והשעה בעין רעה
 ואחר בדרך ארץ: (תמיד לב) שאל אלכסנדרוס את
 זקני הגב אמר להם מה יעביד איניש ויחיה אפרו ליה
 ימית עצמו, מה יעביד איניש וימות יחיה את עצמו:
 (פירושין נג) א"ר אלעזר לעולם הוא קבל וקיים א"ר וירא
 אף אנן גמי חנינא בית אפל אין פותחין בו חלונות
 לראות נגעו ש"ס: (כ"מ קב) א"ל רב יהודה לרבין בר
 רב נחמן רבין אחי לא חובין ארעא דסמיכא למר
 דא"ר אבהו אמר רב הונא אמר רב אסור לו לאדם
 שיעמוד על שדה חברו בשעה שעומדת בקמותיה כו':
 (כ"מ קג) אמר ר' יצחק אין הברכה מצויה אלא בדבר הסמוי מן העין שנאמר "יצו ה' אתך
 את הברכה באסמך. הנה רבי ישמעאל אין הברכה מצויה אלא בדבר שאין העין שולטת
 בו שנאמר יצו ה' אתך את הברכה באסמך: ויצר הרע: (כ"מ קד) אמר ר' שמעון בן לקיש
 הוא שכן הא יצר הרע הוא מלאך המות. הוא שמן דכתיב יצא השמן. הוא יצר הרע דכתיב
 "רק א"ו אל העלית ידך ובתיב התם ירק רע כל היום, הוא מלאך המות דכתיב "אך את נפשו
 שומר אלמא ביה קיימא מלהא. הנה יורד ופסית עולה ומשמן נוטל רשות ונוטל נשמה:
 (כ"מ קה) א"ר שמואל בר נחמני א"ר יונתן יצר הרע כסיתו לאדם בעולם הזה וסעיד בו
 לעולם הבא שנאמר "מפנק בנוער עברו ואחריתו יהיה כנון שבן באסמך" רבי רבי חייא קורין
 לבריה מנון: (גמרא כה) אמר רב יצר הרע דוכה לזבוב ויושב על ב' מפתחי הלב שנאמר
 "זבובי מות יבאיש יביע שמן רוקח ושמואל אמר דומה לחמה שנאמר "לפתח חסאת רובין.
 ת"ר

עמיד אשה למוכרה: לרשות שלך. רה"ר כל ימי חיו הוא שלו: לגלג עליו.
 לא היה מכיר פשמו של דבר: לשון חכמים. יס ללמוד ממנה ברכה ועושר
 ולעולם: ברכה בנית ברובה. בני אדם מעוררין זה את זה ומשחקין דמאל
 דרגים עדיף: ואם היה פקח. זה שלוקח פירות הרבה ואין לו שבות למחירה
 אלא נמן משום: שוכר את מקומו. דה"ל
 כחצו וחצרו קנה לו הרי חכם למד מחצן
 שלא יוכל הסוכר לחזור הרי לך עושר ללמד
 מלשון חכמים: לא ילעוס וכו'. למדת החסין
 הלעוסים יפה למכה: רעיה חנוה. טעמין
 זו נאה וארנה וחסכוך בה עד שיתקיים
 צדי: חנה. כטרה של תורה וסופה להשכח
 ממנו: ולהג הרבה. המלפג עליהן ביניהם
 צד דון וחינו טאה: ל"א וכל דבריהם
 כנחלי אש. אף קלות שנקלות. כי שורן גדר
 של חכמים כנון יחוד של פסיה פסמא אשה
 נרה היא. שנאמר תהיה נמחה עד שחנא
 במים וחכמים גזרו אף חס טלה. שהרי גזר
 על יחוד פסיה. לא שגא פהורה ולא שגא
 טמאה. רש"י: של בית חיי. סס מקום:
 שהעמידו דבריהם. כלומר מה שאסור מדברי
 חכמים מלאו לו הימך מן החורה: עשר העשר
 ואכלת. מרי קרלי דסמיכי להדי:

מתני' יא עין הרע. כמו עין רעה.
 שחש מחסוק כמה שיש לו.
 ומאחר אחר דברים אחרים. ויש מפרשים עין
 הרע שמכנים עין הרע במתן חנינו או בגני
 וחזק לו: ושנאת הבריות. שנאת חס.
 ורמז"ס פ' שמואל חכמת הבריות ואורח לישב
 יחיד. ואם שמעתי אדם קשה שמניא עליו
 שנאת הבריות. וגורם שכל שונאים אותו:
 כל חולי. דבר שכל החולאים חלוקין בו וזו
 הפין עין רעה: עבר אף דעבר. יודע היה
 ללחוש על הקבוצה ולהבין על כל קצר וקצר
 בחינה מיתה מת אס בזמנו אס בפין רעה:
 ימית את עצמו. ישפיל את עצמו: יחיה את
 עצמו. יגדיה את עצמו ומתוך כך יתנו בו
 הבריות עין רעה ויקאלו בו וישום ולימדך
 חכמים שאדם הנוהג ציחיה ישפיל את עצמו
 ויחמנו עליו הבריות ויהיה צרים הרבה ומגלה
 ימנע את עצמו שלא יקלדו ימיו וישום בלא
 עמו: הוי קבל וקיים. הוי עמו ותחיה. קבל
 לשון אפל עשה עצמך אפל ופסל: בית אפל
 אין פותחין בו חלונות לראות את נגעו. כנגע
 נראה לי בבית כתיב דמשמע נראה מחילת
 ועוד דכתיב לי ולא לאורי נמלא שאלתו
 הולתו וכו' שאין כהן רואהו אין מסמא בנגעים:
 לא חזון. לא פקד שדס הסמוכה לעיר
 שפין בני העיר שולטת בה תמיד: אסור
 לאדם בו. שלא יפסידנה בעין הרע: אין
 הברכה. שמחנך ורבה מאליו פריש"ן בלעז:
 באסמך. דריש ליה לשון דבר הסמוי מן
 העין שאין עין שולטת בו. שנאמר באסמך
 לשון נחיש: חלמא דרידיה קיימא. ליסול את
 הכסף וזהירו שלא ליסלה: ה"ג. במסכתא
 חנא יורד ומחפה עולה ומרגיז טול רשות
 וטול נשמה וה"פ יורד למטה ומחפה את

הורה אור ק מבי כס : ר קבלת ינ : ש דברים יד : ח טס : א טס : ג חוב א : ד טס : ה טס : ו טס : ז טס : ח קבלת י : ט טס : י טס : יא טס : יב טס : יג טס : יד טס : יו טס : יז טס : יח טס : יט טס : כ טס : כא טס : כב טס : כג טס : כד טס : כה טס : כו טס : כז טס : כח טס : כט טס : לו טס : לז טס : לח טס : לט טס : מ טס : מא טס : מב טס : מג טס : מד טס : מה טס : מו טס : מז טס : מח טס : מט טס : נ טס : נא טס : נב טס : נג טס : נד טס : נה טס : נו טס : נז טס : נח טס : נט טס : ס טס : סא טס : סב טס : סג טס : סד טס : סה טס : סו טס : סז טס : סח טס : סט טס : ע טס : עא טס : עב טס : עג טס : עד טס : עה טס : עו טס : עז טס : עח טס : עט טס : פ טס : פא טס : פב טס : פג טס : פד טס : פה טס : פו טס : פז טס : פח טס : פט טס : צ טס : צא טס : צב טס : צג טס : צד טס : צה טס : צו טס : צז טס : צח טס : צט טס : ק טס : קא טס : קב טס : קג טס : קד טס : קה טס : קו טס : קז טס : קח טס : קט טס : קס טס : קסא טס : קסב טס : קסג טס : קסד טס : קסה טס : קסו טס : קסז טס : קסח טס : קסט טס : קסו טס : קסז טס : קסח טס : קסט טס : קסו טס : קסז טס : קסח טס : קסט

א [פ' (הטעם כה) אר"י גובע מדבריהם ב"ש כו' אחריו כל ימיו כושרו שניו מפני העניות: טו' (חלק ק) יחיד ר"י וקדושים כו' לגלג עליו אחריו הלמוד כו' נמן
 טיניו בו ונספס גל של עולמות: ועי' (שבת י"ג) יחיד ר"י וקדושים כו': ב] טי' (סנהדרין ע"ב) מעשה בלחך שאין שניו נאשה כו' אפרו חכמים ימות ואל סכסל לו
 כו'. ונספס י' מספה בלחך אחר כשם כרע כו' ומס כפני ימות כו' ובעירובין (כ"ה) אחר ר"ע מוסב שאלות מיתת עצמו ואל אסור על דברי חכמים כו': ג] טי'
 (כ"ז ק"ה) דלויכו ליה נאשם לאודכורי מפניא בישא. ועי' (גמרא נ"ב) האו חלן דהכל מפניא בישא: ד] טי' לקמן בסיד מ"ה בשיקא כקנאס: ה] טי' בשיקא
 ופסאס: ו] טי' בשיקא מ"ד בשיקא איוכו גזר כנושם אס ילכו: טי' (נדה ל') ח"ל אנושיותם לרבי יצר הרע מיומתי שולט בלחך כו' משפט ישלש שנאמר (לספת
 חקא חזן:

[א] מי נביא מו"ב בדיקא חוכם אה בעריות. מי ירושלמי (ברכות ע"ד) ר"א כס מחסלי לאתר תלמו ויהי רצון כח שלא תעלה בנאחט על לב אדם ולא שנאחט אדם תעלה על לבו ולא תעלה קנאחטו על לב אדם ולא קנאחט אדם תעלה על לבו כו'. לפי סי' סב' כל דבר. מי (מגלה ע"ו) לנאחט אל סבי קולם כדיוק קלה נשיך ע"י :

מתני בהקן עמך ללמוד תורה. שלא תאמר הוול ואני חכם. ואני אבא
הכם. תורה תורתם לאכסמיה שלה ואני צריך לבקש אחריה: וכל מעשך
יהיו לש"ס. אף בשעה שאסא עוסק באכילה ושניה וצדק ארץ לא תהבון
ליהנות גוסף אלא שהיה צריך לשמות רצון קוק: מחזיר. אכילה: שורק וסוען.
שורק משא מן החמור וסוען עליו: מהל"ה.

דגלו קודם : לא יהיה כך חזיון . הוזהר מן
הענין : כל החקיים בעצמו כך . אפי"ס שלא
הפיל עליו הכתוב יש לאדם ליכנס לפנים
משורת הדין ולא לדקדק שלי קודם אם לא
בהפסידה דמוכה ואם חמיד מדקדק שורק
מעליו של גמילות חסדים ולדקה וסוף שיגמרך
לבריות : אנכיב ליה כסא דכספא . כלי כל
השפיצו הים : הוזהרו בני מרים . להשתדל
ללמוד תורה שמהם סוף תורה שאין להם עסק
אחר ועוד מדעתם שפלה עליהם : לנאם
מבניהם ח"ח . שעל הרוב חיים בני תורה :
יחשבה היא להם ולא ילמדו תורה מאחר שהן
שומרים שיחשבה היא להם : כדי שלא יתגדלו
על הנזיר . שאם לא יהיה צדק ששקם מהם
גניסו דעם : דקרו לחישי חמר . שהין
גוהנים בהם כבוד ומנזים אותם מהי תורה
שבהם : בכל דרכך . אפי"ס לעבור עבירה :
דעו . סן לב אם לך מצוה הוא כגון
חליהו בהר הכרמל עבור עליה : גדולה עבירה
לשמה . כלומר לשם מצוה : חיי . מדקדמיה
גדולה עבירה לשמה ממנה שלא לשמה מכלל
דמנה שלא לשמה גריעת ומדקדמיה שמתוך
שלא לשמה בא לשמה חלמה דמעליה שמתוך
בך בא לעשות מצוה לשמה ומשני חליהו עבירה
לשמה כמנהו שלא לשמה דתרייהו מעל

חלמד כסס שאדם רואה את
חו שאדם רוצה שלא ינא שס
ס רע על חמון חכירו. ד"ח
חמן שת"ס נכנס חלכל לומר

מתני כהקן עמך לעמוד
הכס. מורה חזרת ל
יהיו לש"ס. חף נשמה שאמה
ליהנות גופך חלל שהיה נחל ל

דחוי ביה איהו דבר ערוה. רב נחמן בר יצחק אמר
מצוה לשנאתו שנאמר 'יראת ה' שנאת רע. א"ל רב
אחא בריה דרבא לרב אשי מהו למימר ליה לרביה
עילויא ולמיסנייה א"ל אי מהימן ליה לרביה כבי תרי
ניכא ליה ואי לא לא נימא ליה :

מתני' יב רבי יוסי אומר יהי טמון חברך חביב
עליך כשלך^א]. והתקן עצמך ללמוד
תורה שאינה ירושה לך. וכל מעשך יהיו לשם שמים:
גרסי' (נ"מ ל) אמר רבא כל בשלו מחזיר בשל חברו
נמי מחזיר וכל בשלו פורק ופותן בשל חברו
נמי פורק ופותן: (סס לג) אברתו ואברת אביו אברתו
קודמת אברתו ואברת רבו שלו קודם. מנא ה"מ אמר
רב יהודה אמר רב אמר קרא 'אפס כי לא יהיה בך
אביון שלך קודם לשל כל אדם ואמר רב יהודה אמר
רב כל המקיים בעצמו כך טוף בא לידי כך: (נ"מ
לד) מר זוטרא חסידא אנגיב ליה כסא דכספא מאושפיזא
דחבריה בר בי רב דמשי ידיה ונגוב בגליכא
דחבריה אמר היינו האי רלא איכפת ליה אמסונא
דחבריה כפתיה ואדרי: והתקן עצמך ללמוד תורה.
שאינה ירושה לך. (הל"ג פ"ז) ביצר בשעה שראה משה
רבינו את בני שאן בהן תורה שיעמדו בנשיאות אוריו
גתעטף ועמד בתפלה אמר לפניו רבש"ע הודיעני את
מי יצא בראש כל העם הזה שנאמר "וירבר משה אל
ה' לאמר יפקד ה' אלהי הרוחות לכל בשר איש על
העדה אשר יצא לפניו ואשר יבא לפניו. אמר לו
הקב"ה למשה משה קח לך יהושע אמר הקב"ה למשה
לך ועמוד לו מתורגמן וידרוש לפניך בראש גדולי

ישראל כו': (נדרים פה) שלהו מתם הזהרו בבני עניים שמהם תצא תורה שנאמר יו"ל מים
מדליו שמהם תצא תורה וספני מה אין מצוין תלמיד חכם יוצאין מבניהם תלמידי חכמים
אמר רב יוסף שלא יאמרו תורה ירושה היא להב'. רב שישא בריה דרב אידי אמר כדי שלא
יתגדרו על הצבור מר זוטרא אמר מפני שהן מתגברין על הצבור. רב אשי אמר משום דקרו
לאינשי חמרי. רבינא אמר שאין מברכין בתורה תחלה דאמר רב יהודה אמר רב מ"ר מ"ה איש
החכם ויבן את זאת דבר זה כו' (לעיל פ"ה): (יומא ע"ה) אמר רבי ברכיה אם רואה אדם שחורה
פוסקת מורעו ילך וישא בת ת"ח שנאמר לאם יקח בארץ שרשו וגו' מריח מים יפריח:
וכל מעשיך יהיו לשם שמים. (נזכות סג) ודש בר קפרא איזו היא פרשה קטנה שכל נופי
תורה תלויין בה לבכל דרכך דעתו והוא יישר אודותיו. אמר רבא אפילו לדבר עבירה.
אמר רב פפא היינו דאמרי אינשי גנבא אפוס מתתרתא רחמנא קרי: (מ"ד כג) אמר רבה בר
בר חנה א"ר יוחנן מ"ד כ"י ישרים דרכי ה' וצדיקים ילכו בהם ופושעים יכשלו בהם משל לשני
בני אדם שצלו את פסחיהם אחד אכלו לשם מצוה ואחר אכלו לשם אכילה גסה זה שאכלו
לשם מצוה צדיקים ילכו בהם זה שאכלו לשם אכילה גסה ופושעים יכשלו בהם א"ל ר"ל האי
רשע קריה ליה נהי דלא קא עבד מצוה מן המובחר פסח מידת הוא דקא עבד אלא משל
לשני בני אדם זה אשתו ואחותו עמו וזה אשתו ואחותו עמו לאחר גזרמנה לו אשתו ולאחר
גזרמנה לו אחותו זה שגזרמנה לו אשתו צדיקים ילכו בהם זה שגזרמנה לו אחותו ופושעים
יכשלו בהם הכא שתי דרכים אלא משל ללוש ושתי בנותיו הן שנהכווננו לשם מצוה צדיקים ילכו בהם הוא
ש. אמר רב נחמן בר יצחק גדולה עבירה לשמה ממצוה שלא לשמה איני והא אמר רב יהודה
צות אפילו שלא לשמה שמתוך שלא לשמה בא לשמה אלא אימא במצוה שלא לשמה דכתיב
תבונת

תורה אור ו משלי ח : ז דברים טו : ה במדבר כז : ט טה כד : י ירמיה ט : ב איוב יד : ל משלי ג : ט כו טע יד :

צריך האדם שיבין לבו וכל טעמיו כולם לידע את השם בלבד ויהיה שבתו וקומו ודבריו הכל לעינת זה הדבר. כיצד כשישא ויתן או יעשה מלאכה לטובל שבו לא יהיה בלבו לקבוע סמון בלבד אלא יעשה דברים האלו כדי שימצא דברים שהנהג צריך להם מאכילה ושתיה ושיבת בית ונשיאת אשה. וכן כשיאכל וישתה ויבעול לא ישים בלבו לעשות דברים הללו כדי ליהנות בלבד עד שנמצא שאינו אוכל ושותה אלא המתוק לחיך ורעול כדי ליהנות אלא ישים על לבו שיאכל וישתה כדי להברות גופו ואבריו בלבד לפיכך לא יאכל כל שההך מתאוה ככלב וחמור אלא יאכל דברים המעילים לגוף אם מרים אם מהוקים ולא יאכל דברים הרעים לגוף אע"פ שהם מהוקים לחיך. כיצד מי שהיה בשוה חס לא יאכל בשר ולא דבש ולא ישתה יין כענין שאמר שלמה דרך טעם אוכל דבש וכו' ושתה מי העולשין אע"פ שהוא כר שנמצא שותה ואיכל דרך רפואה בלבד כדי שיבריא ויעמוד שלם הואיל ואי אפשר לאדם להיות אלא באכילה ושתיה וכן כשיבעול לא יבעול אלא כדי להברות גופו וכדי לקיים את הורע המנהיג עצמי על פי הרפואה אם שם על לבו שיהיה כל גופו ואבריו שלמים בלבד ושהיו לו בנים עושים מלאכתו ועמלים לצרכו אין זה דרך טיבה אלא ישים על לבו שיהיה גופו שלם חזק כדי שיהיה נפשו ישרה לדעת את ה' ב"ה שאי אפשר שיבין ויסתכל בחכמה והוא רעב וחולה או אחר מאבריו נואב וישים על לבו שיהיה לו בן אילי יהיה חכם וגדול בישראל נמצא המהלך בדרך זו כל ימיו עובד את ה' הטיב אפילו בשעה שנושא ונותן ואפילו בשעה שבוטל ספני שכתשבתו בכל כדי שימצא צרכיו עד שיהיה גופו שלם לעבוד את השם ואפילו בשעה שהוא יטן אם יטן כדי שהנהג דעתו עליה ינות גופו כדי שלא יהלה ולא יזכל לעבוד את ה' והוא חולה נמצאה שינה שלו עבודה למקום בדרך הוא ועל ענין זה צו חכמים ואבריו וכל מעשיו יהיו לשם שמים והוא שאמר שלמה בחכמתו בכל דרכיך דעהו והוא יישר אורחותיך (סלכות דיוסם ע"ג):

[illegible]

יהי ממון הצרך חביב עליך כשלך . כיצד חלמה כשם שאדם רואה את
ממונו כך יהא רואה את ממון חבירו וכמו שאדם רוצה שלא יצא שם
רע על ממון שלו כך יכיר רוצה שלא יצא שם רע על ממון חבירו . ד"ה
יהא ממון חבירך חביב עליך כשלך כיצד בזמן שת"ח נכנס אלך לומר
שנה לי אם יש בידך לשכות שנה לו ואם
לאו פטרכו מיד ואל תקח ממנו את ממונו
שלאמר אל תאמר לך ושכח ומחר תתן ויש
אתך (אדר"ג פי"ו) :

שני חכמים במשנה אל תתן עיניך במחון
שאינו שלך שכן שוקעות בדרך אפילו
אם הם בשערי ריקיע (תנא"י פי"ג) ;
והתקן עצמך ללמוד תורה . אומרים לו
לאדם עד שאתה מבקש רחמים
שיכנסו דברי תורה בנך מעיד מבקש
רחמים על עצירות שמערת שימחול לך
עליהם וכזה אחריו כך מעשות שלא כהוגן
ומתוך כך יהא אדם שומע וזוכר וכו'
(תנא"ר פי"ג) :

אמר רב הונא בשם רבי אחא שלא יהיו
דברי תורה בעיניך כאדם שיש לו בת
בוגרת והוא רוצה להשיאה לאחר אלא בני
אם תקח אחרי ומלאתי תצפון אתך. אם יש
לך זכות קח אחרי (ויק"ר סכ"ה) :

שאינה יורשה לך. לפי שיהיה משה סבור שגנו יורשין מקומו וטמלין שררותו התחיל מבקש מאת הקב"ה יפקוד ה' אמר לו הקב"ה משה לא כמו שאתה סבור אין בניך יורשין את מקומך אתה יודע שהרבה שרתך יהושע והרבה חלק לך כבוד והוא היה משכים ומעריך בבית הועד שלך לסדר הספסלין ופורס את המחללאות הוא יטול שררותך לקיים מה שנאמר נוזר תאנה יאכל פריה (ילקוט פנחס כ"ו):

ובל מעשיך יהיו לשם שמים. לשם תורה
שנאמר בכל דרכיך דעוהו והוא יישר
אורחותיך (אדר"ג פי"ג):

במה יזכה נער את ארחו לשמור כדרכו.
אמר שלמה בכל דרכיך דעו, אם
ידעת להקב"ה בכל דבר ודבר הוא יישר
אורחותיך וכן דוד אומר שויתי ה' לנגדי
תמיד וגו' ובשכיל שאיתי ה' לנגדי תמיד
לכן שמח לבי ויגל כבודי וגו' (ח' שומר טוב
ס' קי"ט) :

ויקרא אל משה . מה כתיב למעלה חן
הענין פירשתי המשכן כאשר צוה ה'
את משה משל למלך שצוה את עבדו וא"ל
בנה

רבי אומר

פרק שני

אבות

לר 67

ממדים נאכל. מצרכה תמים נאכלה סעודת גם היא ומאן מינה נאכלה נרה דנקה רחל ולאח נרה דכתיב ויהי נרה חשך הנה נאכלה נקה ויביאה ימח נאכלה רחל ולאח דכתיב ויהי נאכלה נרה ויבא נאכלה רחל : סעודת. על ששמה סבירה לשמה כדי להתייחס כחו של אורו רשע כדי שיהיה יכולה לסודו : חמד זמנה וילאו ממנה מלכים ונביאים. מלכים דוד דכתיב ואלה חולדות סרן ונמר ונביאים דאמריק חמין ואלמנה אחי הווי ולשם שמים כוונה להננות מזרעו של יסאב דכתיב כי רחם כי גדל שלה : שמה העובד. עבודת קרבן ומצילו למצבה מחוקה שנתו נאכלה יסן לא יורה : אם מעט ואם הרבה יאכל. מתן סכרו : צרכות הכונה. קרבתה : רבו אוכליה. כהנים : ומה כשרון לצעיליה להקב"ה : כי אם דלות עיניו. שמה מחכיון לפונה : ואוכל את כרסאונה. ממלא אוכל לזו כדי שיהיה היפה נאכלת נכונה דהויא לה חכילתה של ראשונה לכבוד שנה : לשם שמים. טעם מחזקת לו נאה לשנה : מהד כבד לשנתך. מהד נשנה עקן תן לך לשנה הבאה : יום יום. ישמע נט את נרכו וסודתה :

מתני' הוי זכיר בקריאת שמה. לקרוא

בעונותיו וכן נאכלה להחפלה כל חפלה וחפלה בעונותיה : קבע. כאלה שיש עליו חובה דבר קבוע ואומר אימתי אפרוק מעלי הוי זה. אי נמי קבע כאלה בקבוע לו לקרא פרק אחד סדרה אחת שלומר חוזה בקריאה בעלמא. ואינו לומרם בלשון מחנכים. כאלה שמבקש רחמים : כי אל הגון ורחום הוא. רונה במחנכים ועל ידי המחנכים הוא מרחם מיד : ואל תהי רשע נפמי ענאך. אל תעשה דבר שהיוס ולמחר תרשיע את ענאך בו. ורמב"ם פירש אל תהי רשע בעיניך. כלומר לא תחזיק עצמך כרשע שמתוך כך תהיה יוצא להרבות רעה לגמרי. ואינו שמעתי אל סעי רשע בדבר זה שחפרו מן הסבור. ונתמוד נפמי ענאך : הקורא מכלן ואילך לא הפסיד. כהני הוא כאלה בקורא אחד מן הפרשיות שבהורה והע"ס שלא יאל ירי ק"ס יס לו קבול שר כעוסק בחורה : זה שמיטתו חזריו לדבר מלוא. שאלמו לו לך עמט ולא הלך נמלא שהסר ענאו מאוסו מנין לא יוכל להמטח מיד בהורו מנין שכבר עשו אותה מלוא : כבקר. כומן ק"ס וכן מאחרי כסף : והיו סמך ונכל. כסופיה דקרא ואל פסל ה' לא יביטו לא שמו לב ליחד שמו על צדיותו : מדבריו של ר' יוסי. שאלמו חפילו. סילק את היסנה שחרית וסדר את ההדשה ערבית חין כבך כלום פ"י להס היסיה חין שפמד מעט בשולחן בשחרית וההדשה עמד בערבית מעט קרי ליה חמיד ש"מ חפ"י לא שנה חלל פרק אחד וכו' : אכור לאומרו. שלא יאמר בק"ס סגו ולא ירגיל את בניו לח"מ : מלוא לאומרו וכו'. דסגר משום ק"ס טבל שר גדול כזה כי לא חלילה את דרכיך ולא חשכיל אם היה עוסק כל היום כ"ס ששכרו גדול ומרגיל את בניו לתורה. ל"א סברי הקך רבין דמני פברי נפשיהו בק"ס ויחיבי כולי יומא ונרש ש"ס שר גדול ים : נפרש שדי. ואם הפרש שדי והגדיל סיבות של מלכות שמים : מלכים נה. ההורס אשר נה מלכים ימלכו חשג וסאן לך את כל המות : חבורה כלפי שמים. מנהג שנוהג אדם בחיורו ינהג חלל המקום ולא יזהר בהפלתו : מהיק ליה. כלומר מלמדיו אותו שיכין ומכין אותו לה ירגיל כבך : מרופתא. קורנס וחשג

ותיקין

תורה אור : שופטים : ס : ויקרא : א : ע : ס : קבלת : ס : צ : ס : קבלת : ס : ר : חנה : ד : ש : קבלת : א : ת : ישעיה : ס : א : ס : ב : ס :

[א] פ"י (כעס מ"ב) אמר בקב"ס לישראל חפילו לא קיימתם חלל ק"ס שחרית וסדרית לוי אלה נאכלים נידם :

ננה לי פלטין על כל דבר ודבר שהוא בונה שמו של מלך היה בונה כתלים וכותב עליהם שמו של מלך היה מעמיד עמודים וכותב עליהם שמו של מלך היה מקרה בקורות וכותב עליהם שמו של מלך ליתים נכנס מלך בחור פלטין ועל כל דבר ודבר שהיה מביט היה מוצא שמו אחר המלך כל הכבוד הזה עשה לי עבדי ואני מנפנים והוא מחנך קראו לו שיכנס לפניו כך נעשה שאמר הקב"ה למשה עשה לי משכן על כל דבר ודבר שהיה עושה היה כותב עליו כאשר טוב ה' את משה אחר הקב"ה כל הכבוד הזה עשה לי משה ואני מנפנים והוא מחנך קרא שיכנס לפניו לכך נאמר ויקרא אל משה (ויק"ר פרשה א) : ה' יזכיר בק"ס. חונא בר גניבא אחר חניבה קריאת שמה בעונותיה מחלף עולות שהכסיל ונח (מ' קהלת פרשה ד) : ואם לא חשיב ידו לשתי תורים או לשני בני יונה והקריב את קרבנו אשר חטא פשירות האופה רבי יודקא אומר חניבה מלוא נשפחה שחור הוא מביא עשירות האופה ואין מחנכין לו עד שיעשיר ויבוא בשנה או שיעיר. רבי אלעזר אומר חניבה מלוא נשפחה שחור בערבין הוא מביא סלע ואין מחנכין לו עד שיעשיר ויבוא חמשים סלעים. ר' שמעון אומר חניבה מלוא נשפחה שחור חלנים כשרין כל הלילה ודוחין את השבת נשפחה ואין מחנכין לכו שיקרבו עד מוצאי שבת (ספרא ויקרא דבורא דחונה פרשתא י"ט) :

א"ר מני אל תהי ק"ס קלה בעיניך מפני שיש בה רמ"ח חיות כנגד איברים שנאדם ומכס כרוך שם כבוד מלכותו לעולם ועד אמר הקב"ה אם שמרתם עלי לקרוא כחקה אני אשמור שלכם (ילקוט משלי פרשה ד) :

אמר רבי לוי צריך אדם להיות זכור בק"ס שהוא שקול כנגד כל הקרנות מה קרנות נאכלים נשאר וכן הערבים חץ ק"ס נאכלת נשאר וערב שנאמר בשכבך ובקומך ולא נתן הקב"ה ק"ס לישראל חלל חיונו עוסקין בתורה חמיד שנאמר לא ימוש ספר התורה הזה מפיו וגו' לכך נאמר שמה ישראל (שמות רבה) :

למה קורין את שמה כבקר ובערב משל לחכם שהיה לו בן ויהי מעלה לו שני סעודות בכל יום אחד כבקר ואחד בערב כו' (לעיל פ"א משנה ב) :

למה התקינו ק"ס שחרית וערבית לכו שאלמו הקב"ה לישראל לא ימוש ספר תורה הזה מפיו וסגית בו יומם ונולד וחור ואמר ששת ימים תעשה מלאכה הימך ותקיימו שני מקראות הללו לפיכך תיקן להם ק"ס שחרית וערבית שכל הקורא אותה כאילו קורא כל התורה משל למלך שנתן לבניו שדות הרבה והיה יגע בעבודתם כיון שראה המלך שהיה יגע בן חקן לו כרם אחד והביא כל מעדני עולם ושאל בו כך הקב"ה נתן לישראל תורה נכחוס וכחוסים אמר כל מי שמייגע בן חקן למחן סכרו וכל מי שאין יכול להתיגע בן דו שיקרא ק"ס שחרית וערבית (ספרי הובא במסורת המאור) :

היחשבת צגנים חכורים מקשיבים. כשישראל נכנסין לבחי כנסיות

וקורין קריאת שמה כבין הדעת בקול אחד בדעה וטעם אחד הקב"ה אומר להם

[מ] מִי בָרָה אִי מִבְּנֵי בִי דִּיבְרָא מִלְּכַמְדָּה: וְעִי מִבְּנֵי ד' דִּיבְרָא וְאֵל כְּפֻרָּה מִן הַגִּזְרִי:

[illegible]

מקבלין אותו : מתני' לאפיקורוס . לשון הפקר המבזה את התורה ומחזיקים כאלו היא הפקר . אי נמי משיב ענמו כהפקר ואינו חס על נפשו להוציא שמה חבל עליו רעה על שמבזה את התורה או לומדים : ודע לפני מי . אחת עמל . בחשוכה זו שאלה משיב לאפיקורוס שלא יפחה לבך לנכות לדעתו : שוקדים . שוקדין על דלתות בהמ"ד לילה ויום כדאמר ביבמות

חבל מה חפשה שנפשי חשקה בתורה : שוקד . מהיר וזריז : כדי שחדע להשיב לאפיקורוס . חבל להביא ראיה מן התורה לדברי האפיקורוס : כל שכן דפקר טפי . (אם החזיר לו חשוכה) שהרי הכיר וכפר ומחוק כך מדקדק ולא תוכל להשיבו דבר המקובל לו : מתני' היום קצר . מ"י העולם קור קלרים כס : והמלאכה מרובה . התורה ארוכה מארץ מדה : ובעל הבית דוחק . שנאמר והגית בו יומם ולילה : אחר יומי . שהוא בקצר : דלירכי . לישן : וקפני . לעסוק בתורה ובמטות : וימים מונח . וישן הרבה : לכל תכלה ראיתי קץ . לפי כל דבר יש קץ למעט כופה חבל מלוקח רחבה מאד ואין קץ לתכלית שלה : לא פירשו . אי זהו קץ שיפורה : ויפרוש אותה לפני . מגלת תורה שבע"פ הראהו : פתרים

מוחזק בנתי כנסיות חלל מה המחזיק כזו אינה זזה מהסתח כך לא תפסו זו תנתי כנסיות ומנתי מדרשות אמר הקב"ה אם תעשה כן דע שאלה תקבל פני השכינה . מה כתוב אחריו כי תולא חיל חיים (במדבר רבה פרק ז') :

ישא אדם את עיניו ויסתכל אל השמים ויאמר מי ברא אלה שמים וארץ חמה ולבנה כוכבים ומזלות . שהן משכימין ומעריבין לעשות רצון בוראם בכל יום ויום תמיד כך תשכים ותעריב לד"ת לעשות רצון בוראך בכל יום ויום תמיד שנאמר ונדעה כרדפה לדעת את ה' כשחר נכון מולאו (תנח"ך פ"ג) :

היום קצר . ר' הונא בשם ר' אחא אמר דוד אמר דבר אחד ולא פירשו ופירשו שלמה נט . שלמה אמר דבר אחד ולא פירשו ופירשו דוד אביו . דוד אמר אדם להביל דמה . לאיזה הכל אם להביל של תור יס בו חמש אם להביל של כירה יס בו חמש . בא שלמה נט ופירשו . ה"ד הכל הכלים אמר קהלת . ר' שמואל בר נחמן מחני לה בשם ר' יהושע בן קרחה לאדם שסופת שבע קדרות זו למעלה מזו זו למעלה מזו והכל של עליונה אין בו חמש . שלמה אמר כי מי יודע מה טוב לאדם בחיים ויעשם ככל צאי זה כל אם כאלו של כותל יס בו חמש אם כאלו של דקל יס בו חמש בא דוד ופירש ימיו כאל עוגר . ר' הונא בשם ר' אחא כהדן עופא דעבר וטוליה עבר עמיה . שמואל אמר כאלן של דבורים שאין בו חמש של כלום (קהלת רבה פ"א) : כי מי יודע מה טוב לאדם נקיים א"ר פנחס הואיל והכל הם ימיו של אדם ומספר הם וככל הם מה הנאה יש לו בחיים אלא יתעסקו בדברי תורה שכולן חיים . אשר מי יגיד לאדם וגו' אמר שלמה אני אגיד לך מה טוב מכולן טוב שם משמן טוב (קהלת רבה פ"ז) :

כתיב כי גר אנכי עמך הושב וגו' . כי גרים אנחנו לפניך כאל ימינו על הארץ ואין מקוה . והלואי כאלו של כותל או כאלו של חילן . אלא כאלו של עוף בשעה שהוא עף . דכתיב כאל עוגר . ואין מקוה . ואין מי שיקוה שלא ימות (ב"ר פ"א) :

גר אנכי בארץ . וכן הוא אומר כי גרים אנחנו לפניך וחושבים ככל אבותינו כאל ימינו על הארץ . עבר הכל הזה כן האדם ואימתו ימיו הם כאל אם אינם לומדים ועוסקים בתורה . וכן שנו רבותינו

ידע האדם את עמו אם אינו מקלם כשהוא חי מתי הוא מקלם לא כשימות שנאמר לא כמותם יהללוה וכתיב כי אין צמות וצדק וגו' . ומי מהללך ואנחנו נצרך יס וגו' . מי חי הוא יודך ולא כשאלו וכה"ל כי אין מעשה ומשנן וגו' . לכך נאמר אהללה ה' כהני וגו' (מ' תהלים פקמ"ו) :

והמלאכה מרובה . גרסה נפשי לתאכז אל משפטך בכל עת . מהו גרסה נפשי א"ל לא היה להרחיק פרסה אחת היותי פוחה את הפרסה והייתי יס כשניל כן הייתי גורם אותה לכך נאמר גרסה וכו' (מ' תהלים פק"ט) : זה היום גדול . מדבר בדברי תורה . ארוכה מארץ מדה ורחבה מני יס . שם רמז אלו המסכתות דבר קמרא ור' חייא ורבי ודרבנן כאלא . חיות קטנות עם גדולות . אלו התלמידים הקטנים עם הגדולים שמהדדן זה את זה . שם חיות וכלבן אלו בני התורה זה אומר טהור זה אומר טמא דמנהגין עלמא . לוייתן זה . כל מי שמתלול עמך עתיד הקב"ה לשחק עמך לעתיד לבא (מ' תהלים פק"ד) : כתיב לכל תכלה ראיתי קץ רחבה מאדך מאד . לכל יס סיקוסים שמים וארץ יס לכן סיקוסים . מן מדבר אחד שאין לו סיקוסים . ואיזה זו התורה . שנאמר ארוכה מארץ מדה ורחבה מני יס (ב"ר פ"א) :

אמר רבי ישמעאל בא וראה כמה קשה יום הדין שעתיד הקב"ה לרון את העולם כולו בעמק יהושפט . וכיון שחלמיד חכם בא לפניו אומר לו כלום עסקת בתורה . אומר הן . אומר לו הקב"ה הואיל והודית ואומר לפני מה שקריית ומה ששנית . מכלן אמרו כל מה שקרא אדם יהא חפוס בידו ומה ששנה תהא חפוס בידו . שלא תשיגהו בזה וכלימה ליום הדין . היה רבי ישמעאל אומר אוי לאותה בזה אוי לאותה כלימה . ועל זה בקש דוד מלך ישראל בתפלה ובתחנונים לפני המקום ואמר ה' בקר תשמע קולי וגו' . בא מי שיש בידו מקרא ואין בידו משנה . הקב"ה הופך את פניו ממנו ומצרי גיהנם מתגברין בו כואבי ערב . והם נוטלין אותו ומשליכין אותו לגיהנם . בא מי שיש בידו שני ספרים או שלשה . הקב"ה אומר לו בני כל הכלכות למה לא שנית אותם . אם אומר להם הניחוהו מוטב . ואם לאו עושין לו כמדבריו ראשון ראשון . בא מי שיש בידו הלכות . אומר

תורה אור ד משלי מ : ת תכלים קלע : ו יעמיס קו : ז שמוס לא : ח יכושע א : ט תכלים קיט : י אינז יא : כ יחזקאל ב : ל זכריס ס :

א (מ' פ"א) כשהתם ר"ל למיזם כו' א"ל ר"ע רבי שאל דבר מיוסם בא לידך והנך ועליו נעשם כו' : ב (ב' ש' כפ"א) סיד כהקפא ואם לא נעשו אימתי : ג (ב' ועל כה"ד כהקפא ואל האמר להשתתף אשם ונפ"ד מפ"א

[א] מ'י' מ'ט' סו"ד ממקרא ובשאלה (לפני : ב) מ'י' בבבא ד' משנה יז' וס' שפה אחת של קורת לוח :

אוחן הלכטים וראו אותו יושב ומוכר ח"ל נכמה זו. אמר להם זו בעשרים זהונים וזו בשלשים אמרו לו אין אתה כזה שאתה לכו בדרך שנים ככלע שלש כסלע. אמר להם כן. אלא אותה שעה כיומי במקום המות. עכשיו אם אין אתם נותנין לי דמיך אין אתם נוטלין אותה. כך ישראל

בשנים הלכטים וראו אותו יושב ומוכר ח"ל נכמה זו. אמר להם זו בעשרים זהונים וזו בשלשים אמרו לו אין אתה כזה שאתה לכו בדרך שנים ככלע שלש כסלע. אמר להם כן. אלא אותה שעה כיומי במקום המות. עכשיו אם אין אתם נותנין לי דמיך אין אתם נוטלין אותה. כך ישראל בעולם הזה מי שהוא עושה מצות. אינו יודע מתן שכר. אבל לעולם הבא כשיראו מתן שכרן של מצות הם תמהים שאין העולם כולו יכול לקבל את השכר שנאמר ומעולם לא שמרו לא האזינו עין לא ראתה. וכי מעולם לא שמעו. אלא אין העולם יכול לשמוע מהו מתן שכרן של מצות לכך נאמר כי קרובה ישועתי לבא (שמות רבה פ"ל):

באותן שולשות יקבל הנדיק את העומם: במדה שאלם מודד. אם מודד ונתן נדקה לעני מלא חפצו הקב"ה מודד בהפכו ונתן לו: וכי אפשר לומר כן. שיהא הקב"ה מתן לאדם מלא חפצו והלא אינו יכול לסבול כל כך: אי לומר מדה מונה מרובה ממדת פורענות. דמדה מונה כפי דלקות ונכמדת פורענות כפי אריות ודלת גדול מחרובה דד' אריות יש בלדת במכסת יומא נפ' יה"כ חלמא מדה מונה מרובה ומעשיו אין לחסוד האף יש בלדת כח לקבל שכר כל כך שהרי נאדם פורענות נתן הקב"ה כח בלדת לקבל כל שכן שנתן כח בלדת לקבל מדה מונה:

במנהג לא עליך המלאכה לגמור. לא שכל הקב"ה לגמור את כל מה כדי שהפסיד שכרך אם לא תגמור. ושם חלמא חזי לומר ואינו טפל שכן: לא אתה בן הורן ליבאל. על כרחך העול מוטל כלך לעבוד: לעמיד לבא. לשלם הבא: אי מלאכה נעיר. כלומר מנהג מלאכה ממלאכה: מתגדר. מסגל לפעם חומנו ושם חלמא חזי לומר שמינו מתגדר במלאכה שאלו היה תעם חומנו שלי לא היה לו לב פסוח לכרות במנהג

ולמנהג ת"ח מנכסיו אבל ת"ח עצמן עק לא ראתה אלהים וולתך: (מסדרין ק) כי אתה רב דימי אמר עתיד הקב"ה ליתן לכל צדיק וצדיק מלא עוממו שנאמר בברך ה' יום יום יעמם לנו האל ישועתנו סלה. א"ל אב"י וכי אפשר לומר כן והלא כבר נאמר ימי מדר בשעלו כים ושמים בורת חכן א"ל מאי טעמא לא שכית באגדתא דאמרי במערבא שמייה דרבא בר פרי ע"י הקב"ה ליתן לכל צדיק וצדיק שלש מאות ועשרה עולמות שנאמר להנחיל אוהבי יש וגו' י"ש בגימטריא תלת מאה ועשרה הוי. חניא רבי מאיר אומר בכדה שאדם מודד בודדך לו דכתיב יבסאסאה בשלחה הריבונה. א"ל רב יהודה וכי אפשר לומר כן אדם נוהג מלא עוממו לעני בעיה"ה הקב"ה נותן לו מלא עוממו לעזה"ב והא כתיב וישבים בורת חכן ואתה אי אתה אומר כן אי זה היא מדה מרובה מדה טובה מרובה או מדה פורענות הוי אומר כדה טובה מרובה מפרת פורענות במדה טובה כתיב ויצו שחקים ממעל ודלתי שכים פחת וימסר עליהם כן לאכול ודגן שמים נתן לכו ובמדת פורענות הוא אומר ויארובות השמים נפתחו במדת פורענות כתיב ויצאו וראו בפגרי האנשים הפושעים בי כי תולעתם לא המות ואשם לא תכבה והיו וראו לכל בשר והלא אדם כושט אצבעו באור העולם הזה מיד נכזה אלא כים שנותן הקב"ה כח ברשעים לקבל פורענות כך נתן הקב"ה כח בצדיקים לקבל טובה:

ובעל הבית דוחק. (מסדרין נ"ט) א"ר אלעזר אדם לעמל גברא שנאמר אדם לעמל יולר ואינו יודע אם לעמל פה גברא אם לעמל מלאכה גברא כשהוא אומר י"ב אבך עליו פיהו הוי אומר לעמל פה גברא ועדיין אינו יודע אם לעמל תורה אם לעמל שיתיה כשהוא אומר י"א ימוש ספר התורה הזה ספך הוי אומר לעמל תורה גברא כו': (ירושלמי מסדרין פ"ב) והיה עמו וקרא בו כל ימי חייו והרי רברים ק"ו ומה אם מלך ישראל עשה עמוק בצרכי ישראל נאמר בו וקרא בו כל ימי חייו והרי עמל עמל כיוצא בו נאמר ביהושע והגית בו יומם ולילה והלא רברים ק"ו אם יהושע עמל בצרכי ישראל נאמר בו יומם ולילה והגית בו יומם ולילה **במנהג** הוה הוא אומר לא עליך המלאכה לגמור ולא אתה בן הורן בעל מלאכהך לכדת תורה דרבה נהנים לך שכר דרבה ונאמן הוא בעל מלאכהך שישלם לך שכר פעולתך ודע שמהן שכרן של צדיקים לעתיד לבא: ג' (נדרים י"ז) כרגלא בפומיהו ררבנן ריבנה אני בריה וחברי בריה. אני מלאכתי בעיר והוא מלאכתי בשדה. אני משכים למלאכתי והוא משכים למלאכתי בשם שהוא אינו מתגדר במלאכתי כך אני אין מתגדר במלאכתי

במורה. משל לתה בדבר דומה לאחד שהיה טעל מי כים ומעיל ליכסה יס אינו חסר ויכסה אינה מתמלאה. הוי מקצר בדעתו אומר לו ריקה חפני מה אתה מקצר בדעתך בכל יום עול שכרך דינר של זהב (אבות דרבי נתן פכ"ו):

קוצותיו תלתלים. ר' חנין דציפורין פתר קרא בתלולית זו של עפר מי שטיפש מהו אומר מי יכול לקנות את זו. מי שפיקח מהו אומר הריני קוצן שתי משפלות היום שתי משפלות למחר עד שאני קוצן את כולה. כך מי שטיפש אומר מי יכול ללמוד את התורה נויקין ל' פרקים. כלים ל' פרקים. מי שפיקח מהו אומר הריני שונה שני הלכות היום שני הלכות למחר עד שאני שונה את כל התורה כולה. א"ר חמי דאמות לאויל חכמות. א"ר יוחנן לכבר תלוי בלויורו של בית מי שטיפש אומר מי יכול להוריד את זה. מי שפיקח אומר ולא אחר תלואו אלא חניא שני קנים ומספקן זה לזה ומורידו. כך מי שטיפש אומר מי יכול ללמוד תורה שנלבו של חכם. מי שפיקח אומר והוא לא מאחר למדה אלא הריני לומד שתי הלכות היום ושתיים למחר עד שאני לומד את כל התורה כולה. א"ר לוי משל לטרסקל נקוב ששכר צעליו טעלים למלאכותו מי שטיפש מהו אומר מה אני מועיל מכנים כזו ומוריד כזו מי שפיקח מהו אומר ולא שכר כל חכית וחכית אני נוטל. כך מי שהוא טיפש מהו אומר מה אני מועיל ללמוד תורה

תורה אור ע דברים כב: ק טס כב: ר ויקרא יח: ש טז: ה דברים יב: א יעקב כד: ב תלמיד כה: ג יעקב מ: ד פסלי ת: ה יעקב ט: ז טס ט: ו פסלים פט: ח פסלים פז: ט יעקב פז: י יחזק טז: ב משנ טז: ל יכז טז: ט דברים יז: ז יכז טז: ח

צמורה כמותי וזהו ממעטין ואין לו שטר : שטר שטר למעשים כצו למרצה ובלבד שיכין לו כו' ואלל קרעמח היא שטר כסוף ממנו : יין און כסין כאלן . אלס מעט אלס הרבה יין כו' למימד כרישאל דקאל מחוקה שנה כענד אלל מסיים כחילה לומר לך הרבה לו מעט שיעשה מלחמה זמן מרובה לו זמן מועט יאלל השטר כצוה : הוה רגיל וכו' .

מהלך שלשה חדשים הים תציתו לבית דני ונסע מבינו אחר הספח ולומר יום אחד וחזר לביתו לשמח את חסותו בנג הסוכות : לא יהא עלך חובה . כאלס שיש לו חוב ולומר מתי אפרעו וחפטר קך לא יאמר אלס חסנה פרק א' וחפטר שאל חסה רשאי לספור עמך מהם : לא וכדוק . כלומר דבר שלא יהא לשלם : אלס נתיישו דל"ח בטרך . שכנר חזרת אומן כמה פעמים אלס"ה אל חנו וכו' : אלס . תורה כדכתיב תורה אלס : הן אומרים בקרו גמל . זה לקרן כלומר מי שהוא רע מתחלתו הן זה מעוות : אלל בקרו סלה . כמה אלס זו מוס ומתקלקל קך לשון קלקול נופל באלס שיהי סוג מתחלתו : מהאלס יאלו . מן הסורה פירו דכתיב זה אלל כה דברי אלס אלס ה' וכתיב מימינו אלס דם לנו : רפאים בעמקי שול . כפול לשון כוה : המרפית . מדל"ח ביום נרס צר כחכה : אלס' מלטה חמה . אלס כמרפיה ממנה כשנחל לידו ולל חס להחמק בה כפי כוה : המרפית מ"מ . אלס במלטה חמה משמע היט

במלאכתו שמא האמר אני מרבה ודוא מסעיט שנינו אחר המרבה ואחד המסעיט ובלבד שיכין את לבו לשמים : (מנחות ק') אמר רבי יורא מאי קרא "מהוקה שנת העובר אם מעט ואם הרבה יאכל כו' : (ירושלמי גרסא ס"ג) בר דמך רבי בן בר חייה על רבי ועידא ואפטר עיליה מתוקה שנת העובר וכו' יין און כתיב כאן אלל אם מעט ואם הרבה יאכל לסת היה רבי בן בר חייה רומה לסמך ששבר פועלים הרבה והיה שם פועל אחד והיה כתבשר במלאכתו יותר מדאי מה עשה המלך נטלו והיה מסיל עמו ארובות וקצרות לעתותי ערב באו אותם פועלים ליפול שברן ונתן לו שברו עמדם משלם והיו הפועלים כתרעמין ואומרים אנו יגענו כל היום וזה לא יגע אלל שתי שעות ונתן לו שברו עמנו משלם אמר להן המלך יגע זה לשתי שעות יותר סמה שלא יעצתם אתם כל היום כלו כך יגע רבי בן בחורה לעשרים ושמונה שנה כה שאין תלמיד ותיק יכול ללמד לכמה שנה : (מנינה ה') רב אידי אבוב דרב יעקב בר אידי הוה רגיל דרזה אגיל תלתא ירחי באורחא והוה יתיב חד יומא באושפזא וחד יומא בבי רב וחדו קרו ליה רבנן בר בי רב דחד יומא תלש דעתיה וקרי אנפשיה "שחוק לרעהו איהו קורא לאלוה ויעננו אל" רבי יוחנן בממו מיך לא תעניש רבנן נפק רבי יוחנן

לבי מדרשא ודרש "ואותי יום יום תירושון ודעת דרכי יחפצן וכי ביום דירשין אורו ובלילה אין דורשין אורו אלל לומר לך כל העוסק בתורה אפילו יום אחד בשנה לשמה מעלה עליו הברוב כאילו עסק כל השנה כולה כו' : ולא אתה בן חורין כו' . (מנחות נ"ט) תנא רבי רבי ישמעאל דברי תורה לא ידו עליך חובה ואי אתה רשאי לפסיד עצמך סתן : (פאה פ"ה) אלל דברים שאין להם שיעור הפיאה והביכורים והראיון וגמילות חסדים והלמוד תורה : (מנחות נ"ה) שאל בן דמה בן אחותו של רבי ישמעאל את רבי ישמעאל כגון אני שלמדתי את כל התורה כולה מהו שאלמכד חכמת יוגית קרא עליו המסרא הזה ילא יכוש ספר התורה הזה בספק והגית בו יומם ולילה צא וברוק איוו היא שעה שאינה לא כן היום ולא כן הלילה ולמוד כה חכמת יוגית : (ירושלמי נרכוס ס"ט) אמר רבי יוסי בר בון אם נתיישש דברי תורה בספק אל תבז עיליך ס"ט קורא תבז כי זקנה אמך : (מנינה ט') ימעות לא יוכל לחקן , ר"ש בן יוחאי אומר אין קורין מעות אלל לבי שהיה מתקן פתחיהו ונתעוות ואי זה זה ת"ח הפורש מן התורה כו' . ר"ש בן יוחאי אומר אין אומרים בקרו נפל בקרו חזיר אלל בקרו מלה ואי זה זה ת"ח הפורש מן התורה כו' . רבי יהודה בן לקיש אומר כל ת"ח הפורש מן התורה עליו הכתוב אומר "כצטור נודת מן קנה בן איש נודד מסקומו ואומר "מה מצאו אבותיכם בי עול כי רחקו מעלי : (פ"ג נ) אמר רב יהודה אומר שמואל ס"ד "ותעשה אדם כדני הים וכו' לכה נמשלו בני אדם לדני הים לומר לך מה דנים שבים כהן שעולים ליבשה מיד מתים אף בני אדם כהן שפורשים מן התורה וסן המצות מיד מתים : (נ"ג פס) אמר רב יהודה אמר רב כל הפורש מדברי תורה אש אוכלתו שנאמר "ותתרי את פני בהם כהאש יצאו והאש תאכלם כי אתא רב דימי אמר ר' יונתן כל המרפה עצמו מדברי תורה נופל בגיהנם שנאמר "אדם תועה מדרך השכל בקהל רפאים ינח ואין רפאים אלל יהידי גיהנם שגמר "ולא ידע כי רפאים שם בעמקי שאל קרואיה : (נרכוס כג) א"ר טבי א"ר יאשיה כל המרפה עצמו מדברי תורה אין בו כח לעמוד ביום צרה שנאמר "התרפית ביום צרה צרה צר כחכה . אמר רבי אמי בר מתנה אומר שמואל אפילו מצוה אחת שנאמר התרפית סכל מקים : אלל למדת תורה הרבה כו' . (מנינה ז') אלל בר די הי להלל מאי דכתיב "ושבתם וראיתם בן צדיק לרשע בן עובר אלהים לאשר לא עבדו היינו

תורה ומשכחה מי שהוא פיקח מכו אומר ולא שטר יגיעה הקב"ה טחן (ויקרא רבה פ"ט) :

רבנן אמרי הטופס הזה נכנס לבית הכנסת ורואה אומן עוסקים בתורה ואלל אומר לכן היאך אלס למד תורה תחלה אומרים לו תחלה קורא במגילה ואח"כ בספר ואח"כ בנביאים ואח"כ בכתיבין משכח גומר את המקרא שוגה את התלמוד ואח"כ באגדות כיון שזומע כך אומר בלבו אימתי אני למד כל זאת וחזר מן השער הוי בשער לא יפתח פיו (דנ"ר פ"ח) :

נמשלה דל"ח כמים מה מים יורדין טיפין טיפין ונעשית נחלים כך תורה למד כ' סלכות היום וכ' למחר עד שנעשה כנחל טבע (שהסיר פ"ה) :

ולא אתה בן חורין . לא יאמר אלס לעצמו והלל כנר קרתי ושנתי עד היום כוה בטוב שוב אינו צריך ללמוד לא יאמר קך אלל כך יאמר אלס בעצמו שלאחר שעה מיתס וישא את עינו ויסתכל אלל השמים ויאמר מי צרא אלל שמים וארץ חמה ולכנה כוכבים ומזלות . שכן משכמין ומעריבין לעשות רצון גוראם בכל יום ויום תמיד כך תשכים ותעריב לדל"ח לעשות רצון גוראך בכל יום ויום תמיד שנאמר ונדעה נדפס לדעת את ה' כשחר נטן מזלו ויסתכל אלס בעצמו וידע שדל"ח הן משולים במים ובלהם וכי מה ענין תורה אלל לחם ומים אלל ללמדך שכסם שאי אפשר לו לאדם לחיות בלא לחם ומים אפילו יום אחד כך אי אפשר לו לאדם להיות בלא תורה אפילו שעה אחת שנאמר לא ימוס ספר התורה כוה חסיד וכגית כו יומם ולילה למען תשמור לעשות ככל הכתוב כו כי אז תגלו את דרכיך ואלו תשכיל ולא הדברים הם ק"ו ומה יהושע בן נון שהיה עוסק בתורה מקטנותו ועד זקנותו אלס"ה כתיב כו לא ימוס ספר התורה וכו' שאר בני אלס פאכ"ו (תנודל"ו פ"ג) :

אורח לחיים שומר מוסר . שלא יאמר אלס כואיל ונתחכמתי בתורה בתחלה אלך מעכשיו ואתעסק במחן ובנכסים והוא אינו יודע שאין תועילים לו כלום שנאמר לא יועילו אונות רשע ומכו שיועיל לו דברי תורה שנמשלו במים (מדרש משלי פרשה ז) :

השמרו לכם מן יפתה לבבכם . אמר להם הוהו שלא יענה אלכם יצר הרע ותפרשו מן התורה שכיון שאלס פורש מן התורה הולך ומדבק לע"ג שנאמר סרו מחר מן הדרך אשר צויתים עשו להם עגל מסכה . ואומר אלס ה' כסיחך כי ירח מנחה ואם בני אלס ארורים הם לפני ה' כי

גדשוני היום מהסתמח בנחלת ה' לאמר לך עמוד חלצים אחרים . וכי תעלה על דעתך דוד מלך ישראל עונד עבודת כוכבים אלל כיון ששק מדרבי תורה כאילו הולך ומדבק בעבודת כוכבים (ספרי עקב ח"ג) : אל תקוט דברי תורה אלל יכו עלך יום האחרון כיום הראשון וכופ השטר לנו כדכתיב מה רב עונך וגומר (ולקוט עקב פ"י) : הורני ה' דרך חקך ואצרכה עקב . מכו עקב שתיה ביד התורה עקב אלס שהוא עוסק בתורה כל ימיו ומיתס מה בידו כאילו לא עסק בה וכן לכל דבר . למח"ד למי שהיה עושה עשיות למלך והכניסה לו ונשברה מה בידו כאילו לא עסק בה . וכן שהיה עושה כלי נאה ונשבר בידו מה בידו כאילו לא עשאו . כך אלס שהיה עוסק בתורה כל ימיו ויגע בה ואחר כך הגיעה מה בידו . דואג שהיה עוסק בתורה ואחר כך הגיעה וכן אחיותופל מה הופילו . אלל אמר דוד כורני ה' דרך חקך ואצרכה עקב (מ' תהלים פק"ט) :

אם למדת תורה הרבה כו' . אל"ת מי שקרא הרבה ושנה הרבה ומי שקרא ושנה קמעה יכיה מאור פניהם שוין כאחד במאור פנים לעו"כ אינו כן בדרך המקום בדרך כוה שאל לפניו משוא פנים ומנין לך חדש שכן כוה לא ולמד מחשה ואלהן נדב ואכיהוה ושנעים מוקני ישראל שהיו כולם כפרק אחד ומאור פניהם שוין כאחד וכיון שעלה משא למרום וקרא ושנה הרבה דל"ח יותר מכולם וכך שהיה מאור פניו גדול כל כך עד שלא היו בני אלס יכולין להסתכל בו שכן כוה במקום אחר יותר מרעבו דיוק ואלל היא השאלה שאל בו חכקוק הגניא לפני הקב"ה ואמר לפניו רבש"ע מי שקרא ושנה הרבה מי שקרא ושנה קמעה יכיה מאור פניהם שוים כאחד במאור פנים לעו"כ ואמר לו הקב"ה לאו אלל כל אחד ואחד לפי דרכו (תנודל"ו פ"ג) : בכל ענין יכיה מותר . מדבר בעומלי תורה כל מה שמצטער אלס בעצמו יותר מחברו יתרון יש לו ודבר ששתיק אך למחשור מה שהוא חושך שפתיו

תורה אור : ס קבלת ה' : ע לויב יב : פ יעשים מה : ז צ יכוש : א : ק משלי כג : ר קבלת ה' : ש משלי כו : ת ינמיכ ג : א חכקוק ה' : ב יחזקאל עו : ג משלי כה : ד שם ס : ח שם כד : ו סלחני ג :

אבות

פרק שני

רבי אומר

היינו צדיק היינו עובר אלהים היינו רשע היינו לא
עברו אבר ליה עברו ולא עברו תרומתו צדיקו גמור
נינו אבל אינו דומה שונה פרקו סאה פעמים לשונה
סאה ואחד אבר ליה משום חדא זימנא קרי ליה לא
עברו א"ל אק צא ולמד משוק של חסדים עשרה פרסי
בזוהא עשרה וחד פרסי ברבי זחי: (פס"ה) אלו
דברים שאדם אוכל פירותיהן בעלם הזה והקין קיימת
לו לעולם הבא. כבוד אב ואב וגמילות חסדים והבאת
שלום בין אדם לחברו ותלמוד תורה כנגד כולם:
(סנהדרין ק) דרש רבי יהודה ברכי סימן כל המשחרר
פניו על דברי תורה בעולם הזה הקב"ה מכריז ויו
לעולם הבא שנאמר 'מראהו כלבטן בחור בארזים.
א"ר תנחום ברבי תנולאי כל המרעיב עצמו על דברי
תורה בעוה"ז הקב"ה משביעו לעולם הבא שנאמר
"ידיון מרשן ביהך ונחל ערנד תשקם: (חגיגה יב) אמר
ר"ל כל העוסק בתורה בעולם הזה שהוא דומה ללילה
הקב"ה מושך עליו חוט של חסד לעולם הבא שדומה
ליום שנאמר "חוט יצוה ה' חסדו וגו': (יחזקאל פ"ו)
ס"ג) רבי אבהו מי דסך עברק קומי י"ג נהרי דאפרסמון
אמר לון כל אלין לסאן אמרו ליה ריךך אמר לון וכל
אלין דאבהו ואני אמרתי לריק יעתי וגו' הקב"ה
בראה להן לצדיקים מתן שכר בעוה"ז ונפשם שביעה
והן ישנן להן למלך שעשה סעודה וצר כל סיני סעודה
בספה כיון שנכנסו האורחים ראו אותו ונפשם שביעה
וישנו להן. ובריי בן לויא ורבי יוסי בן פוסס ורבי
אמרין תלתא פסוקים מי דמכין חד מינהן אמר יעל

שפתיו שלא יגע בחורה אך למחכור (ילקוט משלי י"ד): כך אומר הקב"ה
לישראל בני קראו את המקרא וברכו אותו ושנו את המשנה וברכו אותה
עד שאני בעצמי אבוא ואומר לכם על הטמא טמא ועל הטמא טמא
על הטמא במקומו ועל הטמא במקומו שנאמר ורעו לכם לדקדק קצרו
לפי חסד וגו' עד יבא ויורס דק לנו וגו' (תנא דבי אליהו רבה ס"ג):

וגאמן הוא בעל מלאכתך כו'. תנא רבי
חייא ושמתם את משמרתו שמתו
במשמרתו מהו אני ה' אלהיכם חזון אני
ליתן את שכרך רבי נתן בשם רבי אבהו
אמר ולא מקרא חלה הוא זכחו זכחי דק
אמר הקב"ה פשטו מידכם נמנות ונמנו כי
שאי משלם לכם שכר (מ' תהלים פ"ד):
בא ולמד מפרעה על שאמר ליוסף אני
פרעה נגדל מאוד שנאמר ויסר פרעה
הקב"ה שאמר על כל מצוה אני ה' עאכ"ו
שלין קצבה על מתן שכר כפס דוד
ואמר מה רב עונך אשר נפנת ליראך
(תנחומא בראשית):

וידעת כי ה' אלהיך הוא האלהים האל
הנאמן. רבן אמרי תמונתו של
צ"ו את יודע תמונתו של הקב"ה מעשה
בר' פנחס בן יחזקיהו דר בעיר אחת
בדרום והלכו אנשים להתפרנס סם והיו
בידן שתי סאין של שעורים והסקידו אללו
ובכחו אותן וכלכו להן והיו ר' פנחס בן
יחזקיהו ורע אותן ככל שנה ועשה אותן גורן
וכונסן אחר שבע שנים כלכו אותן בסכרים
לשם לתכונת אותן ליתן להן מיד סכר אותן
ר' פנחס בן יחזקיהו אמר להם בואו ועלו
אוצרותיכם הרי תמונתו של צ"ו ודס
אחרי יודע תמונתו של הקב"ה מעשה בר'
שמעון בן שטח שלקח חמור אחד ממשעאלי
א' כלכו תלמידיו ומלאו בו אבן אחת טובה
חלוי לו בצוארו אמרו לו רבי ברכת ה'
היא קצטיר. אמר להם ר' שמעון בן
שטח חמור לקחתי אבן טובה לא לקחתי
כלך וכתוירי לאותו ימשעאלי וקרא עליו
אותו ימשעאל ברוך ה' אלהי שמעון בן
שטח הוי תמונתו של צ"ו ודס אחרי יודע
תמונתו של הקב"ה שנאמן לשלם לישראל את
שכר המצות שהן עושין מנין ושמתם את
הנמנות חבל מתן שכר והיה עקב תשמעון
בעקב אני פורע לכם (דכ"ר פ"ג):

ודע שמתן שכר של צדיקים לעתיד לבא.
ושבתם ורבותם בין צדיק לרשע אמר
הקב"ה לישראל בני הוו זכורים נמנות
ואתם נוטלים שכר שלא תאמרו על חס
אנו יגיעים ואנו עובדים לאלהים והכנענים
עובדים לגלולים יש לכם לראות מה גנים
לביניכם משל למטרונא שהיתה לה שפחה
כושית עמדה בלילה ועשאה מריבה עם
מטרונא ואמרה אני לבנה מתך אמרה לה
המטרונא אמרי מה שאת מבקשת יבא
הבקר וגראה כך הכנענים אומרים אלהים
בני הפך אומרים ישראל יבא הבקר ואנו
יודעים דכתיב אמר שומר אתא בקר וכתיב

ושבתם ורבותם (ילקוט מלאכי פ"ג): צדיק כחמור וטרח כאלו כלבטן ישגה. מה תמרה וארו צלן למרחוק כך מתן שכר של צדיקים רחוק והיה עקב
תשמעון ושמר ה' אלהיך לך (ילקוט תהלים פ"ג): אמרו ישראל להקב"ה אימתי את נותן לנו שכר כמדת שאלו עושים אמר להם הקב"ה מלת שאתם
עושים מפירותיהן אחס אובלים עכשו אבל שכר בעקב אני נותן לכם מתן ממה שקריט בעניונו והיה עקב תשמעון (דכ"ר פ"ג):

מעשה בתלמיד אחד של ר"ש בן יוחאי שיצא לארץ ונא עשיר וכו' התלמידים רואין אותו ומקנאין בו והיו מבקשים הן לנאח לחוסה לארץ
וידע ר"ש והוציאן לבקעה אחת של פני מען ונתפלל ואמר בקעה בקעה מלאי דיגרי וזה התחילה מישבת דיגרי וזה למנין אמר
להם

הורה אור: ש"ס ד: ח סהלים לו: מ שס ח: י ושעיה מט: כ סהלים לז: ל שס ח: מ שס ח: נ נמדבר סו: ס דברים לז: ע ויקרא יח:
מ דברים ד: צ שס כז: ק יחזקאל יד: ר ש"א טו: ש דברים ז:

א) ע"י (ברכה ד') אמר דוד לפני הקב"ה רשע' מונח אני בך בלתי משום שכר טוב לצדיקים (סנהדרין לו) ומס בשכר הרע. פ"ה פ"ה שמתו לאות
רשע אין אחד כבודי אחס מתניה כשיש פבלם שכל לאהרם יתקן יעקב ש"ס ל"ג. כ"ה פ"ה עאכ"ו. ע"י (סנהדרין פ"ד) וכלא דברים ק"ו ומס כנסת וס שלא כלן ברגלי
ולא דבר נקיו גרם הלא לו ולוהו עד סוף כל סדוקים המדבר בפיו והסכלן בגליו לא כ"ס: